

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

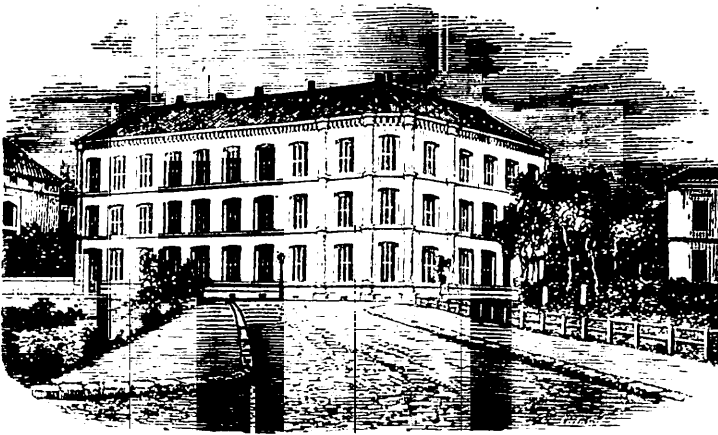
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aars og Voss's latin- og realskole.

Indbydelseskraft

1879.

Indbydelsesskrift

til

den offentlige examen i Juni og Juli 1879

ved

Aars og Voss's latin- og realskole.

Kristiania.

Trykt hos W. C. Fabritius.

1879.

Indhold.

	Side.
Prøve paa en exegetisk haandbog til Lukas's evangelium til brug for gymnasierne. Af Th. Odland . . .	1—52.
Om udtalen af latin i ældre og nyere tid. Af Bastian Dahl	53—73.
Skole-efterretninger	79—143.
Skolens lærere	81.
Klasse-inddeling og discipeltal	86.
Undervisningen	86.
Forhandlinger om nogle forslag anxaaende examen artium.	92.
Afgang til universitetet i 1878	113.
Middelskolens afgangsexamen i 1878	114.
Om skolepenge og fripladse	120.
Examen 1879	122.

Prøve paa en
exegetisk haandbog

til

Lukas's evangelium

til brug for gymnasierne.

Af

Th. Odland.

Forord.

Det knappe timeantal, religionsundervisningen i gymnasiet nu kan raade over, forekommer mig at være en tilstrækkelig grund til at vove det vanskelige forsøg at give gymnasiet en passende exegetisk haandbog over et af evangelierne. Den del af undervisningstiden, disciplene anvender til at nedskrive (dels frit, dels efter diktat) lærerens udlæggelse, er uforholdsmæssig stor, og der kunde formentlig indvindes ikke saa ubetydeligt derved, at man havde en trykt haandbog, saa at baade adgangen til praktiske anvendelser af det guddommelige ord kunde blive noget rigere, og den kirkehistoriske undervisning kunde blive noget fyldigere, end den under de nuværende forhold kan blive.

Jeg er mig imidlertid levende bevidst de store vanskeligheder, som knytter sig til det arbeide at levere en saadan for gymnasiet afpasset exegetisk haandbog, og jeg har derfor ikke vovet at give mere end en prøve, forat der kunde gives mig anledning til at modtage vink og raad fra mine kolleger, religionslærerne ved gymnasierne, hvem jeg herigjennem tillader mig at anmode om at meddele mig sin mening om den methode, nærværende prøve har benyttet, om det omfang, der kunde ansees passende for en saadan haandbog, om valget af evangelium, fremfor alt om der er trang tilstede til et arbeide i denne retning. Der kunde være dem, som mente, at det var tilstrækkeligt at levere de allernødvendigste oplysninger (f. ex. inddeling, historiske oplysninger, angivelse af tankegangen i de vanskeligere taler o. l.), og jeg maa medgive, at det levende ord bør have forrangen ved den exegetiske gennemgaaelse i gymnasiet, saa at ikke lærebogen blev for dominerende, og gennemgaaelsen fik altfor sterkt præg af lekse-læren; men paa den anden side kan den haandbog, der blot skulde indskrænke sig til aforistiske, usammenhængende oplysninger, let komme til at blive et saa tørt, afskrækkende skelet, at disciplene ikke vilde have den interesse af benyttelsen, som en mere sam-

menhængende udvikling kunde give, uagtet der jo aldrig kan blive tale om nogen egentlig exegetisk motivering; i de fleste tilfælde maa man noie sig med at give resultaterne, og der vil tillige altid være nødvendighed for suppleringer fra lærerens side.

Da gymnasiernes elevantal ikke er synderlig stort, har jeg troet det bedst at forene hensynet til begge gymnasier, baade latin- og realgymnasiet. Men deraf er det en nødvendig følge, at den norske bibeloversættelse (jeg har stadig benyttet den stereotyperede udgave) maa lægges til grund, da det er den, realgymnasiet alene kan betjene sig af, og hensynet til grundtexten kan derfor ikke gjøre sig saaledes gjældende, som latingymnasiet maaske med rette kunde gjøre krav paa. Paa dette punkt maa der isærdeleshed gjøres regning paa lærerens suppleringer. I almindelighed er de sproglige bemærkninger til brug for latingymnasiet i nærværende prøve henviste til noter under texten.

Hvad selve valget af evangelium angaar, har jeg været i sterk tvivl. I regelen lægges Johannes's evangelium op til artium (nærmest vel paa grund af dets lidet vanskelige græsk), og uagtet jeg maa indrømme, at adskillige grunde taler for valget af dette rige og dybe evangelium, har jeg dog havt en følelse af, at dets pneumatiske indhold har frembudt saa store vanskeligheder for gennemgaaelsen paa gymnasiets skoletrin, at jeg har anset valget af et synoptisk evangelium for mere hensigtsmæssigt. Af synoptikerne frembyder da Matthæi evangelium sig nærmest paa grund af dets klare og overskuelige bygning, medens andre grunde igjen (væsentlig hentede fra det bibelhistoriske stof's rigdom) taler for valget af Lukas's evangelium, navnlig for realgymnasiets vedkommende. Aarsagen til, at jeg for nærværende prøve har valgt Lukas's evangelium, er den temmelig tilfældige, at jeg i nogle aar har læst over dette evangelium i realgymnasiet, for hvem dette valg har forekommet mig meget heldigt, medens jeg nok tør tro, at Matthæi evangelium har større fortrin for latingymnasiet. Valget af evangelium ligesom overhovedet udgivelsen af den paatænkte haandbog vil nærmest afhænge af, i hvilken retning udtalelserne fra mine ærede kolleger kommer til at gaa.

Kristiania i Marts 1879.

Indledning.

Evangelisten Lukas var læge og nedstammede fra hedenske forældre (Kol. 4, 11—14). Efter al sandsynlighed var det syriske Antiochia hans fødeby; her blev han vunden for troen, og ikke mange aar derefter møder vi ham som apostelen Pauli medarbejder i hedningemissionen. Han var apostelens følgesvend paa den anden og tredje missionsreise, var hos ham under fangenskabet i Cæsarea, fulgte med ham til Rom, hvor han ligeledes var hos apostelen under dennes første og andet romerske fangenskab. Om hans senere liv vides intet. — Lukas er den eneste af alle de nytestamentlige forfattere, som er hedningekristen. Han stod i nøie forbindelse med den store hedninge-apostel, hvorfor vi ogsaa i hans evangelium gjenfinder den paulinske grundsætning om Guds almindelige naade — ikke alene mod troende israeliter, men ogsaa mod troende hedninger, ikke alene mod de saakaldte mindre, men endog mod de største, dybest faldne syndere. Vi gjenfinder den store paulinske grundsætning om, at mennesket erklæres retfærdigt for Gud ikke ved lovgjerninger, men ved troen paa Kristus uden nogen vor fortjeneste. For at fremstille dette glade budskab (*εὐαγγέλιον*) om frelsen for alle af Guds uforskyldte naade fører han ikke selv ordet, men han lader selve begivenhederne tale; han udvælger gjerne af frelserens liv de træk, der særlig lader Guds naades almindelighed fremlyse. Det er netop derfor i hans evangelium, vi finder fortællingen om den forlorne søn, om den barmhjertige samaritan, om den store

synderinde, om Zacchæus, om røveren paa korset o. fl. — Medens den første evangelist Matthæus nærmest skrev for jødekristne, for hvem han af Jesu liv vilde vise, at Jesus af Nazaret er den af profeterne forjættede Messias, at alle profeternes spaadomme samler sig i og opfyldes paa Jesus af Nazaret, skrev derimod den tredje evangelist Lukas nærmest for hedningekristne, for hvem det gjaldt ud af Jesu liv at vise, at Gudsrigets frelse og naade med syndernes forladelse ikke alene er tilgængelig for det udvalgte folk Israel, men ogsaa staaar aaben for alle dem af alle jordens folkeslag, som «hungrer og tørster» efter evigt liv.

Lukas's evangelium, der efter al rimelighed er skrevet omkring aar 60, er rettet til en fornem mand Theofilus, som sandsynligvis boede i Antiochia. Til ham er ogsaa Lukas's andet nyttestamentlige skrift, apostlernes gjerninger, rettet. Det er klart, at evangelisten har skrevet ikke blot for Theofilus, men for hele menigheden; udenfor 1, 3, der kan betragtes som en dedikation, tiltales eller omtales ikke Theofilus med et eneste ord.

Førordet I, 1—4

angiver foranledningen til evangeliets affattelse (v. 1 og 2), metoden (v. 3) og hensigten (v. 4).

Tankegangen er denne: Da der eksisterer mange skrifter, hvis hensigt er at give en fremstilling af frelsens kjendsgjerninger i overensstemmelse med öienvidnernes overlevering, har ogsaa jeg fattet den beslutning at give dig, mægtigste Theofilus, en paa nöiagtigt kildestudium hvilende (*παρηκολούθησόντι πάντων ἀκριβῶς*), sammenhængende (kronologisk *καθεξῆς*) fremstilling af de samme kjendsgjerninger lige fra begyndelsen af (*ἀνωθεν*), forat du derved tilfulde kan lære at kjende den urokkelige sikkerhed (*ἀσφάλειαν*) af den lære, du mundtlig blev undervist i.

v. 1. De her omtalte mange skrifter (*πολλοί*) er ikke opbevarede og har aldrig været optagne i den nytestamentlige kanon. — Udtrykket: har taget sig for (*ἐπεχείρησαν*) indeholder ikke nogen kritik af disse skrifers værd, men hentyder til opgavens höihed og vanskelighed. Blandt os (*ἐν ἡμῖν*) er brugt i omfattende betydning omtrent = i vor samtid. v. 2. Ordets (*τοῦ λόγου*) = evangeliets. v. 3. Evangelisten har i sine forundersøgelser gaaet grundig og nöiagtig (*ἀκριβῶς*) tilverks, han har søgt at udforske alt (*πάντων*), hvad der angik hans hellige gjenstand, men kun medtaget, hvad der var skikket til at tjene den i v. 4 udtalte hensigt; alt, som ikke var paalideligt (*ἀσφαλές*), har han udeladt, og han er gaaet tilbage lige til den første begyndelse (*ἀνωθεν*). Lukas er ogsaa den af

evangelisterne, der fører sin historiske beretning længst tilbage i tiden. v. 4. Hensigten er at befæste Theofilus i erkjendelsen af de kristelige troslærdommes urokkelighed og paa-lidelighed, derved, at han faar en sammenhængende ordnet fremstilling af frelsens kjendsgjerninger*). Udtrykket: er bleven mundtlig undervist (*κατηχήθη*) viser, at Theofilus paa den tid, Lukas sigter til, modtog undervisning i den kristelige troslære som katekumen.

Evangeliet falder i 7 hoveddele.

Første hoveddel.

Kap. I, 5 — II, 52. Vor frelsers barndomshistorie.

Jesu barndomshistorie indeholder egentlig kun to fortællinger fra Jesu egen barndom, nemlig hans fremstilling i templet 40 dage efter fødselen og hans besøg i Jerusalem, da han var 12 aar gammel. Men foruden disse to fortællinger indeholder den ogsaa beretningerne om hans fødsel, om forudforkyndelsen af hans fødsel, om forløberen Johannes den døbers fødsel og forudforkyndelsen af denne. Vi kan indenfor denne første hoveddel af vort evangelium skjelne mellem tre grupper af fortællinger.

Første gruppe: I) 1, 5—25 forudforkyndelsen (bebudelsen) af forløberens fødsel. II) 1, 26—38 forudforkyndelsen

*) Attraktionen kan ikke opløses saa, at *ἀσφάλειαν* styrer *τῶν λόγων* (*τῶν λόγων περὶ ὧν κατηχήθη*), da undervisningens indhold ved *κατηχεῖσθαι* maatte staa i akkusativ, men saa: *περὶ τῶν λόγων, οὗς κατηχήθη*, altsaa: forat du kan med hensyn til den lære o. s. v. erkjende visheden, tilforladeligheden; *τὴν ἀσφάλειαν* med eftertryk, staar alene uden at styre hverken genitiven *λόγων* eller *περὶ*.

af selve frelserens fødsel. III) 1, 39—56 de hellige modres, Elisabeths og Marias, møde før deres sønners fødsel.

Anden gruppe: I) 1, 57—80 forløberens fødsel, omskjærelse og Zacharias's lovsang. II) 2, 1—20 frelserens fødsel. III) 2 21—40 frelserens omskjærelse og fremstilling i templet.

Tredje gruppe dannes kun af én fortælling; 2, 41—52, Jesu reise til Jerusalem, da han var 12 aar gammel.

Første gruppe I. Kap. 1, 5—25. Forudforkyndelsen af forløberens fødsel.

v. 5—7 giver os en skildring af forældrene, v. 8—23 en beretning om engelen Gabriels samtale med Zacharias i templet, v. 24 og 25 begyndelsen af opfyldelsen.—v. 5 Herodes den store, en edomit eller idumæer, havde af det romerske senat i aaret 40 f. Kr. faaet titelen konge over Jødeland (Judæa pars pro toto) efter forslag af Antonius og Octavian. Han regjerede til 1 eft. Kr. *)

*) Antipater, en idumæer, prokurator over Judæa, indsat af Cæsar.

Herodes d. store.

Aristobulus	— Filip,	— Archelaus.	Herodes Antipas	Filip o. fl.
	g. m. Herodias.		g. m. Herodias.	fjerdingsfyrste, g. m. Salome.

Herodes Agrippa I, Herodias.

Herodes Agrippa II, Berenice, Drusilla.

Efter Herodes's død (1 e. Kr.) blev landet delt saaledes, at Archelaus med titel af ethnark opholdt Judæa, Samaria og Idumæa, Herodes Antipas som tetrark (fjerdingsfyrste) Galilæa og Peræa, og Filip med lignende titel den nordøstlige del af landet paa hin side af Jordan. Aristobulus havde faderen tidligere ladet dræbe. — Archelaus, som gik i sin grusomme faders fodspor, blev efter

Zacharias betyder: Herren ihukommer, Elisabet: Gud er min ed. Abias skifte: Kong David delte presterne i 24 skifter (*ἐφημερίαι*), af hvilke det ottende bar navn af Abias skifte*). v. 6—7. Zacharias og Elisabet vandrede for Guds ansigt som egne israeliter ikke alene under iagttagelse af alle den mosaiske lovs bud og anordninger, men ogsaa med troens blik paa den Messias, som var forjættet fædrene, og som de med et fast haab ventede paa. Da de intet barn havde, og de paa grund af sin høie alderdom heller ikke kunde vente at faa børn, saa det ud til, at deres slegt skulde uddø med dem, uden at den fik række frem til Messias. Og da de israelitiske kvinder som oftest bar et lønligt haab om, at Messias maaske engang kunde fremstaa af deres æt, var det for dem en særlig tugtelse fra Gud, om de ingen afkom efterlod sig. Ogsaa Elisabet har følt sin ufrugtbarhed som en «forsmædelse» (*ὄνειδος* v. 25) og sukket derunder. Men ligesom Gud i fordums dage havde lært Abraham og Sara at vente paa hans time og tilsidst af sin frie naade givet dem Isak trods deres høie alder, og ligesom ogsaa profeten Samuels moder Hanna længe havde gaaet i Guds skole, for hun fik sit brændende ønske opfyldt,

10 aars regjering forvist til Vienne i Gallien af keiser Augustus. Hans land blev da lagt til provinsen Syrien og blev derfor hestyrret af de syriske procuratores (landshøvdinger), som residerede i Cæsarea (ved middelhavet), og som i regelen kun ved festerne var tilstede i Jerusalem. Den femte i rækken af disse var Pontius Pilatus. Herodes Antipas, Johannes den døbers morder, blev i aaret 39 af keiser Caligula forvist til Gallien. Filip, den retskafneste af disse brødre, døde barnløs i aaret 33. Han udvidede og forskjønnede byen Paneas og lod den til ære for den romerske keiser og sig selv kalde Cæsarea Philippi, som under hans regjering var hans residensstad.

*) *ἐγένετο* bør helst opfattes upersonligt, og et *ἦν* underforstaacs som prædikat til *λεβύς τῆς*. Stilen er nemlig hebraiserende.

saaledes havde ogsaa Elisabet endnu bevaret et stille haab om, at Gud «vilde se til hende» (cfr. ἐπεῖθε v. 25) og opfylde hendes bøn. At ogsaa Zacharias har havt et saadant stille haab, kan vi se af v. 13, hvor engelen fra Gud lover ham bonhorelse af hans begjæring.

v. 9. Presterne kastede lod om, hvem der skulde forrette rogelsen (symbol paa bonnen, der stiger op til Gud) i det hellige. Efter loven skulde rögelsen foretages hver morgen og aften, samtidig med at folket bad udenfor i forgaarden. (v. 10). Bedetimerne var tre, om morgenen (kl. 9), om middagen og om aftenen.

I dette höitidsfulde öieblik og paa dette hellige sted aabenbares (*ἀποκάλυψις*) Herrens engel for Zacharias ved den höire side af rögelsesalteret, der stod lige ved forhænget til det allerhelligste (v. 11). 400 aar var det nu, siden Herren umiddelbart havde meddelt sig til sit folk. Efterat Guds ord var saadet blandt Israel i profeternes tid, var höstens tid kommen. Men för den sidste og störste aabenbarelse skede af Herren selv i syndigt kjöds lignelse, lod Gud endnu en profet opstaa i Johannes den döber. Den nye tids underbare morgenröde blev bebudet ved en række engle-aabenbareelser, for Zacharias i templet, for Maria i hendes stille kammer i Nazaret og tilsidst for hyrderne paa marken hin julenat, da Herren lod sig föde i Bethlehem. «Men naar Gud begynder en ny gjerning, bryder han ikke foragtelig med det redskab, der har medvirket ved den forrige gjerning; ligesom han fra klosterets celle i middelalderen drog kirkens reformator Morten Luther frem, saaledes er det fra det israelitiske prestedömmes midte, han lader den mand fremstaa, som skal indvie verden til det nye, som beredes.» Det nytestamentlige gudsrige har sine rödder i det gammeltestamentlige, men er dog ogsaa en aandelig nyskabelse, en ny begyndelse af verdenshistorien; derfor er det naturligt, at denne indgriben i det store er ledsaget af

en række indgribende akter i det mindre (engle-aabenbarelsen), hvorved de hellige familier i Israel forberedtes paa det sig nærmende høieste under, frelserens fødsel af en jomfru.

v. 13—17. I engleus tale finder der en stigning sted: frygt ikke, Zacharias, du skal efter din begjæring faa en søn, over hvem du selv og mange skal glæde sig (v. 13. 14); thi han skal være stor for Herren og som en Guds nasiræer fyldes med den Helligaand alt fra moders liv og bringe mange til omvendelse (v. 15. 16); ja han skal endog være Messias's forløber (v. 17).

v. 13. Frygt ikke er sedvanlig engles første hilsen til mennesker, cfr. Luk. 1, 30. 2, 10. Ligeoverfor de rene væsener af høiere natur føler det syndige menneske dobbelt sterkt sin syndighed og urenhed. Johannes betyder: Herren er naadig. Herved betegnes ikke saameget hans prædikens karakter som den hele tids karakter, der blev forkyndt ved ham og hans optræden.

v. 15. Ikke drikke vin og sterk drik. Han skulde altsaa være nasiræer. Nasiræet var enten livsvarigt eller kørtvarigere. Idet nasiræeren ved faste negtede sig alle livets behageligheder, forsagede vin, badning, haarets klipning og mere nærmuede sig naturstanden, saa stod han for verden som en, der med store læselige bogstaver prædikede loven, prædikede bod og forsagelse. I den gamle pagts tid, da endog Guds eget udvalgte folk befandt sig paa et umodent, barnligt udviklingstrin og derfor behøvede ndvortes, synlige opdragelsesmidler til anskueliggjørelse af Guds væsen og vilje, havde fasten større betydning og en mere berettiget anvendelse end i den nye pagt. Fasten (ligesom ogsaa det hele nasiræet) var paa en gang baade et middel til og et billede paa løsrivelse fra al verdslighed og en absolut hengivelse til Guds tjeneste.

Og alt fra sin moders liv af fyldes med den Helligaand: prægnant modsætning til at drikke vin og sterk drik. Dette sted er med rette analogivis anvendt for at vise den Helligaands virkning paa barnehjertet i barnedaaben. V. 15 skildrer Johannes's aandelige personlighed; men hans storhed for Herren skal ogsaa vise sig i hans kald som profet; ved ham skal mange bringes til omvendelse (v. 16), og han skal nærmere bestemt (v. 17) som Messias's forløber i Elias's aand og kraft (væsen og virkning) berede hjerterne for Herren. Han skal gaa frem for ham, foran hans ansigt, for hans øine (*ἐνώπιον αὐτοῦ*) ο: for Herren, deres Gud, som paa hoieste vis aabenbarer sig i Messias, i Elias's aand og kraft. Ved disse ord sigtes aabenbart til den store spaadom hos profeten Maleachi kap. 3, 1: «se, jeg sender min engel (ο: mit sendebud), og han skal berede vei for mit ansigt; og pludselig skal Herren, som I söger, komme til sit tempel,» og kap. 4, 5 ff.: «se, jeg sender eder Elias, profeten, förend Herrens dag, den store og forfærdelige kommer. Og han skal vende fædrenes hjerte til börnene og börnenes hjerte til deres fædre, at jeg ikke skal komme og slaa landet med ban.» Denne spaadom forstod jöderne paa en kras bogstavelig maade saaledes, at Elias personlig skulde komme igjen; Johannes var den Elias, som skulde komme, profeten i Elias's aand og kraft. (Elias's virksomhed under kong Achab i Israels rige). Hans virksomhed skulde gaa nd paa at berede folket, saa det blev velskikket til at modtage Herren selv; men paa grund af Israels vantro og egenretfærdige sind kunde denne beredelse alene ske gjennem en alvorlig omvendelsesprædiken. Men hvorledes skal vi forstaa disse ord: «omvende fædrenes hjerter til börnene (eg. vende hen imod, *ἐπιστρέψαι*) og de u lydige til de retfærdiges*) sindelag»? Ved förste öiekast kunde man tro, at baade fædrene og börnene tilhorte Johannes's samtid. Men dette er umuligt baade paa grund

*) Ordene staar ubestemte i grundtexten.

af ledenes korrelation (Mal. 4, 6 se ovenfor) og fordi gjenoprettelsen af et rent naturligt kjærligheds- og lydighedsforhold ikke kan danne et hovedpunkt i forløberens profetiske virksomhed. Desuden er der i de historiske beretninger om hin tid ikke engang spor af antydninger til, at folkets forventede sind skulde have ytret sig i jöinefaldende synder mod det fjerde bud. Fædrene er de gamle, fromme, i troen hensovede fædre = de retfærdige; börnene er Johannes's samtidige = de ulydige. Johannes's virksomhed havde naturligvis ingen indflydelse paa de hensovede fædre, den var rettet mod de levende, mod börnene, men ved at bringe disse til omvendelse (de ulydige til retfærdiges sindelag) bevirkede han, at fædrenes hjerter igjen vender sig til dem; de gamle fromme fædre, der har maattet vende sine ansigter bort fra den frafaldne slægt, skal igjen se med glæde og velbehag paa börnene. Fædrenes og börnenes hjerter, som paa grund af börnenes forvendthed var saa vidt adskilte, skal atter ligesom forenes, og der opstaar «de helliges samfund» dem indbyrdes; fædrene kan atter med fryd vende hjerterne til sine börn. At dette er meningen, fremgaar ogsaa af det gammeltestamentlige grundsted, hvortil vort vers gaar tilbage, Mal. 4, 6. Profeten ser, at fædrenes aand er vegen fra börnene, saaat de gamle fromme hensovede har maattet vende sine efterkommere ryggen. Han skuer derfor i aanden, at forløberens virksomhed skal have den frugt, at fædrene atter kan vende sig til sine efterkommere, derved at disse vender sig til fædrene.

«Ved sit andet komme vil Herren komme som en tyv om natten — til dom. Men først vilde han komme til frelse og saliggjörrelse for den fortabte verden; derfor havde han i 4000 aar tragtet efter at blive al verdens længsel og sendte nu forud for sit komme sin profetiske forløber for at vække denne længsel.»

v. 18. Zacharias, den fromme, retfærdige, tror ikke engelen. Han forlanger et overordentligt tegn, thi baade han og hans

hustru var tilaars. Ogsaa andre har i det G. T. forlangt tegn og faaet det; saaledes ogsaa Maria (Luk. 1, 34). Zacharias's spørgsmaal er dog ikke som senere Marias en barnlig studsens over Guds store under, men det er mistro, vantro ligeoverfor engelens ord.

v. 19. Engelen søger at gjøre ham hans vantro indlysende ved at fremhæve 1) sin høie værdighed (jeg er Gabriel, som staar for Gud) som Guds udsending og 2) paa budskabet's indhold.

Gabriel σ : Guds sterke mand, et symbolsk navn. Et saadant væsen maa man tro paa ordet, selve min person, min nærværelse burde været et tilstrækkeligt tegn. Men du skal dog (v. 20) faa et tegn, et ydmygende, tugtende; du skal blive stum indtil opfyldelsens dag. «Da Johannes den döbers röst og prædiken bliver bebudet, forstummer det gammeltestamentlige prestedom.»

v. 21—22. Indtrykket paa folket *).

v. 24. Elisabeth trak sig tilbage for at takke Gud i stilhed, hun vilde gjøre ventetiden til stille, hellige timer, indtil det blev aabenbart, at Herren havde «borttaget forsmædelsen fra hende.»

v. 25. Thi saaledes etc. ($\sigma\tau\zeta$ er ikke recitativt (Curt. gramm. § 633, anm 2), men causalt): dette gjør jeg, thi osv. I disse Elisabeths ord udtrykkes den smertelige erindring om alle de ydmygelser, hun havde været udsat for (cfr. ogsaa 1, 36: hun som kaldes ufrugtbar). Hun vilde nu trække sig tilbage fra denne spot, indtil hun ved atter at vise sig kunde paa grund af Guds naade gjøre spotterne til skamme.

*) v. 21 $\xi\theta\alpha\upsilon\mu\alpha\zeta\omicron\nu\epsilon\nu\ \epsilon\nu\ \tau\omicron\tilde{\nu}\ \kappa\tau\lambda$. Sedvanlig forbindes $\Sigma\alpha\nu\mu\acute{\alpha}\zeta\epsilon\nu\nu$ med $\xi\pi\lambda$ (med dativ); derfor bør $\epsilon\nu\ \kappa\tau\lambda$ heropfattes om samtidigheden = medens.

II. Kap. 1, 26—28. Forudforkyndelsen af frelserens fødsel.

Fra templet bliver vi nu førte til en from israelitisk kvindes private hus. Ogsaa her finder en engle-aabenbarelse sted, en aabenbarelse, hvis indhold er det dybeste og høieste i menneskeslegtens levnetsløb, hvis indhold er, som Paulus siger 1 Tim. 3, 16, «den gudfrygtighedens hemmelighed: Gud aabenbaret i kjød». — Johannes den döbers fødsel var ligesom Isaks fødsel et produkt af en høiere indgriben, men den naturlige ordning bliver dog ikke brudt; her derimod — ved frelserens fødsel — staar vi ligeoverfor en skaber-akt af Gud. Efter sit væsen maa den sammenlignes ikke med Isaks og Johannes den döbers fødsel, men med det første menneskes indtræden i verden. Kristus er jo ogsaa den anden Adam (1 Kor. 15, 45), stamfaderen for den nye menneskehed, begyndelsen til og udspringet for den nye livsudvikling i menneskeheden. Paa den anden side knytter dog frelserens fødsel sig til de forhaandenværende forhold. Ligesom Johannes den döber blev født indenfor det israelitiske prestedømmes stand, saaledes bliver Jesus født ifølge forjættelserne af en kvinde af Davids hus. Han blev ikke skabt fuldt færdig som den første Adam, men han udgaar fra en menneskelig moders skjød; derved bliver den organiske forbindelse mellem menneskehedens nye og det gamle hoved vedligeholdt. Han udvikler sig som et sandt menneske fra barn til yngling, fra yngling til mand.

Ved denne underbare fødsel er saaledes Gudmennesket Jesus Kristus ligesaa uendelig høit ophøiet over os, som han i et og alt er bleven vor lige undtagen i synd, da han var avlet ved den Helligaands skaberkraft. (Cfr. v. 35: Den Helligaand skal komme over dig, og den høiestes kraft skal overskygge dig). — Ligesom Guds søn eller Ordet (*ὁ λόγος* Joh. 1, 1) er den person i guddommen, ved hvem og i hvem Gud aabenbarer sig for sine skabninger, saaledes er det den Helligaand, ved hvem den aabenbarede bliver ét med dem, for hvem han aabenbarer sig,

og ved hvem han gjør dem delagtige i sin natur. Ligesom det er den Helligaand, der forklarer Jesus i de troendes hjerter (Joh. 16, 14), og ved hvem faderen og sønnen bor i dem (Joh. 14, 23), saaledes er det ogsaa ham, der forener guddom og menneskehed i Jesus, og ved hvem hans menneskevorden formidles.

v. 27. Af Davids hus (*ἐξ οἴκου Δαυίδ*) hører rimeligvis til Josef (*Ιωσήφ*), men ogsaa Maria var af Davids æt; derom senere (se kap. 2 og 3). v. 28 ff. Trods engelens naaderige hilsen forfærdedes Maria, saa at engelen ogsaa her maa begynde sin tale med et: frygt ikke! I denne engelens tale gjenfindes den samme stigning som i v. 13—17, først navngivningen (v. 31), dernæst hans personlige storhed (v. 32) og endelig hans embede (v. 33); men hvilken forskjel i den nærmere udvikling af storheden!

v. 31. Jesus betyder Herren frelser. Ogsaa andre (f. eks. Josva) havde baaret dette navn som rette forbilleder paa ham, der skulde være Jesus *κατ' ἐξοχήν*.

v. 32. 33. Han skal kaldes den høiestes søn: det inderligste forhold af personlig forening. Hvad der ligger heri, udvikles nærmere i v. 35. Hans værdighed skal være den theokratiske kongeværdighed i fuldeste forstand, en evig kongeværdighed. For Marias tanke maatte det her ligge klart, at denne hende forjættede søn ikke kunde være nogen ringere end Messias selv. Marias tro havde nærret sig af forjættelserne, og med ord, som tydelig mindede om disse*), taler engelen til hende.

*) 2 Sam. 7, 12 ff. „ . . . jeg vil opreise efter dig din sæd . . . og jeg vil befæste hans kongedømmes throne evindeligt.“ Jes. 9, 6. 7. : „thi et barn er os født, en søn er os given, og fyrstendømmet er paa hans skulder, og man kalder hans navn Under, Raadgiver, Vældig Gud, Evigheds-Fader, Fredsfyrste. Paa fyrstendømmets tilvækst og paa freden er der ingen ende over Davids throne og over hans kongedømme — — fra nu og indtil evig tid.“ Jes. 11, 1 : „der skal udgaa et skud af Isai stub, og en kvist fra hans rødder skal bære

Dauids, hans faders throne. Josef var (v. 27) af Dauids hus; men her kan ikke være tale om Josefs herkomst, og Maria tænker heller ikke paa ham (se v. 34), hvilket viser, at hun var sig bevidst selv at nedstamme fra David, cfr. Rom. 1, 3 o. a. st. — v. 33. Som den høiestes søn skulde han være en evig konge og have et evigt rige. Alle jordens folk var givne ham til arv og verdens ende til eiendom. Ved udtrykket: «Jakobs hus» er først og egentligst Israel ment, men ogsaa Israel efter aanden (*κατὰ πνεῦμα*), som samles fra alle jordens folkeslag og slechter og ved troen paa Kristus indlemmes i det sande Israel. v. 34. Marias spørgsmaal fremgik ikke af tvivl, men af barnlig studsens, hvorfor ogsaa engelen ikke alene forklarer det nærmere (v. 35), men endog giver hende et tegn til stadfæstelse (v. 36). v. 35. Guds søn, Guds enbaarne (*μονογενής*) søn, af faderens væsen og natur. Han er Guds søn, den sande Gud selv (1 Joh. 5, 20), fordi han er undfangen af den Helligaand. Ved ham er det, ogsaa vi — i afledet betydning — kan blive Guds sønner. Udtrykket hentyder til sønnens evige fødsel af faderen og hans væsens enhed med ham. Luther: «lær saaledes at forstaa denne artikel, at man beholder Kristi person hel og holden og sammenfatter begge naturers gjerning. Ellers formaaede han med al sin hellighed, blod og død ikke at tage fra os en eneste synd eller slukke en eneste gnist af helvedes ild. Dette er vor lære og trøst af skriften, som vi har af Kristo, omendskjønt det bliver af verden og den spidsfindige fornuft anseet for lutter daarskab.»

v. 36. Tegnet skal være det under, der er foregaaet med den gamle, ufrugtbare Elisabet.

v. 37 ff. Ingen ting er umulig for Gud. Med

frugt.“ Cfr. Jerem. 23, 5. Ez. 34, 23 o. m. a. Jes. 7, 14: „se en jomfru er frugtsommelig og føder en søn, og hun skal kalde hans navn Immanuel.“ Cfr. ogsaa Ps. 2 og 110.

disse ord dækker engelen Maria ligesom med et skjold mod alle fornuftens betænkeligheder*), og Maria støder ikke Guds tilbud tilbage, men «med et enfoldigt og ophøiet ord, der er udtryk for den mest overordentlige tro, der nogensinde har rørt sig i en kvinde», bøier hun sig for Guds vilje i ydmyghed som Herrens tjenerinde uden at forstaa.

III. Kap. 1, 39—56. Marias møde med Elisabet.

I denne skjønne fortælling løber de to forrige fortællinger ligesom sammen. De to af Gud benådede kvinder mødes og taler med hinanden ud af hjertets dyb. Forløberens moder og verdens frelsers moder hilser og tiltaler hinanden i profetisk tale.

v. 39—41: Marias ankomst, v. 42—45: Elisabets tiltale, v. 46—55: Marias lovsang, v. 56: historisk slutningsbemærkning.

v. 39. Maria vovede ikke at meddele nogen, hvad der var vederfaret hende. Hun kunde ikke tro, at selv hendes gudfrygtige brudgom paa hendes blotte udsagn skulde tro et saa aldeles uhørt under; og troede han det ikke, hvor let kunde saa ikke den høie guddommelige hemmelighed udsættes for den skjændigste misbrug! Hun overlod i barnlig tillidsfuldhed Gud selv at retfærdiggjøre sin egen store gjerning. I en saa prøvelsesfuld tid behøvede hun imidlertid paa overordentlig maade at styrkes, og denne styrkelse af Herren fik hun under sit besøg hos Elisabet, til hvem engelen havde henvist hende. Hastig (*μετὰ σπουδῆς*) udtrykker den hellige ilsomhed, hvormed hun længtede efter at faa stadfæstelse paa alle de underfulde ting, engelen havde talt om. Med længsel ilede den unge pige efter engelens anvisning (se v. 36) til den gamle Elisabet, hendes frænke, som var givet hende til et tegn.

*) *παρὰ τῶ* *θεῶ* kan hverken være afhængigt af *ῥῆμα* eller *ἀδυνατήσκει*: hos Gud, betegner den eneste sfære, hvor dette finder sted, at intet er umuligt.

Bjergegnen (*ἡ ὄρεινή* sc. *χώρα*) er Juda bjerge i det sydlige Judæa. Den vigtigste by der var Hebron, fra gammel tid en prestestad. Flere ting taler for, at her menes Hebron.

v. 40. Hun traadte ind i huset og hilsede (de helliges hilsen med Guds fred og velsignelse): situationen er i disse korte træk malende skildret. «Det første blik, hun kaster paa Elisabet, siger hende sandheden af det tegn, engelen havde givet hende; og derved vinder den forjættelse, hun selv har været gjenstand for, en gribende virkelighed for hende. Der er ikke noget forunderligt i, at den sindsbevægelse, som dette fremkaldte hos Maria, umiddelbart har indvirket paa Elisabet. Den unge piges uventede komme til dette for hende saa høitidelige øieblik, den sammenhæng, som hun uvilkaarlig har en forudfølelse af at der maa være mellem den underfulde velgjerning, der er bleven hende til del, og dette usedvanlige komme, den unge piges bevægede stemme og den hellige løftelse hos dette unge, uskyldige væsen, der gjør indtryk paa hende af en himmelsk aabenbarelse, det er de naturlige omstændigheder, der bereder hende til at modtage den Helligaands inspiration. Den bevægelse, der bemægtigede sig hende, meddeler sig til det barn, hvis liv endnu er ét med hendes, og da dette væsen, som hun ved er gjenstand for en særlig velsignelse, pludselig rører sig i hendes moderliv, falder sløret fra hendes øine. Helligaanden, den gamle pagts profetiske aand, griber hende: hun hilser i Maria Messias's moder» (cfr.: «og hvorfra kommer dette mig, at min herres moder kommer til mig?» v. 43). *)

*) Brugen af *ἔνα* i NT. ligesom ogsaa i den sildigere græsk er meget hyppigere end i den klassiske. Hensigtsbetydningen kan ofte være sterkt afsvækket, ja ligefrem forsvunden; her f. e. viser det tilbage til demonstrativet *οὗτο* omtr. som *ὅτι*.

Til v. 41 og 44 sammenlign v. 15: han skal fyldes med den Helligaand alt fra moders liv af.

v. 45. Hun, som troede, nl. da engelen forkyndte hende budskabet. Maria er modbilledet af Eva. Intet naadeunder bliver af Gud paatvunget menneskene; ogsaa frelserens moder maatte først tro. «Elisabets tanke gaar over til en slags betragtning, og hendes ord, der hører op med at være en henvendelse til Maria, bliver en lovsang til troens ære; derfor anvendes tredje person.»

v. 46—55. Marias lovsang («magnificat»). Med høi og stille glæde priser Maria Gud, fordi han saaledes har be-naadet hende (v. 46—48 a), og der er grund til saadan lovprisning, thi alle slegter skal prise hende salig, fordi han, den mægtige, hellige og barmhjertige, har gjort store ting mod hende, ligesom ogsaa hans barmhjertighed varer bestandig over dem, som frygter ham (48 b—50). Hun skuer i aanden, hvorledes Herren i den messianske tid viser sin magt ved at knuse de hovmodige, selvmægtige og paa sin rigdom trodsende, medens hans barmhjertighed lyser over de ringe og hungrige (51—53). Saaledes har han hjulpet det betrængte Israel og ihukkommet og opfyldt sine forjættelser, der var givne Abraham og fædrene i fordums tid (v. 54—55).

I denne Marias lovsang er der en gjenklang af den gammeltestamentlige lyrik, isærdeleshed af Hannas lovsang (1 Sam. 2) og af salmerne. Den falder i 4 strofer (se ovenfor). Første strofe indeholder tak for den hende personlig viste naade. Ogsaa i anden strofes første del kommer denne tanke frem, men den udvider sig til at blive en lovprisning i almindelighed over Guds magt, hellige navn og barmhjertighed. I tredje strofe udkastes i storslagne antitheser et profetisk maleri af den messianske fremtid, hvor Guds magt og barmhjertighed (fra v. 51 udvikles disse to sider) aabenbarer sig (se ovenfor). Guds navn er helligt; derfor vil

han helliges — i de ydmyge ved sin barmhjertigheds, paa de hovmodige ved sin magts gjerning. Har övet (perfektum, i grundtexten aorist ἐποίησεν) og de følgende perfekta (aorister) er profetiske perfekta. Maria ser disse handlinger i fremtiden som fuldbragte. Ved de rige og mægtige forstaaes saadanne, som sætter sin lid til rigdommen og magten og derfor ikke vil modtage Guds rigdom eller böie sig for Guds magt; ved de fattige, ringe og hungrige saadanne, som den jordiske nød har lært at give agt paa hjertets trang, «de fattige i aanden, der hungrer og tørster efter retfærdighed.»

Fjerde strofe knytter nutid og fremtid til fortiden; Guds naade ved den nu i verden indtrædende Messias er en opfyldelse af forjættelserne til fædrene, Guds barmhjertighed er en fortsat, fra Abraham og til evig tid sig strækkende barmhjertighed.

v. 56. Historisk afslutning. Da Maria var dragen hjem til sit hus, skede hvad der fortælles i Matth. Ev. 1, 18 ff.

Anden gruppe. I. Kap. 1, 57—80 Døberens fødsel, omskjærelse og Zacharias's lovsang.

a) v. 57—66 Johannes's fødsel og omskjærelse. b) v. 67—79 Zacharias's lovsang. c) v. 80 historisk slutning.

v. 59. Omskjærelsen, der i regelen udførtes af faderen selv, foregik paa den ottende dag (cfr. 1 Mos. 17, 12; befaling dertil udtrykkelig gjentaget 3 Mos. 12, 3), samtidig med denne ogsaa navngivningen. *) Omskjærelsen var den akt, hvorved optagelsen i pagtssamfundet skede; derfor var den baade et tegn paa delagtighed i dette samfund og paa forpligtelse til at holde loven.

*) ἐλάουν imperfectum de conatu.

v. 62. De nikkede til faderen, ikke fordi Zacharias var dövstum, men da han havde hørt alt, hvad der var forhandlet, var et nik tilstrækkeligt til at opfordre ham til at sige sin mening. Af v. 60 kan vi se, at han allerede forlængst havde meddelt sin hustru om engelens ord, selvfølgelig skriftlig ligesom i v. 63. *)

v. 66. Og Herrens haand o. s. v. καὶ γὰρ udtrykker ikke foranledningen til det foregaaende spørgsmaal, men er saaledes at forstaa: og (καὶ) hans senere barndomshistorie viste, at deres forventningsspørgsmaal var berettiget, thi (γὰρ) Herrens haand vedblev (imperfektum) paa en iönefaldende maade at lede hans udvikling.

Zacharias's lovsang (v. 68—79) er den sidste spaadom om Kristus för hans födsel. Hovedgjenstanden er gjenlösnings og frelsen ved Kristus, og Johannes nævnes kun (v. 76 ff.) som Messias's forløber og veibereder. Lovsangen gjælder egentlig Messias selv, uagtet den ydre anledning var Johannes's födsel og omskjærelse.

Zacharias takker, fordi den messianske tid er kommen (v. 68—75): »lovat være Herren, Israels Gud, fordi han har forløst sit folk og — efter profeternes spaadomme — i Davids hus opreist en sterk og mægtig frelse fra fienderne, for at gjöre barmhjertighed mod fædrene og komme sin pagt ihu, den ed, han svor Abraham, for at give os (naade og kraft til) friede fra fiendernes haand, at tjene ham uden frygt i hellighed og retfærdighed alle vort livs dage.«

Fra den höide, Zacharias har naaet, vender han sit blik til det lille barn, som ligger foran ham, og anviser det dets stilling i det verk, som nu tager sin begyndelse (v. 76—77), idet atter tanken paa den messianske tid bryder frem (v. 78—

*) ἔγραψε λέγων hebraiserende u ryk = han udtalte sig skriftlig saaledes.

79). Tankegangen i denne del af talen frembyder ingen vanskeligheder.

v. 68 f. Besøgt og forløst og opreist, begge disse »og« (καὶ) er det forklarende (explikative) og. Perfekterne (i grundtexten aorister) betegner den messianske tid som allerede indtraadt. Horn (κέρας) er billede paa kraft og styrke, hentet fra tyren ρ: en mægtig, over alle fiender scierrig frelse. v. 70 staar parenthetisk, og v. 71 er apposition til v. 69 (σωτηρίαν er app. til κέρας). V. 71 indeholder en i den hebraiske pøsi almindelig anvendt parallelisme. Zacharias har nærmest de udvortes fiender (de hedenske romere) for øie, men befrielsen fra dem er tillige forbillede paa befrielsen fra de aandelige og indvortes fiender.

v. 72. Frelsens realisation er en opfyldelse af de til fædrene givne forjættelser, derfor bliver den ikke alene en barmhjertighedsgjerning mod de levende, men ogsaa mod de hensevede; han kommer sin pagt ihu paa en real maade ved sin frelsesgjerning. *)

v. 75. Hellighed og retfærdighed beslegtede begreber. Man kan ikke egentlig sige, at det ene gaar paa det indre, det andet paa det ydre forhold. Helligheden er renheden, retfærdigheden er overensstemmelsen med normen.

v. 77. Kundskab om saliggjørelse: Johannes bragte blot kundskab om frelsen, Jesus selve frelsen. Ved syndernes forladelse (ἐν κτλ) egentlig: bestaaende i syndernes forladelse, som var grundvolden for den forventede frelse.

*) v. 73 ὄρκιον ὄν attractio inversa, substantivet antager relativets kasus. ὄρκιον app. til διαθήκης. τοῦ δοῦναι er hensigtens infinitiv, for at give os angiver frelsens endelige maal (den norske bibeloversættelse opfatter τοῦ δοῦναι „at han vilde give os,“ som indholdet af eden). v. 74 ῥυσθέντας vi skulde ventet dativ i appos. til ἡμῶν, men ved en slags attraktion staar participiet i akk. som app. til det for λατρεύειν tænkte subjekt ἡμᾶς (Curt. gramm. § 472).

v. 78. Formedelst (*διὰ*) hörer nöie til syndernes forladelse, som har sin sidste og dybeste grund i Guds barmhertighed.

v. 79. Billedet er taget fra vandringsmænd, der i dybt mørke gaar paa farlige veie, og hvem den opgaende sols straaler paa en gang viser den rette, fredede vei.

Mörke og dödens skygge *) o: det aandelige mörke, som følger med gudlösheden, den tunge, mörke skygge, som den aandelige död og dödén overhovedet kaster over menneskelivet, der er uden Gud. Paa fredens vei (*εἰς ὁδὸν πλ*) egentlig: hen paa veien til fred, altsaa den vei, der förer til fred.

v. 80 skildrer i korte drag Johannes's ungdomshistorie; han voksede og blev sterk i aanden og levede i örkenerne et ensomt, strengt liv i bön og forsagelse. I hans historie følger nu en fleraarig dyb taushed, lige indtil det tidspunkt, da han i 30-aarsalderen fremtraadte som profet i Israel.

Vort evangeliums 2den hoveddel, kap. 3, 1—4, 13 omhandler Jesu förberedelse til sin messianske gjerning, medens 3dje hoveddel, kap. 4, 14—9, 50 beretter om Jesu virksomhed i Galilæa. Af denne galilæiske virksomhed skal vi kun behandle, hvad der berettes i

kap. 7.

7, 1—10. Helbredelsen af hövedsmandens tjener.

Efter at have holdt bjergprædikenen gik Jesus ind i Kapernaum (ved Genesarets sö). En derboende hedensk centurion (hövedsmand over 100 soldater) havde en syg tjener, der var dödén nær. Rygtet om Jesu undergjerninger havde naaet denne hedenske hövedsmands ören, og i fast tillid til Jesu magt

*) Egentlig: dödén mörke og skygge.

sender han nogle af jødernes ældste (maaske synagogeforstandere) til ham, for at de skulde ved sin bön gjøre Jesus mere villig til at indrømme hans begjæring om hjælp for tjeneren. Af disse ældstes anbefaling (v. 5) kan vi se, at hövedsmanden maa have været en proselyt, en hedning, der havde sluttet sig til jøderne med et efter Gud sögende hjerte*). Sin oprigtige iver i at tjene Gud havde han bl. a. vist derved, at han havde ladet opbygge en synagoge paa egen bekostning.**) (v. 2—5). Men da hövedsmanden ser Jesus nærme sig huset, sender han nogle venner afsted for at sige: »jeg er ikke værd, at du skal gaa ind under mit tag, sig kun med ord (*ἐπιὲ λόγῳ*), udtal kun et ord (istedenfor at umage dig ind i huset), saa bliver nok min tjener helbredet. Thi ligesom jeg selv, der ikke er en höiere person end at jeg staar under övrighed, kan befale mine tjenere at gaa og komme efter mit ord, saaledes kan ogsaa du med langt större ret og magt byde og befale over alle og alle ting (saaledes ogsaa sygdommene), og de vil være dig lydige.« I disse ord udtaler hövedsmanden baade sin sterke, tillidsfulde tro til Jesu höihed og magt og sin ydmyge fölelse af uværdighed til nogensomhelst gunstbevisning af Jesus. (v. 6—8).

Jesus udtaler sin forundring over at finde en saa dyb overbevisning om hans guddommelige magt og höihed, og det endog hos en hedning, der ved denne sin sterke tro beskjæm-

*) Der var to slags proselyter: 1) „portens proselyter“ (saa kaldte efter 5 Mos. 31, 12: „den fremmede, som er i dine porte“), der forsaavidt havde sluttet sig til jødedommen, som de overholdt de saakaldte syv noakitiske bud (om afholdelse fra afgudstjeneste og de groveste synder); 2) „retfærdighedens proselyter“, der lod sig omskjære og derved forpligtede sig til at holde hele loven. Den eneste vei, der i den gamle pagts dage stod hedningen aaben til at komme i den sande Guds samfund, var en indlemmelse i Israel.

***) v. 4. *ἄξιός ἐστιν ᾧ* = *ἄξιός ἐστιν, ἵνα αὐτῷ* (NT., sml. lat. dignus qui).

mede selve det udvalgte folk (cfr. ogsaa den kanaanæiske kvinde). Jesus udtaler ordet, og ved sin tilbagekomst til huset fandt de udsendte tjeneren frisk. (v. 9—10).

Denne begivenhed var et varsel om, at Gudsriget engang skulde aabnes ogsaa for hedningerne, ja af Matth. 8, 11 ser vi, at Jesus her udtrykkelig siger, hvad han ogsaa senere udtalte (se Luk. 13, 28), at »mange skal komme fra östen og vesten og sidde tilbords med Abraham, Isak og Jakob i himmeriges rige, medens rigets börn kastes udenfor.«

7, 11—17. Opvækkelsen af ynglingen i Nain.

Dagen derefter *) gik Jesus til byen Nain, en dagsreise s. v. for Kapernaum. Og se (*καὶ ἰδοὺ*) henleder altid opmærksomheden paa det følgende som noget merkeligt), da han, livets fyrste, med sit talrige følge nærmer sig byen, møder han det fra Nain kommende følge, der ledsagede den döde til gravnen. Og for at tröste den sörgende enke, hvis eneste sönbars bort, udförer Herren en af sine störste og herligste gjerninger (cfr. v. 13: han ynkedes inderlig over hende). Derfor fremlyser af denne begivenhed ikke alene Jesu magt, men ogsaa hans kjærlighedsfulde hjertes deltagelse i menneskelig sorg og lidelse.

v. 14. Baaren, hvorpaa de döde laa, var, som endnu er skik i österland, aaben; saaledes kunde liget, der kun var indsvöbt i et ligklæde, sees af alle.

Jeg siger dig: staa op! Herren tiltaler ham, som vi tiltaler en sovende; thi for ham, der vil og kan levendegjøre, lever han endnu. Saaledes skal alle, som er i gravene, engang höre Guds söns röst, og de skal staa op etc. I sine opvækkelser af döde viser Jesus sig som overvinder ogsaa af syndens yderste følge og straf og giver os, ligesom allermest

*) *ἐν τῇ ἐξῆς* (sc. *ἡμέρᾳ*). Læses derimod *ἐν τῷ ἐξῆς*, maa *χρόνῳ* underforstaaes.

ved sin egen opstandelse, et pant paa den endelige opstandelse paa den yderste dag.

v. 16 skildrer indtrykket paa folket. Med hellig frygt priser folket Gud, fordi *) en profét af første rang (som Moses og Elias) atter var opreist iblandt dem og han derved har givet dem et iöinefaldende bevis paa sin naade (»besögt dem«); og denne tale om ham (nemlig, at en saadan stor profét er opreist) ndbredtes endog udover Galilæas grænser lige til Judæa og Peræa.

7, 18—35. Johannes den döbers spørgsmaal og Jesu svar til ham samt Jesu tale til folket.

Johannes den döbers disciple, der havde fri adgang til den i fæstningen Machærus (i Peræa, ikke langt fra det døde hav) i fængenskab siddende forløber, forkyndte sin mester alle de undergjæringer, Jesus gjorde; og det er naturligt at slutte, at Johannes og hans disciple har samtalen med hverandre om Jesu messianitet, om hans messianske virksomhed. Da Johannesdisciplene tidligere havde vist en slags misundelse over, at Jesus og hans disciple, som ogsaa döbte i Jordan med omvendelsens daab, samlede flere skarer om sig end döberen (Joh. 3, 22 ff), saa at Johannes gjentagende havde maattet paamine sine disciple om, at Jesus var Messias, saa er der al rimelighed for at antage, at Johannesdisciplene nu, da deres mester var kastet i fængsel, havde endnu vaaskeligere for at begribe Jesu messianske virksomhed, fordi den ikke svarede til de jödiske forventninger om det messianske riges oprettelse. Hvis nu Johannes under samtalen med sine disciple i fængslet ikke ganske formaade at borttrydde disciplenes tvivl om Jesu messianitet, kunde han nok have fölt sig opfordret til at sende dem til Jesus selv, forat de af hans egen mund kunde faa det bedste svar paa alle gaadefulde spørgsmaal.

*) begge *örr*'er kan opfattes enten recitativt eller argumentativt.

Men det er dog ikke rimeligt at antage, at Johannes har sendt bud til Jesus for at spørge, om han var Messias, alene for sine disciples skyld, det vil sige, for at lade dem faa fuld besked derom, for at derved deres tvivl kunde borttrydtes. Thi baade kommer de udsendte disciple med spørgsmaal fra Johannes, og Herren nævner i sit svar udtrykkelig Johannes, og endelig taler Herren til folket om Johannes paa en saadan maade, at teksten lægger det nærmest at antage, at Johannes selv i en anfgtet stund er kommen i tvivl om Jesu messianitet.

Men hvorledes kunde Johannes, selve Messias's forløber, som ofte tydeligt havde vidnet om, at Jesus var Kristus — som havde henpeget paa Jesus som det Guds lam, der bærer al verdens synd, ja som selv havde hørt Guds røst over ham ved daaben, hvorledes kunde han komme i tvivl om Jesu messianitet?

For at forstaa dette maa vi sætte os ind i Johannes's situation. Han sad fængslet (Luk. 3, 19—20), og hans virksomhed var til ende; hans stjerne var gaaet ned, nu skulde Messias's sol straaale alene i sin fulde glans. Johannes havde ikke de sedvanlige jødiske forventninger om et udvortes mægtigt Messiasrige — derom foreligger intet vidnesbyrd —, men han havde dog ventet sig mere, end han havde seet og hørt: Messias skulde jo døbe med aand og ild (3: meddele de bodfærdige den Helligaand og overgive de ubodfærdige til dommens ild, se fortolkningen af Luk. 3, 16—17), men endnu havde Jesus kun udfoldet en virksomhed som en Elias, og Johannes kunde ikke rime denne Jesu forholdsvis beskedne virksomhed sammen med Guds røst over ham ved daaben. I det mørke, ensomme fængsel, hvor han sad alene med sine egne tanker, kunde nok denne tilsyneladende uoverensstemmelse mellem Jesu hidtilværende virksomhed og Guds røst ved daaben meget let fremkalde spørgsmaal i Johannes's

sjæl, som i en tung stund kunde bringe ham i anfegtelse. Han søgte derfor hos Jesus selv at faa den fulde, klare vished i sagen, hvilket viser, at han anser Jesus for at være den bedste autoritet til at löse gaaden, og at han ikke aldeles har sluppet troen paa, at Jesus var Kristus, saa at altsaa anfegtelsen bestaar deri, at hvis ikke hin uoverensstemmelse kunde hæves, turde Johannes's tro paa Jesu messianitet (ikke paa, at Jesus var en stor profet) nok være udsat for den störste fare. Han sendte derfor to af sine disciple til Jesus med det spørgsmaal: er du den, som skal komme (*ὁ ἐρχόμενος ο*: Messias — saaledes kaldet, fordi han blev almindelig ventet paa grund af profeternes spaadomme om ham. Mal. 3, 1 ff., Ps. 40, 8. 118, 26) eller skal vi vente en anden? Jesus svarer (v. 22) ved at henvise til de undergjæringer, han gjør; og dog er det ikke undergjæringerne i og for sig, som giver svar paa Johannes's spørgsmaal, men det er overensstemmelsen mellem disse gjæringer og den gammeltestamentlige, profetiske skildring af Messias's optræden (Es. 35, 5—6. 61, 1 ff.). Jesu svar indeholder derfor den tanke: gaar og forkynder Johannes, at I ser profetens ord om Messias gaa i opfyldelse, thi Jesus gjør netop det, som profeten har spaaet om Messias. Hertil föier Herren: og salig er den, som ikke forarges paa mig ο: som ikke tager saadant anstöd af min ringe tjenerskikkelse, at han mister sin tro paa min guddommelige natur. Johannes vidste fra för af, at Jesus var Messias; men i anfegtelsens tunge timer havde han begyndt at stirre sig blind paa Messias's fornedrede skikkelse, saaat han stod i fare for at tabe Jesu guddommelige höihed af syne.

I det öieblik, Johannes's bud gik bort, begyndte Jesus at tale til folket om Johannes. Det hosstaaende folk kunde nemlig af Johannes's spørgsmaal lettelig komme til at fælde en falsk dom over ham, som först havde vidnet om Jesu messianitet og nu var kommen i tvivl derom. Derfor verner Herren

först om den rette forstaaelse af Johannes's karakter (v. 24—25), ved at rette en appel til folkets eget indtryk af Johannes dengang, da det i store skarer kom til ham i örkenen. Begge Herrens spørgsmaal maa folket besvare benegtende; det fik dengang ude i örkenen hverken se et letbevægeligt siv, der böier sig for alle tidsaandens og de forskjellige stemningers vinde, eller et menneske, der søgte livets nydelser og behageligheder, men det fik se en mand, som med fast og kraftig vilje og med forsagelse af alle livets tillokkelser havde valgt örkenen til sit hjem og til skueplads for sin virksomhed. *) Og dette indtryk, folket selv dengang havde faaet af Johannes's karakter, var rigtigt, ligesom ogsaa folkets opfatning af ham som en Guds profet var overensstemmende med sandheden. Det indtryk, folket havde faaet, kunde det blive staaende ved, Johannes's spørgsmaal burde ingen forandring gjøre deri. Om Johannes's kald som profet, ja som forløber taler Herren dernæst i v. 26—28 og hævder ham i folkets öine som den, han i virkeligheden var. Men er end Johannes af alle kvindefødte den største profet, saa tilhörer han dog kun den gamle pagts tid, saa at den mindste i Guds rige (*ὁ μικρότερος* v. 28 den mindre *ο*: den, som i den nye pagts rige indtager en forholdsvis ringe stilling) større end han. Mellem den gamle og nye pagt er der saa stor forskjel, at selv den ringere discipel i den nye pagt «skuer de guddommelige ting paa en mere aandelig maade end forløberen; der er et høiere livs princip hos ham end hos forløberen.» Det var ikke Johannes den döbers profetiske kald, der gjorde ham salig, men hans personlige tro paa den kommende Messias. Men denne hans personlige tro kunde ikke have den klarhed, som opfyldelsens tid (den fuldbragte Messiasgjerning) gav, heller ikke

*) *ἑξελθύσατε* (v. 24) perf.: „hvilket indtryk har I bevaret af, hvad I saaledes er gaaet ud for at se?

den aandelige fylde, som den tarveligst udrustede troende i den nye pagts menighed eier.

v. 29 og 30 skildrer den virkning, hans virksomhed havde paa folket og dets ledere. Medens folket og de skyldbetyngede toldere gav Gud ret (*ἐδικαίωσαν τὸν Θεόν* retfærdiggjorde Gud σ : i gjerning erklærede, at Gud havde ret til at fordre, hvad Johannes krævede: omvendelse) og derfor lod sig døbe med omvendelsens daab (hvorved de netop «gav Gud ret»), saa foragtede folkets ledere, farisæerne og de lovkyndige, Guds raad σ : den Guds vilje og raadslutning (*βουλή*), at de ved omvendelsens daab skulde blive beredte til det sig nærrende messianske Gudsrige. v. 29 og 30 er ikke en historisk, af Lukas indskudt bemærkning, men er en bestanddel af Jesu tale.

v. 31—35 skildrer folkets vægelsindede holdning overfor Guds kaldelse gennem Johannes og Jesus selv. Folket havde nok straks anerkjendt Johannes's sendelse, medens (*δέ* v. 30) lederne havde fornegtet den; og «denne ledernes modstand er skyld i, at Johannes's virksomhed i det hele er strandet overfor folket som saadant trods den iver, hvormed massen ilede til hans daab.» Herren anskueliggjør Israels forhold til Johannes og ham selv i en lignelse om to grupper af børn, der sidder paa torvet. Den enegruppe vil faa den anden til at deltage i en glad leg, men den vil ikke; saa forsøgte den første gruppe paa at faa den anden til at lege en alvorlig, trist leg, men den vil heller ikke dette. Saaledes (v. 33 ff) havde folket opført sig mod Johannes og Jesus; hverken Johannes's bodsprædiken eller Jesu evangeliske prædiken huede folket; det vendte sig $\bar{\tau}$ fra dem begge. v. 33 og 34 er anvendelse og udlæggelse af lignelsen. Og dog (*καὶ* v. 35) er der trods folkets vrangvillighed dem, der har retfærdiggjort Guds visdom (σ : anerkjendt den for, hvad den var) og bøiet sig for den, baade saaledes som den aabenbarede sig i Johan-

nes's omvendelsesprædiken og som den lyste frem i Jesu evangeliske prædiken. Disse kaldes visdommens børn. *)

Man merke sig sammenhængen mellem v. 31 og 32: »Denne slechts mennesker« (o: jöderne paa Jesu tid) synes at være sammenlignet med den gruppe børn, der opfordrede den anden gruppe. Dette er dog ikke tilfældet, Jesu egen udlæggelse i v. 33 og 34 og forholdet selv forbyder dette. Jesus og Johannes er afbildet i den opfordrende gruppe, Israel i den vrangvillige gruppe. Den tilsyneladende vansknelighed ligger i ordene: »med hvem skal jeg ligne . . . de er lige« (τινι ὁμοιώσω . . . καὶ τίνι εἶδιν ὅμοιοι . . . ὅμοιοι εἶδιν κτλ.) Men mange af Herrens parabler indledes saaledes, at de indledende ord maa opfattes for sig som indledning til hele parabelen og ikke knyttes til det nærmest følgende, f. eks.: Himmeriges rige lignes med en mand, der saaede god sæd i sin ager. Det er ikke manden, der ligner himmeriges rige, men ordene maa opfattes saaledes: med himmeriges rige forholder sig saa: etc. Altsaa her: med Israels forhold til Johannes og frelseren forholder det sig som med to grupper af børn, der sad paa torvet o. s. v.

7, 36—50. Synderinden ved Jesu fødder.

Den begivenhed, som her berettes, er ikke den samme, som evangelisten Matthæus omtaler i kap. 26, 6 ff. (med parallelsteder); baade tidspunktet, stedet og væsentlige træk er forskellige i de to fortællinger. Ligeledes savner den antagelse al grund, at den her omtalte kvinde skulde være Maria Magdalena; hun omtales straks efter i 8, 2 uden den ringeste hentydning til denne begivenhed.

Synderinden var tidligere — sandsynligvis ved Jesu prædiken — kommen til synderkjendelse og anger over sit tid-

*) ἀπό betegner, at anerkjendelsen af Guds visdom som visdom udgaar fra dem (fra deres anger og tro).

ligere liv og havde faaet Herrens forladelse. Da Jesus gaar ind i farisæerens hus for at deltage i et maaltid der, kommer hun efter for dreven af sin dybtfölte taknemmelighed at give ham, hendes sjæls frelser, et ydre bevis paa sin kjærlighed. At salve ens födder*) var et tegn paa den dybeste ærefrygt. Men idet hun skulde til at salve sin frelsers födder, griber baade den smertelige erindring om hendes tidligere liv og hendes store taknemmelighed over syndsforladelsen hende saa sterkt, at hun brister i graad, og uforberedt som hun var paa dette havde hun ikke andet at törre hans födder med end sit hovedhaar. Men da farisæeren Simon, som ogsaa havde en vis grad af taknemmelighedsfölelse ligeoverfor Jesus, og som for at betale sin gjæld til Jesus havde indbudt ham til sig, saa dette, begyndte han at tvivle om Jesu profetiske værdighed; hans lovmæssige egenretfærdighed og kulde gjorde ham fremmed for den saunde betragtning af kvindens opførsel (v. 36—39). Da Jesus forstod hans tanke, viste han Simon i en parabel**), hvorledes den, der har faaet meget forladt, elsker meget (kvinden), medens den, der har faaet lidet forladt, elsker lidet (Simon) (v. 40—47). Tilslut tilsiger han atter kvinden syndsforladelsen paa grund af hendes tro (48—50).

I v. 44—46 viser Jesus den skarpe modsætning mellem kvindens og Simons sindelag. Han gav ikke Jesus vand til at tö födderne med — hun vædede dem med taarer; han gav ikke Jesus velkomstkys, hun kyssede Jesu födder; han havde ikke rakt Jesus salve til at salve hovedet med, hun salvede hans födder. Deraf kunde Simon have sluttet, at disse kvindens taknemmeligheds- og kjærlighedsytringer maatte have sin grund i, at hun havde faaet forladelse for sine store synder, thi derfor elskede hun meget; medens Simon selv ved

*) Efter den tids skik laa man tilbords med den venstre albue paa bordet og benene udstrakte bag sig.

**) En denarie eller drachme omtrent = 70 øre.

at indbyde Jesus kun ydede ham en meget ringe tak, ja knap viste ham den tarveligste höflighed; thi den, hvem lidet forlades, elsker lidet (v. 47). Simon havde faaet en liden forladelse, ikke fordi han havde begaaet smaa synder, (han havde ganske vist begaaet «smaa synder» i sammenligning med kvinden), men fordi han havde bedet om en liden forladelse, og dette havde igjen sin grund i, at han havde liden syndserkjendelse; derfor var ogsaa hans taknemmelighed liden, medens kvindens store synder havde ført hende til en dyb syndserkjendelse, stor anger og ydmyg bön om forladelse; derfor var hendes taknemmelighed og kjærlighed stor. *) Hvad der manglede Simon for at faa «megen forladelse», var ikke større synder, men større syndserkjendelse og anger.

v. 48 ff. Jesus udtaler ikke for første gang tilgivelsens ord til synderinden nu; men han gjentager den til styrkelse for hende og sender hende bort i fred (*εἰς εἰρήνην* til fred og i fred), hendes tro (ikke kjærlighed) har frelst hende.

*) v. 47: *οὐ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ.* Dette vers er af katolikerne anvendt som bevis for deres lære om de gode gjerningers fortjenstlighed, idet de oversætter: derfor, siger jeg dig, er hendes mange synder forladte, fordi hun elskede meget. Men baade parabelen og hele sammenhængen (saaledes ogsaa v. 50) vidner afgjort herimod; thi forladelsen var ikke en frugt af hendes kjærlighed, men omvendt, kjærligheden var en følge af forladelsen. Den norske bibeloversættelse gjengiver tanken rigtig, men er dog noget tungvindt. Katholikernes misforstaaelse skriver sig fra, at de oversætter *ὅτι* med fordi som angivende den reale grund for forladelsen, medens *ὅτι* her (ligesom paa andre steder) er det logiske *ὅτι*, der bedst gjengives paa norsk med siden. Sammenlign udtrykket: solen er staaet op, siden (fordi) det er lyst o: det kan man slutte deraf, at det er lyst. Saaledes ogsaa her: derfor siger jeg dig, er hendes mange synder forladte, siden (det kan du slutte deraf at) hun elskede meget, viste saa stor kjærlighed. *ἀφέωνται* 3. pl. perf., en sjelden form for det regelmæssige *ἀφείνται*.

Kap. 10.

10, 1—24. De 70 disciples udsendelse og tilbagekomst.

Vi befinder os i det hovedafsnit af vort evangelium, som beretter om Jesu sidste store reise fra Galilæa gennem Peræa til Jerusalem (kap. 9, 51—19, 27). Reisen foregaar langsomt, først paa grænsen mellem Galilæa og Samaria, saa at han snart er paa galilæisk snart paa samaritansk grund. dernæst gennem Peræa, og efter at have gaaet for anden gang over Jordan drager han over Jericho til Jerusalem. — kap. 9, 1 ff. beretter om de 12 apostles udsendelse til forkyndelse af rigets evangelium i Galilæa. Cap. 10, 1 ff. om udsendelsen af 70 disciple, som ved sin foreløbige prædiken skulde berede hjerterne for Herrens modtagelse, naar han kom bagefter.

Baade de tolv apostles og de sytti disciples udsendelse er et sidste alvorligt raab til Galilæa. Frelseren havde nu næsten udelukkende et halvt aar viet sig for forkyndelsen i Galilæa, (navnlige egnene omkring Genesarets sø). Før nu denne naadetid for Galilæa gaar til ende, retter han det sidste raab til dette folks samvittighed, for hvem evangeliet var forkyndt saa længe. Ligesom apostlenes tolv tal svarer til de gamle tolv patriarker, saaledes minder syttitallet om de sytti ældste, som delte arbeidet med Moses i orkenen. Disse sytti disciple havde ikke som de tolv apostle forladt sin ydre jordiske livsstilling, og deres virksomhed er derfor midlertidig, forberedende.

a) V. 1—16 udsendelsen.

Herren angiver bevæggrunden til at sende dem ud (v. 2), viser dem, hvorledes de skal forholde sig under vandringerne (v. 3—4), naar de bliver vel modtagne (v. 5—9) og naar de bliver afviste (v. 10—12).

v. 3. Faar: sammenligningspunktet er vergelosheden, uskyldigheden; ulve: ondskaben, fiendskabet.

v. 4. Bærer ikke pung etc. De skal ikke foretage nogensomhelst udrustning til sin reise, uden hjælpemidler med

fuld tillid til Herren skal de gjøre sin gjerning. Og hilser ingen paa veien ω : de skal aldrig tabe sit store maal af syne og ikke lade sig opholde af uvedkommende ting. Vi maa her huske paa østerlændernes omstændelige hilsener.

v. 6. Fredens søn (*υἱὸς εἰρήνης*) ω : en, der er skikket og værdig til at modtage denne fred.*)

v. 7. Bliver i huset selv (*ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ*, ikke: *ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ*) eller bliver netop i det hus, hvor I gaar ind og hvor I bliver vel modtagne cfr. 9, 4 (og hvor I kommer ind i et hus, bliver der og drager derfra ud). ω : de skulde ikke for bekvemmeligheds skyld bytte herberge. («I skal ikke gaa fra hus til hus»). Maaske tænkes ogsaa paa, at de ikke skulde gjøre hastverksarbeide, men gaa grundigt tilverks.**)

v. 9. Deres forkyndelse koncentrerer i dette: Guds rige (det messianske Gudsrige) er kommen nær til eder.

v. 11. Afrystelsen af støvet er en sindbilledlig handling, hvorved tilkjendegives, at al forbindelse ophæves, end ikke det ved fodderne hængende støv skal være fælles.***)

v. 12. Ansvar for en afvisning af denne forkyndelse om det messianske rige er stort. Endog over de syndigste hedninger skal der fældes en mildere dom, fordi de ikke har erfaret saa stor naade.

*) *εἰ δὲ μή γε* eller blot *εἰ δὲ μή* (en ellipse) bruges i klassisk græsk kun efter forangaaende negtelse. INT bruges ellipsen saa almindelig ogsaa uden negtelse, at den er bleven som en uforanderlig partikel = ellers, i modsat fald.

**) v. 8. *εἰς ἣν . . . εἰσέρχῃσθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς . . .* Her gaar den anden sætning over fra en relativsætning til en anden art af bisætning, som om der gik et *εἰ* foran; ellers har man eksempler paa, at relativsætningen paa en næsten umerkkelig maade gaar over til hovedsætning. Buttmanns n.test. gramm. pag. 328.

***) *ὑμῖν* vi giver det tilbage til eder.

»Denne trusel — i hvilken hele oieblikkets alvor aabenbarer sig, og hvori den dybe opfattelse, Jesus havde af sin sendelses afgjørende betydning, faar et bestemt udtryk — fører Herren til at kaste et tilbageblik paa de byers holdning, for hvilke prøvens tid nu er tilende, og hvis dom ikke længer er uvis og svævende. De forfærdelige ord, som disse folk engang skal faa høre, skal lyde for disciplene paa deres vandring og skal bringe dem til at føle sin sendelses betydning« Disse tre byer, Chorazin, Bethsaida, Kapernaum, som alle har forkastet evangeliet trods alle Herrens gjerninger, ligger allerede under dømmens forbandelse (v. 13—15).

v. 15. I Kapernaum havde Herren udfoldet den største virksomhed; der havde han opslaaet sin bolig, hvorfor den ogsaa kaldes »Herrens egen stad«. Den rige naade, som saaledes var vist Kapernaum, havde den stødt fra sig. Derfor skulde den, som »var ophøiet indtil himmelen« (ø: var hævet til høi værdighed) »nedstødes indtil helvede« (ø: hjemfalde dommen og undergangen).

I v. 16 afslutter Herren sin tale til disciplene ved at vende tilbage til grundtanken i talens første del. Enten menneskene modtager eller forkaster disciplenes vidnesbyrd, saa er det ikke dem, men Jesus og Gud selv, de modtager eller forkaster. Hvor stor er da ikke den gjerning, han her betror dem!

b) V. 17—24 tilbagekomsten.

Efter endt virksomhed vender de 70 disciple tilbage, fulde af glæde over den magt, Jesus havde givet dem: »endog dæmonerne er os underdanige i dit navn«. Denne glæde er en baade naturlig og barnlig glæde, men kunde dog blive farlig for dem paa grund af det selvbehag, der let vil klæbe ved glæden over at se sin virksomhed bære gode frugter. Derfor henviser Jesus dem i sit svar (v. 20) til en høiere gjenstand for deres glæde, nemlig deres egen personlige ud-

vælgelse og frelse, idet han dog først »godkjender den egte grund til deres glæde, ja aabner dem udsigt til endnu mere, end de havde kunnet ane«.

Det er imidlertid paa grund af stedets eiendommelige vanskelighed nødvendigt, før vi angiver tankegangen i Jesu svar (v. 18—20), at gennemgaa hvert vers for sig.

v. 18. Jeg saa (ἐθεώρουν), nemlig under disciplenes virksomhed. Satan falde ned af himmelen som et lyn. Himmelen (οὐρανός) er ikke her betegnelse for det sted, hvor Gud bor, men ligesom i Ef. 6, 12 (ἐν ἐπουρανίοις, sammenlign ogsaa v. 15 i vort kapitel) betegnelse for en oververdslig magts (ikke herligheds) sfære. At Satan falder som et lyn ud af denne sin magts sfære, vil altsaa sige, at han taber sin magt; hans magt er brudt og tilintetgjort. Betydningen af v. 18 bliver saaledes denne: Frelseren ser i aanden, medens hans disciple med saa stort held udfører sin gjerning, hvortil ogsaa dæmon-udrivelsen hørte, begyndelsen til Satans hele magts tilintetgjørelse. »Forstyrrelsen af dette djævelens legemlige herredømme (i dæmon-besættelserne) er pantet paa forstyrrelsen af hans hele aandelige magt og herredømme. I disciplenes helbredelser laa begyndelsen til den kristne menigheds seier over djævelen.« Altsaa: Jesus skuer i aanden det endelige resultat af hele den hellige kampvirksomhed, som han selv i og med sin menighed paa jorden nu var begyndt paa at udfolde mod djævelens herredømme. Denne endelige seier over djævelen laa som i en spire skjult i den begyndelse, de 70 disciple havde gjort. Overgangen til v. 19 er derfor meget let og naturlig; Herren tilsiger dem en fortsat magt: jeg har givet og giver eder fremdeles magt over alle de hindringer, fienden kan lægge i veien for eders hellige, seierrige virksomhed.

v. 20. Dog, men: det, som først og sidst bør være

gjenstand for deres glæde er, at deres navne er indskrevne i livsens bog i himlene (»at de som medborgere er indskrevne blandt det himmelske Jerusalems indvaanere«).*)

Tankegangen i v. 18—20 er denne: Jeg saa i aanden Satans magt tilintetgjøres; eders virksomhed var mig pantet derpaa; og se! jeg har givet eder og giver eder fremdeles denne magt, hvorover I nok kan føle levende glæde, men glæder eder fremfor alt over eders egen udvælgelse.**)

v. 21—24 indeholder ord af Herren, som paa det noieste slutter sig til det foregaaende, hvad man kan se af udtrykket »i den samme stund« (*ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ* egentl.: i selve den stund).

I den samme stund, hvori Herren ved de 70 disciples tilbagekomst havde talt om Guds riges oprettelse og djævelens magts tilintetgjørelse, priser han faderen, fordi han havde skjult dette (*ταῦτα* disse ting) for vise og forstandige og aabenbaret det for umyndige. Den tanketraad, der forbinder

*) *μὴ χαίρετε ὅτι... χαίρετε δὲ ὅτι κτλ.* Tanken i første sætningsled skal ikke ved *μὴ* absolut benegtes, men kun relativt i henseende til hovedtanken i andet led. (Buttmanns gramm. pag. 306.)

***) Andre opfatter v. 18 om Satans fald fra himmelen, dengang da det store englefald skede, da Satan paa grund af sit hovmodige oprør mod Gud nedstyrtedes i helvede. Til dette fald var Jesu vidne i evigheden. Da skulde meningen med Jesu svar være en formaning til disciplene om ikke at hovmode sig over den magt, Herren havde givet dem; thi ligesom Satan faldt ved sit hovmod, kunde lettelig disciplene falde ved sit. Men Jesu svar og hele sammenhængen synes dog at lade en advarsel mod hovmod være fjern. Der berettes hverken om disciplenes hovmod (men vel om deres glæde), ei heller advarer Herren mod hovmod, men peger paa den rette og egentlige gjenstand for deres glæde. Den dybe og inderlige sammenhæng mellem Jesu svar (v. 18—20) og v. 21 ff., som vi nu gaar over til at behandle, taler ogsaa mod denne opfattelse, som vel ved første øiekast kan synes at være simple og naturligere, men som ved en dybere indtrængning i sammenhængen neppe vil holde stik.

v, 21 med det foregaaende, er da aabenbart, at Gud til sit store verks fremme bruger saa ringe og uanselige redskaber som de 70 disciple (og de 12 apostle), hvoraf de fleste var uvidende fiskere eller tarvelige landsbyfolk. Gud tiltrænger ikke menneskevisdom, som ophoier sig selv, men han vil alene bruge saadanne redskaber, der i ydmyghed og enfold lader Guds egen visdom raade alene, forat, som Paulus siger 1 Kor. 1, 23—31, intet kjød skal rose sig, men hvo, som roser sig, skal rose sig i Herren.

Dette (*ταῦτα* disse ting) er efter sammenhængen de ting, der hører Gudsriget til. Vise og forstandige i mod-sætning til umyndige er de, der paa grund af sin indbildte selvklogskab stiller sig i et overlegent, mestrende forhold til Gud, hans ord og gjeining; ligesom paa den anden side umyndige er de, der ikke prætenderer at være noget for Gud, de der i barnlig enfold (*νήπιιοι*) modtager Guds visdom, fordi de erkjender, at menneskelig visdom intet forslaar. Forskjellen mellem disse vise og disse umyndige er ikke intellektuel, men ethisk. Idet de i egen indbildning store og vise »saaledes forkastes, bliver de ydmygede og ser, at de ikke er nødvendige til Guds verk. Paa den anden side kan de smaa, de umyndige ikke hovmode sig af sin medvirkning, da det er aabenbart, at de intet selv har medbragt.« Derfor priser Jesus faderen, fordi Guds gjerning i verden bliver udført af umyndige, og de store og vise, som ikke vil lade Guds visdom gjælde men foretrækker sin egen, lades udenfor. (1 Kor. 1, 19 ff.)

v. 22. Sønnen har faaet al magten, og den rette erkjendelse af faderen og sønnen giver delagtighed i denne magt; men det er netop kun de umyndige, som faar denne erkjendelse af sønnen og faderen, og som altsaa faar delagtigheden i magten, det er alene dem, »hvem sønnen vil aabenbare det«, fordi de selvise mener sig at have nok i sin egen

visdom og derfor ikke vil modtage sønnens aabenbaring om sig selv og om faderen ved den Helligaand. Ingen kjender sønnen uden faderen, og ingen faderen uden sønnen paa grund af deres guddommelige væsensenhed, og skal menneskene lære faderen og sønnen at kjende, maa det ske gjennem «aabenbaring».

Er altsaa redskaberne ringe, det har dog ingen fare, de har modtaget den rette erkjendelse af sønnen og derigjennem af faderen, som har overdraget al magt til sønnen. Deri ligger det begrundet, baade at Gud bruger ringe, uanselige redskaber til sit store verks fremme, og at seieren er dem vis over djævelens magt og herredømme.

v. 23—24. De disciple, om hvem Herren havde talt og som stod omkring ham, havde begyndt at faa erkjendelsen af sønnen og faderen: de havde begyndt at «kjende, hvem sønnen er». Derfor vender han sig nu direkte til dem og siger: salige er de öine, som ser det, I ser, thi mange profeter og konger i den gamle pagt har med længsel sukket efter at se «Messias's dag» og höre hans tale, men har ikke naaet opfyldelsens tid, har ikke seet og hört, hvad I nu er vidner til.

10, 25—37. Samtale med en lovkyndig, lignelsen om den barmhjertige samaritan.

Den samtale, som her berettes, mellem Jesus og den skriftkloge er ikke identisk med den i Matth 22, 35 ff berettede; baade tiden, stedet, spørgsmaalet og den videre forhandling er forskjellige.

Den skriftkloge fremkommer — ikke som den skriftkloge hos Matth. 22. med et theologisk spørgsmaal, hvorom der var strid mellem de lovlærde indbyrdes, men han fremkommer med et praktisk spørgsmaal om, hvad han skulde gjøre for at arve et evigt liv. Men dette spørgsmaal er ham ikke noget egentligt hjertesporgsmaal; det kan man se baade af udtryk-

ket «fristede ham» (ἐκπειράζων) og af v. 29 (han vilde gjøre sig selv retfærdig : undskyldte sin mangel paa næstekjærlighed). Han vilde ved sit spørgsmaal sætte Jesus paa prøve, paa samme tid som han havde interesse af at høre, hvorledes den store mester fra Nazaret i korthed besvarede det spørgsmaal.

Jesus indlader sig i samtale med ham, under hvilken han faar den lovkyndige til selv at besvare spørgsmaalet rigtig efter loven, idet han nævner det store bud om kjærlighed til Gud af al vor evne og hele vort hjerte og til vor næste som os selv. Jesus siger: Gjør det, saa skal du leve!

«Hvorledes skal jeg komme til at elske paa en saadan vis? Saaledes vilde den skriftkloge have spurgt, dersom hans sjæls tilstand havde været en saadan, som er den naturlige begyndelse til troen. Han vilde have bekendt sin afmagt, og han vilde atter have spurgt, i en dybere betydning end ved begyndelsen af samtalen: hvad skal jeg gjøre? hvad skal jeg gjøre for at elske saaledes? Men istedet derfor giver han i følelsen af, at hin lovs hellighed anklager ham, sin uvidenhed eller rettere sagt lovens utydelighed skylden for, at han ikke har opfyldt den. Hvad betyder ordet næste? i hvilken udstrækning finder det anvendelse? spørger han. Saalænge man endnu ikke rigtig kjender betydningen af dette udtryk, mener han, er det jo umuligt at opfylde budet.»

Dette sidste, nye spørgsmaal: hvem er da min næste? giver Jesus anledning til at fortælle lignelsen om den barmhjertige samaritan (v. 30—35). Parabelen viser, at hvor der er sand næstekjærlighed, der løses dette spørgsmaal af sig selv, endog hos den mest uvidende. Hvor derimod denne kjærlighed mangler, der nytter endogsaa den klareste bogstavkundskab og skriftklogskab til ingen ting. Den, som har næstekjærligheden, spørger ikke om, hvem næsten er, for saa bagefter, naar det spørgsmaal er bragt paa det rene, at hjælpe ham, men den sande næstekjærlighed ytrer sig frit, efter sit væsen, og stræk-

ker sig saaledes til alle mennesker, endog til fienderne (jöderne og de halvt hedenske samaritaner var fiender). Den skriftkloge maa (v. 36—37) indrømme, at samaritanen viste næstekjærlighed, og dermed har han faaet svar paa sit andet spørgsmaal, nemlig om hvem der var hans næste.*)

v. 30.**) Mellem Jerusalem og Jericho laa en öde bjergegn, der oftere var usikker at gjennereise; afstanden mellem byerne er omtrent tre mil.

v. 31 ff. Baade presten og leviten, der gik forbi,***) lod ham ligge. Hvem skulde hjælpe, naar ikke disse?†)

v. 33 ff. Men en samaritan, der var paa reise (*ὁ δ' εὗρον*) ser ham og hjælper ham straks. Hans næste — det er for ham ethvertsomhelst menneske, som Gud bringer ham i forbindelse med og som trænger til hans hjælp, og det uagtet han, som befandt sig paa en hurtig gjennereise, let havde kunnet tro sig fritagen for at vise barmhjertighed mod dette menneske, som ikke var hans landsmand. (De jödiske rabbiner betragtede derimod i regelen ikke andre end jöder som sin næste). Samaritanen hjalp ham straks. idet han forbandt hans saar og gjød olje og vin, som altid hörte til reiseforraadet, i hans saar, förte ham til et herberge og sörgede for ham efter bedste evne, baade den förste og anden dag (*ἐπὶ τὴν αὐριον* sc. *ἡμέραν* ο: henimod den næste dag ο: ved daggry).

*) *πλήσιον* kunde nok opfattes som adverb., da det her staar uden artikel; men det er dog bedre at opfatte det ogsaa her som subst. = *ὁ πλήσιον*.

**) *ὁπολαβών* optagende (en andens tale til svar), ofte i klassisk græsk, kun her i NT = *ἀποκριθεῖς*.

***) *ἀντιπαρῆλθεν* gik forbi *ἀντί* (ligeoverfor ham), udtrykker kold haardhjertethed.

†) Levitterne, efterkommerne af Levi med undtagelse af Arons stamme, deltog ikke i de egentlige prestelige forretninger, men bistod presterne i tempeltjenesten f. eks. med templets aabning og lukning, dets rengjørelse, karrenes rengjørelse, skuebrödenes tilberedelse, sangen, musiken o. d. Deres tjenestetid varede fra det 30te til det 50de aar.

v 36 ff. Man skulde have ventet, at Jesus nu havde spurgt den skriftkloge: hvem betragter du nu som din næste? Men paa grund af det gjensidighedsforhold, som ligger i ordet næste, kan Jesus sætte udtrykkene om, og dette gjør han ikke uden hensigt. Istedendfor at spørge: hvem er din næste, som du bör hjælpe i nød, spørger Herren saa: hvem ønsker du at blive hjulpen af, naar du selv er i nød («hvem var hans næste, som var falden blandt røverne»)? «Egenkærligheden kommer samvittighedøn til hjælp og svarer: af alle mennesker. Det föler den skriftkloge godt; han kan ikke heller slippe bort fra spørgsmaalet, efterat det er stillet saaledes; kun omskriver han det forhadte samaritanernavn, da han ikke kan bekvemme sig til at udtale sig rosende om en samaritan.»

Nu kunde han gaa hen og forsöge paa at elske sin næste som sig selv og Gud af hele sit hjerte; var han af sandheden, vilde han nok komme til at se sin naturs dybe fordærvelse og lære at spørge om, hvorledes et menneske kan faa denne kærlighed, som er lovens fylde.

10, 38—42. Martha og Maria.

Denne lille deilige fortælling om Jesu besög hos de to söstre Martha og Maria lader os kaste et blik ind i Jesu daglige liv.*)

*) Da den by, Martha og Maria boede i, var Bethania i nærheden af Jerusalem (Joh. 11, 1.), og man ikke skulde vente at finde Jesus der paa denne tid, har enkelte ment, at de to søstre med sin broder Lazarus först boede i Galilæa og senere har flyttet til Judæa. Men dette er dog lidet sandsynligt. Større sandsynlighed er der for at antage, at denne begivenhed fandt sted, da Jesus i december maaned var oppe til tempelindvielsens fest (Joh. 10, 22.), en fest, som var indstiftet af Judas Makkabæus til minde om templets renselse fra Antiokus Epifanes's vanhelligelse deraf. Medens de 70 disciple var ude i sin forberedende virksomhed i det sydlige af Galilæa, har maaske Jesus med sine 12 apostle foretaget en kort, midlertidig reise til Jerusalem i denne tid, og efter

Det er sandsynligt, at Maria fra først af ogsaa har deltaget med sin søster i husets gjerning;*) og efter at have gjort det høist fornødne har hun indseet, at «naar hun havde den lykke at have Jesus som gjest under sit tag, var det uendelig mere vigtigt at søge at modtage end at lægge an paa at give», og hun satte sig derfor ved Jesu fødder (se til kap. 7, 38) for at indsuge i sin sjæl hans liflige guddommelige tale.

Martha, der var af en mere praktisk-ivrig natur, men som ogsaa var altfor meget optaget med tanken paa det huslige stel, vil faa Herren til at opfordre Maria til at hjælpe med, men istedenfor at imødekomme hende advarer Herren hende mod at komme til over de mange udvortes kjærlighedsbevisninger og over de mange udvortes gjenstande at glemme selve middepunktet, selve hovedsagen; hun maatte vogte sig for det adspredte sind; det gjaldt ogsaa at samle sine tanker om det ene fornødne, Guds ord, der er sjælens næring og føde. Dette havde Maria gjort, hun havde valgt «den gode del» (*τὴν ἀγαθὴν μερίδα*, billedet hentet fra maaltidet, den del, som sættes frem for den hædrede gjest), og den (*ἡτίς*)**) skal ikke tages fra hende.

at være vendt tilbage til Galilæa har han saa modtaget de 70 disciple, der vendte tilbage fra sin gjerning. Flere grunde, som taler herfor, se til kap. 9, 51. Atter andre har ment, at Lukas i sit store afsnit 9, 51—19, 27 vistnok i det hele taget har berettet i kronologisk orden, men dog stundom har ladet den saakalte reale orden (begivenhedernes indre slegtsskab) afgjøre beretningernes plads, og at han her har samlet flere træk fra Jesu liv, hvor Herren optræder som lærer ligeoverfor disciple og discipelinder.

*) Nogle mener og vistnok med rette, at καὶ v. 39 (ogsaa, nemlig foruden hvad hun før havde gjort) og κατέλιπε v. 40 betegner dette.

**) ἡτίς betegner det som hørende med til „den gode dels“ væsen, at det ikke fratages en. Transit amor multitudinis et remanet caritas unitatis, siger August'in.

I dette Jesu svar ligger ogsaa en indirekte opfordring til Martha om at efterligne sin søster. Kun nogle faa maaneder efter viste Maria, at naar det gjaldt om at handle, at ofre for andre, stod hun ikke tilbage for nogen. (Joh. 12, 3).

Den samme forskjel i søstrenes karakterer, som kommer tilsyne her ved denne leilighed, fremlyser ogsaa i Johannes's beretning om begivenhederne för opvækkelsen af Lazarus (Joh. 11).

Kap. 14.

14, 1—24. Jesus i et gjestebud hos en af de øverste farisæere.

a) Man træder ind i huset; en vattersottig helbredes (v. 1—6). b) Man sætter sig tilbords, Jesus taler om det at sætte sig överst (v. 7—11). c) Jesus underholder sig med værten om valget af gjester, om indbydelse af fattige (v. 12—14). d) Paa foranledning af et udraab fra en af gjesterne fortæller Jesus lignelsen om den store nadver (v. 15—24).

v. 1. En af de överste farisæere (*τῶν ἀρχόντων τῶν Φαρισαίων*) ο: en af de fornemste ledere af farisæernes parti; udtrykket kan neppe, som nogle har villet, betegne en raads-herre, et til farisæernes parti hörende synedriemedlem.

Farisæernes fiendskab viser sig deri, at de «tog vare paa ham». Det er ikke umuligt, at den i v. 2 omtalte vattersottige er anmodet om at komme derhen, fordi farisæerne vilde se, om Jesus vilde helbrede paa sabbaten. Maaske har dog den syge indfundet sig der af sig selv, uden at han for farisæernes og sabbatens skyld har vovet at bede Jesus om hjælp, men dog med det stille haab, at Jesus uden saadan bön vilde helbrede ham.

v. 5. Og han svarede*): hans fienders opførsel, navnlig deres meget betegnende taushed, som forraader deres daarlige samvittighed, faar nu sit svar.

v. 7—11. Den ydre anledning giver Jesus leilighed til at indklæde en høiere, almindelig sandhed i dette billede. Hans ord indeholder ikke nogen blot ydre klogskabsregel, men finder sin udlæggelse i Herrens egne ord i v. 11: hvo sig selv ophøier skal fornedres, og hvo sig selv fornedrer skal ophøies. Det er et ord om ydmyghed, Herren taler. (Cfr. Phil. 2, 3: man skal agte en anden høiere end sig selv, altid ligeoverfor Gud sætte sig selv nederst). At Herren ikke her giver ydre klogskabs- og selskabsregler, men sigter til hjertet, kan sees af udtrykket: lignelse (*παραβολή*) v. 7.**)

v. 12—14. Nu havde selskabet taget plads, og Jesus bemærker, at gæsterne i almindelighed tilhørte den høiere klasse. At indbyde de rige, som kan gjøre gjengjæld, det er ingen kunst; men en sand Guds discipel bör aldeles handle af kjærlighed mod næsten, saaat han omhyggelig søger at undgaa lönnen. Ogsaa dette afsnit af Jesu tale er ligesom det forangaaende at forstaa ikke i kras, udvortes forstand; det, Jesus sigter paa, er roden i hjertets inderste. Han formaner til at öve kjærlighedsgjæringer og ikke for löns skyld. da skal Gud give sin naadelön, naar de retfærdige opstaa til livet.

v. 15—24. Parabelen om den store nadver er ikke identisk med, men meget beslegtet med parabelen i Matth. 22, 2 ff. om kongesönnens bryllup; begge handler om kaldelsen til Guds rige.

*) ἀποκριθεῖς (v. 3 og 5) bruges meget hyppig saaledes som her.

***) παραβολήν sumtam a moribus externis, spectantem interna (Bengel).

Jesus havde henvist til den rige naadelön ved de retfærdiges opstandelse. I anledning heraf udraaber en af gjeſterne: ſalig er den, ſom æder bröd i Guds rige. Maaske vilde han derved lede ſamtalen over paa ting, der var mere behagelige at höre for gjeſterne. Efter farisæernes mening var det ſelvſagt, at jöderne, Abrahams efterkommere, maatte faa del i Meſſiasrigets herlighed. Det i parabelen indeholdte ſvar er dette: ja viſt ſalig! derfor giv agt paa, at du ikke ſtöder denne ſalighed fra dig, netop idet du roſer den; thi de förſt indbudne modtog ikke kaldelſen til Guds rige, hvorfor indbydelſen dernæſt udgik til de laveste klasser af jöderne (toldere og ſyndere), ja endog til hedningerne.

v. 16 ff. De budne er jöderne (v. 17), de fattige og kröblingerne (v. 21) er de laveste klasser af Israel (toldere og ſyndere), de paa landeveiene og ved gjærderne (v. 23) er hedningerue.

De fremförte undskyldninger (v. 18. ff.) viſer, at hjertet hang ved det jordiske; de valgte dette iſtedenfor Guds rige naade, der tilbödes dem.

v. 21. Huſbonden blev vred; han mente det alvorlig med indbydelſen. Naar Guds brændende kjærlighed foragtes, rammer hans brændende helligheds vrede foragterne.

v. 23. Ved gjærderne: hvor betlere og landsſtrygere har leiret ſig. Nöd dem at gaa ind o: dem, ſom af falſk undſeelse vil holde ſig tilbage. Viſ dem nödvendigheden af at tage imod. Af fri overbeviſning, ikke med tvang ſkal de komme; deres villie ſkal netop löſes, thi de vilde nok, men de turde det ikke.

14, 25—35. **Jesu tale om sin rette efterfølgelse og advarsel mod forhastet og overilet bekjendelse.**

Naar Jesus drog omkring prædikende og helbredende, fulgte altid mange med ham. Ved denne leilighed fulgte en overordentlig stor skare (*ὄχλοι πολλοί*) efter ham (v. 25). Men da folket bestandig var vaklende og aldrig kom til nogen afgjørende beslutning, retter Jesus alvorlige formaninger til det om bestemt afgjørelse, og «jo mere hans endeligt nærmer sig, desto alvorligere lyder formaningerne, men desto sterkere advarer han ogsaa mod al overilelse, forat ikke beslutningen skal ske i en følelsesrus og lede til frafaldets bitre smerte».

v. 25 angiver saaledes grunden og anledningen til den følgende tale, som indeholder a) en formaning til at forsage alt, hvad der er en kjærest, tilmed sit eget liv (v. 26), og til at tage korset \circ : lidelsen og forsmædelserne op med villighed i Jesu efterfølgelse (v. 27); b) to lignelser: om den ubesindige bygmester (v. 28—30) og om den uforsigtige konge (v. 31—32), hvilke begge advarer mod overilet, forhastet bekjendelse; c) anvendelsen af lignelserne (v. 33) tilligemed et nyt billede, der stadfæster anvendelsen (v. 34—35).

v. 26 ff. Det er som om Jesus siger til de store skarer: «I drager med mig som til en fest. Men ved I, hvad det betyder at slutte sig til dette tog, som drager til Jerusalem? Det betyder at forsage alt og tage korset op.»

I v. 26 opstiller Herren den fordring til en sand discipel, at han skal hade fader, moder o. s. v., ja tilmed sit eget liv.

En sand discipel maa hade sit eget liv \circ : sit gamle naturlige egoistiske liv, og ikke det alene, men han maa ogsaa være villig til at ofre livet i bogstavelig forstand, om det skulde være Herrens vilje. Her har vi nøglen til at forstaa fordringen om at hade sin fader, moder etc. Ikke alene da,

naar fader og moder identificerer sig med synden, gjør sig til organer for synden, skal de hades, fordi de benytter de ömmeste baand for at drage bort fra Gud. Men ligesom Jesu discipel opgiver sit eget liv, ofrer det i hengivelse til Herren, saaledes skal alt, endog det kjæreste, ofres i hengivelse til Herren. Det er saa langt fra, at kjærligheden til os selv eller til vore kjære kan faa lov til at træde hindrende iveien for kjærligheden til Gud, at tværtom alt og alle maa elskes i Gud og for Guds skyld.

Men der kræves ikke blot, at vi skal ofre vore saa dybt rodfæstede følelser og bryde de baand, som binder os (v. 26), vi skal ogsaa villigen tage lidelser paa os, idet vi følger Jesus efter (v. 27). Herpaa havde aldrig folkemasserne tænkt, hvorfor Jesus i de to følgende lignelser anskueliggjør nødvendigheden af at overveie disse betingelser for hans efterfølgelse, før man bekjender sig til ham.

v. 28—30. En Jesu discipel har en dobbelt opgave, baade den positive at udvikle (opbygge) og fremme Guds gjerning i hjertet og i livet, og den negative at kjæmpe mod sine indre og ydre fiender. Den første side antydes i den første lignelse, den sidste i den anden.

v. 31—32. Før han bekjender sig til Herren, maa han holde raadslagning \circ : oprigtig selvprøvelse, hvorved han opgiver sin egen lille kraft og derimod ruster sig med Guds kraft. Ellers (v. 32) kan han lige godt med engang slutte fred med fienden, først som sidst. Et alvorligt ord.

v. 33 ff. Alt det, han har \circ : det naturlige liv og alle de følelser og goder, i hvilke det naturlige liv søger sin tilfredsstillelse udenfor Gud.

v. 34. En saadan vankelmodig Jesu discipel ligner et salt, der har mistet sin kraft. Ligesom saltet tjener til at

bevare mod forraadnelse eller til at give frisk smag, saaledes er den kristne ved sin hellighed et middel til at give den i synden bundne og döde verden friskhed, liv og kraft. Men naar den kristne selv taber denne helligende kraft, hvem kan da atter give ham livet, som han selv skulde meddele verden?

v. 35. Det tjener hverken til jord \circ : han bærer ikke frugt selv — eller til gjödning \circ : han tjener ikke til at befordre andre frugter — det er unyttigt. Det er godt at være en kristen, men hvis man ikke er det af hjertet og med opofrelse af alt andet, udretter man intet hverken for sig selv eller andre og bliver tilsidst forkastet.

udtalen af latin

Om

udtalen af latin i ældre og nyere tid.

Af

Bastian Dahl.

Litteratur:

- W. Corssen: Ueber Aussprache, Vocalismus und Betonung der latein. Sprache I—II. 1868—70. (2 Auflage).
— Kritische Beiträge zur lat. Formenlehre. 1863.
— Nachträge — — 1866.
Beiträge zur italischen Sprachkunde. 1876.
- H. Weil & L. Benloew: Theorie générale de l'accentuation Latine. 1856.
- H. J. Roby: A Grammar of the Latin Language from Plautus to Suetonius. Deraf pag. XXX—XC observations on pronunciation. London. 1872.
- Walter Blair: Latin Pronunciation. New York and Chicago. 1873.
- Alexander Ellis: Practical Hints on the Quantitative Pronunciation of Latin. London. 1874.
- A. Spengel: Deutsche Unarten in der Aussprache des Lateinischen, i Sitzungsber. der philos-philol. & hist. Classe der kgl. bayrischen Akademie der Wiss. zu München. 1874. II, 2, p. 234.
- F. Schoell: de accentu l. Lat. veterum grammaticorum testimonia, i Acta soc. phil. Lips. 6. 1876.
- Fr. Ritschl: Unsere heutige Aussprache des Latein, i Rheinisches Museum 31 1876, pag. 481—492.
- Wilhelm Schmitz: Beiträge zur lat. Sprach- und Litteraturkunde. 1877.
- Rudolf Bouterwek und August Tegge: Die altsprachliche Orthoëpi und die Praxis. 1878.
- Lucian Mueller: Orthographiae et prosodiae Latinae summarium. 1878.
-

Den latinske orthoëpi eller læren om sprogets udtale i oldtiden er ingen gammel disciplin, og den får vistnok høre til periferien i kredsen af de philologiske videnskaber. Men også her gives der et sandt og et falskt på de fleste punkter, og betydningen af også i denne retning at søge det sande og praktisere det rette fortjener ialfald at overveies.

Nedenstående bemærkninger er fremkomne som foredrag i den philologiske forening afvigte vinter og tilsigtede nærmest at meddele mine yngre kolleger enkelte resultater af de sidste tyve års forskninger på dette gebet, med hvilke jeg havde gjort mig nærmere bekendt under et studieophold i Tyskland og Italien 1877—78. Et er nu spørgsmålet om, hvordan Ciceros og Cæsars udtale var, et andet, om vi skal adoptere den; men kan det første i det væsentlige løses, bør også det andet blive gjenstand for diskussion. Her ydes et lidet bidrag til en sådan, for om muligt at bane veien for en forandring i den gjængse praxis, en forandring, der forlængst er anseet vigtig og nødvendig af videnskabsmænd og pædagoger i de store lande.

De flestes mening har til for ikke så lang tid siden i al oprigtighed været den, at der her var et terra incognita philologorum, hvor der var indrømmet dem en vis *iūs nesciēdi* fordi man derom intet kunde vide, da ingen har kunnet høre, den rene klassiske udtale i de sidste 16—1700 år; skal man tale eller udtale dette sprog — og det sidste kan man jo ikke godt undgå —, får nationerne synge hver med sit neb. Det bliver da vanskeligt at afgjøre, hvem der her kan kaste den første sten, men derom er nok alle enige, at engelskmændene bliver det ikke; disse erkjender selv det uheldige i at deklinere 1 pers. personlige pron. således: *igā, mi, meihei,*

miei, mi, at udtale fūmārē: fjumæri (i lyd som few mary), fiērī: feierei (= fire-eye), cīvītātēs: seivitetis; og dog gjør de hverken mere eller mindre, end hvad tysker og skandinaver gjør, der taler om fifo, intellecto (o: vivo, intellego) — om nōn, rēs, sōl (o: nōn, rēs, sōl), alle følger de sin egen moderne, germaniske tunges phonetiske tilbøieligheder; vi har ligesålidt bekymret os om, hvad latinerne muligens har sagt eller ikke, som italienerne; men den slutning er i og for sig naturlig, at de sidste ubevidst er komne sandheden nærmest, hvorfor der også har været en og anden, der har optaget den italienske udtale af c (som tsche), hvad der dog synes en halv foranstaltning, der i virkeligheden heller ikke rammer et kjærnepunkt; som sådant er tvertimod at anse hensynet til en kvantitativ udtale af vokalerne, hvilken er lettest at bevise og lettest at effektuere, men rigtignok indtil det sidste allermest er negligeret af de moderne nationer, ialfald af de germaniske.

Et sprogs individuelle euphoni betinges af tre faktorer: de enkelte bogstavers særlige lyd, stavelsernes kvantitet og ordenes akcentuation (betoning og tone-lag). Jeg skal i korthed berøre den latinske akcentlære, dernæst fremhæve kvantitetens betydning og endelig forsøge at angive den gamle udtale af c, såvidt vi derom tør have nogen mening.

Akcentuationen.*)

Vi belæres om accentus eller *προσῳδία* (eller *voculatio*, *tēnor*, *tūnus*, *moderamentum*) af flere gamle forfattere, dels i egne skrifter, dels ved leilighedsvisse bemærkninger.

Efter et sted hos Cic. i ep. Att. XII, 6, 2 synes den græske grammatiker *Tyrannio*, der kom til Rom efter at være fangen af Lucullus i den mithridatiske krig, først at have for-

*) Det bemærkes, at akcent og kvantitet ikke har kunnet betegnes samtidig af mangel på typer.

fattet et skrift: *περί προσφδιῶν* (om de latinske akcenter), der på den behageligste måde overraskede og glædede Attikus.

Af Ciceros samtidige, den lærde grammatiker og mystiker *P. Nigidius Figulus*, af hvis *commentarii grammatici* den 29de bog citeres, findes endel herhenhørende ytringer hos Gellius (13. 26), men af liden vægt.

De ældste os overleverede vidnesbyrd skriver sig fra *M. Ter. Varros* verk de *sermone latino*. Af denne kilde öste under August den frigivne *M. Verrius Flaccus* (de *verborum significatu*) og i 5te århundrede *Martianus Capella* fra Karthago (de *nuptiis Philologiae et Mercurii*).

Den næste, der havde öre for akcentens «mysterium», var keiser Tibers samtidige, den berönte og berygtede skolemester *M. Remmius Palaemon*, der som frigiven lærte i Rom «ac principem locum inter grammaticös tenuit quamquam infamis omnibus vitis,» Varros bitre modstander i videnskaben, «qui arrogantia fuit tanta, ut M. Varronem porcum appellaret.» Han var *Persius* og *Quintilians* lærer. Den sidste følger ham i meget, men bekjæmper ogsä undertiden stiltiende sin mesters lære, f. ex. hans teori om præpositionernes betoning på endestavelsen (Qu. 1, 5, 25). Hans meninger er os overleverede foruden af *Quintilian* fornemmelig gennem det 4de årh.s lærde grammatikere *Charisius* og *Diomedes*.

M. Valerius Probus fra Berytus levede under Flavierne og omtales som kjender og fortolker af ældre latin; man har fra ham endel testimonia om de enklitiske ord.

Quintilian udtaler sig om akcenten I, 4, 22—34 og XII, 10, 33.

Qu. Terentius Scaurus, nobilissimus grammaticus et commentator på Hadrians tid, bekjæmpede sine kollegers lyst til ved en forskjellig og forkjert akcent at ville distingvere lige lydende ord «differentiae causa».

I de fölgende århundreder har grammatikerne *Flavius Caper*, *Acro*, *Censorinus*, *Jul. Romanus*, *Cominianus*, *Ser-*

gius, Pompeius, Cledonius, foruden de før nævnte *Charisius* og *Diomedes* leveret bidrag til akcentlæren.

Den for os vigtigste latinske grammatiker er *Priscianus* fra Cæsarea i Mauretanium, der var «doctor» i Konstantinopel under keiser Anastasius (491—518). Han skrev en egen liber de accentibus, der nu er tabt (den under hans navn overleverede er et senere arbejde); men han meddeler også herhenhørende bemærkninger i sit store værk libri 18 institutionum grammaticarum, hvortil foruden latinske også græske kilder er benyttede (*Apollonios Dyskolos, Dionysios Thrax*).

Om end altså ikke i noget fuldstændigt værk de gamles *rätio accinendi* er os overleveret — og der existerede dog sådanne — er der antydninger nok til, at vi deraf kan danne deres teori i hovedtrækkene. *Fritz Schoell* har i sit oven citerede værk samlet 186 testimonia veterum de accentu. Hine nationalgrammatikere er også i virkeligheden den første og væsentlige kilde for os til kundskab derom. At en rigtig betoning var vigtig for det levende sprog, viser ytringer både hos grammatikere og rhetorer: *Diomedes* kalder den «ordets sjæl»: *est accentus, ut quidam recte putarunt, velut anima vocis*, og *Cicero* siger, at selve naturen har givet os en instinktmæssig forståelse af de betonede og ubetonede stavelsers væsen.

Om hovedlovene for akcentens anvendelse på latin er nu grammatikerne idethele enige; de er i den klassiske tid simple nok og lader sig igrunden fra specielt latinsk standpunkt reducere til de to sætninger:

1. Der gives intet oxytonon på latin.
2. Lang *paenultima* er betonet.

I denne begrænsning ser *Quint.* 12, 10, 33 en vis stivhed og ensformighed hos det latinske sprog, medens det græske i denne henseende er «*iucundior*».

Vanskeligere bliver spørgsmålet om akcentens egentlige væsen og dens arter. Jeg skal ikke her fremføre den vidløftige strid om, hvorvidt der med ordet «*accentus*» menes, at stavelsen derved får en højere musikalsk tone (erhöbung der ton), hvorfor Corssen har erklæret sig, eller at den fremkommer ved en skjærpelse, forstærkelse af stemmen; jeg vil kun nævne et par vidnesbyrd af *Diomedes* og *Pompeius*, der synes mig nærmest at tyde paa det sidste: **Diomedes** (430, 29 K.): *accentus est acutus vel gravis vel inflexa elatiō oratiōnis vocisque intentio vel inclinatio acuto aut inflexo sōnō rēgēns verba.* **Pompeius** (126, 27) siger, at den akcenterede stavelse plūs sōnāt og at den «håbēt mǎiōrem pōtestātem»; og, da der gives mange, «*quī nātūrālīter nōn hābēnt acūtas aurēs ad capiendōs hōs accentūs*», så anmoder han os om at forestille os, at vi råber til en fjerntstående, hvorved vi uvilkårligen vil komme til at udhæve den ene stavelse fremfor de øvrige; denne udhævelse er da akcenten. Forresten kan vistnok begge dele finde sted samtidig: forstærkelse af stemmens kraft og forhøielse af den musikalske tone, og det tør måske være vanskeligt på hvert enkelt sted at afgjøre, hvad skribentens mening er, om der tænkes på akcent eller hvad vi kalder tonelag (tonefald: bōnder — bōnner*) eller blot det rhetoriske eftertryk.

Akcenten er på latin som på græsk: 1) den skarpe høitone: *acutus*, 2) den brudte høitone: *circumflexus* og 3) den dybe tone: *gravis*, der alle i latinsk skrift lades ubetegnede; et sikkert kjendskab til kvantiteten gjør også betegnelsen overflødig. For vore organer vil det vistnok være uopnåeligt i udtalen at kunne distingvere mellem cirkumflex og akut, når samtidig hensyn skal tages til kvantiteten. Endvidere opføres i nyere grammatiker efter hjemmel af en del

*) Cfr. prof. Joh. Storm: Om Tonefaldet (Tonelaget) i de skandinaviske Sprog, i Chr.a Vidskabselsk. Forhdl. 1874, p. 286.

gamle grammatikere en 4de akcent: *prosōdia mēdia*, den såkaldte mellemtone, mittelton, der skal optræde, når ordet voxer ved flexion, afledning eller komposition, og blive at høre på den stavelse, der i det oprindelige ord havde akut eller cirkumflex, f. ex. *magnitúdo*, men må altid være adskilt fra den nye høitone ved en gravis; Weisse anfører*): Krigs-erklæring. Bliver derimod under böiningen et ord forkortet, forbliver akcenten på sin oprindelige plads: *Välērīūs* hedder såvel i vokativ som i kontraheret genitiv *Valérī*, uagtet *paenultima* er kort. Her er altså en undtagelse fra regelen om betoning på *antepaenultima*, når *paenultima* er kort; altså *mancipī*: *rēs mancipī* & *nēc mancipī*, ikke: *rēs man-sīpī*, som vore jurister benævner dem. En lignende undtagelse danner de uægte sammensætninger: *sātīs fácit*, *cale fácit*, *satis dédit*, *pessum dédit* o. l. I lighed hermed forlanges også betoning på endestavelsen i ord med en oprindelig lang betonet *paenultima*, hvor en vokal er bortfalden: *tantōn* (*tantōne*), *illīc* (*illīce*), *potīn* (*potīnsne*), komposita med *dīc*, *dūc*: *addīc*, *prodūc*.

Priscian og andre grammatikere belærer os om, at der på latin som på græsk gives ord, der ved en *inclinatio* eller *additio* underordner sig det nærmeststående ord og betegner denne tilslutning ved at opgive sin egen betoning, men på samme tid tildels forandrer tonens stilling i hovedordet. Sådanne er *encliticae* og *procliticae*.

Encliticae

er: 1) de ufraskillelige suffixer: *ce*: *huiusce*; *dām*: *quīdam*; *dēm*: *ībīdem*; *do*: *quādo*; *dūm*: *āgēdum*, *nōndum*; *iam*: *étiam*, *quóniam*; *mēt*: *mīhīmet*; *nām*: *útīnam*, *quīānam*; *nē*: *tantōne*, *vidēsne*; *nūm*: *etiāmnun*; *pē*: *nēppe*; *ppe*: *quīppe*; *pīam*: *quīspīam*; *per-*

*) Lat. Gram. § 58, 2.

- sémpér, parúmper; pŏtĕ: útpote; psĕ: reápsē; ptĕ: suápte; quĕ: limínáque, utérque: tǎ: íta; tĕ: túte, íste; tĕm: ítem; tum: actútum; vĕ: sívĕ.
- 2) partiklerne: ĕnĭm: étenim; quidem: síquidem; tǎmen: áttamen.
- 3) pronominale stammer: quis: síquis; quando: síquando; quam: quísquam, póstquam; cubi: sícubi; ũti: sícuti; eā: ántea; eo: ádeo; ĭbi: intĕribi; hāc: pósthac; inde: déinde, périnde.
- 4) substantiver: vĭr: trĕsvĭrĭ; kasus af mŏdus: huiúsmodi, ádmodum; mǎnus: cómminus; vĭam: óbviám; diem, die, diu: propédiem, hódie, intĕrdiu.
- 5) adverbier: mĭnus: nihilóminus; sĕcus: extrásecus; vorsum: dextróvorsum; pǎlam: própalam.
- 6) verbalfomer: ĕs og ĕst svinder ved enklise og aphærese ind til `s og `st efter vokaler, s og m i det archaistiske sprog: itast, nancu`s, licitumst; sĭt: fórsit; lícet: sclicet; líbet: quilibet; vĭs, vult: quívis, mávult; scĭŏ: néscio; pŭta: útputa.
- 7) præpositioner i anastrophe: cum: nobiscum; tĕnus: háctenus; ad: quóad.

Om betoningen af det nydannede ord efter enklitikas tilslutning er gamle og nye grammatikere ikke enige. Ofte er tillægget blevet konstant, så at et kompositum er fremkommet, der betones efter almindelig akcentregel: útĭnam, ítĭdem, útĭque, úndĭque, dénĭque, ítǎque (læses som proparoxytonon i begge betydninger: derfor — og således).

Ellers angiver de fleste nationalgrammatikere som gjældende regel, at hovedordet får akut på ultima, når enklitika træder til; den holder altid stik, når enklitika har to stavelser: síquidem, propédiem, intĕrea, selv om den kommer i strid med ellers gjældende love: déinde, uagtet paenultima er positionslang. Ligeledes ligger natur-

ligvis tonen på stavelsen foran enklitika, når der kun er én sådan: síquis, póstquam.

Ved flere forudgående stavelser afhænger derimod efter Schoell akcentens plads af hines respektive kvantitet:

- 1) er den nærmest forudgående stavelse lang (af natur eller ved position), betones denne: pleríque, utérque, tantáne, doctúsque, homínésne, domíne (domī-ne), ibídem, útíque (= og at bruge), nóbísmet, vóbíscum, príúsquam.

Her falder altså enklitisk og almindelig betoning sammen.

- 2) danner de to foregående stavelser en pyrrhichius (∪ ∪), bliver også den sidste af dem at betone: limínáque, ěgómet, tībímet.

En sådan betoning viser altså, at ordene ei opfattes som komposita, som hine ovenfor nævnte: útínám — ítáque.

- 3) hvis en trochæ går forud, får dennes lange stavelse tonen: pléráque, tántáne, Músáque, ántēquam.

Også heri følges altså den sædvanlige akcentlære.

Procliticae.

Sjeldnere forekommer tonens proklisis på Latin, nemlig i de ord, der i betydning og betoning meget nær slutter sig til det følgende. Som sådanne *árona* angiver allerede Quintilian (1, 5, 27):

1. en- og tostavelsespræpositioner: <cum dico circum lítora, tanquam unum enuntio dissimulata distinctione<; ab.óris; i indskrifter findes undertiden præpositionerne sammenskrevne med det følgende ord: insenátum, inpúblico, demaióre; adhúc, posthác. Endvidere mærkes som procliticae:

2. pronomina: quicúnque, ubicúnque, quemádmódu, quamóbrem, quóúsque.
3. adverbier og partikler: bēnēficiúm, mālédico; nōn: nōnnémo; nē: nequáquam; haud: haudscío; tam: tamétsi; enim: enimvéro; etiam: etiamtúnc; dum: dumtáxat; ni: nimirum; iam: iamdíu; simul: simulátque.
4. det første led i calefácit, venumdídit etc., når de skrives i ét ord.
5. ordforbindelser af substantiv med attributiv genitiv eller adjektiv, når dette attribut står sidst: orbis térrae, rēs pública, senatus cōnsúltum, praefectus úrbis, tribunus plébis.

Men det er ikke selve akcentuationen, der volder os bryderi, det vilde, om vi hørte en gammel-romer tale, neppe være betoningen i og for sig, der var vort øre påfaldende. Dens love dikteredes i oldtiden af hensyn, der ligger os fjernere, nemlig

K v a n t i t e t e n .

Om denne fortælles der vistnok almindelig, at den var det såkaldte princip i den antike versbygningkunst, og at de klassiske sprog var kvantiterende i modsætning til de moderne akcentuerende; men rækkevidden af denne sidste sats står neppe så klar for*vor bevidsthed, som ønskeligt kunde være. Vi begår ialfald daglig de største inkonsekventser mod de regler, der doceres; vi deklamerer arma virumque cānō, men i prosa heder det cānō, vi nævner tingen rēs, uagtet tunc tua rēs agitur o. s. v. Der glemmes, at vel er akcenten afhængig af kvantiteten, men denne sidste i klassisk tid fuldstændig uafhængig af den første. Når vi feiler i akcenten, er det på grund af mangel på kundskab om kvantiteten. I de nyere sprog er det derimod kvantiteten, som følger akcenten,

idet den betonedede stavelse ofte også får længere varighed, ialfald i de germaniske sprog.

I de levende sprog er vort øre skarpt nok og tillader hverken når for når eller synes for synes, søhn for søhn, vëry for vëry o. l.; på latin siges ugenert iūs og söl, nagtet norsk: söl, men vel iūris og sölis; det kunde dog måske være betimeligt at høre på Cicero, når han i or. 51, 173 fortæller, «at en skuespiller, hvis han kvantiterer en stavelse for kort eller for lang, får høre hele theatrets mishag, og dog kjender det store publikum hverken rytmer eller versfodder og kan ikke påpege, hvori feilen stikker, men naturen har lagt i vore øren en følelse såvel for lydens varighed som for ordenes betoning.» («In versū quidem theātra tōta exclāmant, sī fuit ūna syllaba aut brēvior aut longior, nec vērō multitūdo pēdēs nōvit nec ullōs numerōs tēnet, nec illud, quod offendit, aut cūr, aut in quō offendat, intellegit, et tāmen omnium longitūdinum et brevitātum in sōnis, sicut acūtārum graviumque vōcum iūdicium ipsa nātūra in auribus nōstris collocāvit.»)

Så spørges der altså: hvor belæres vi om ordenes og formernes kvantitet og derigjennem om deres rette betoning og udtale? Corssens 5 bind «über die aussprache» etc. er ingen letvindt håndbog i orthoëpi; den gamle, nu 7 gange omlagte grādūs ad Parnassum er god til at gjøre vers efter, o: den sætter — over alle, både natur- og positionslange stavelser ligesom også lexika. Men dermed er vi ei hjulpne for udtalen.

Med hensyn til de naturlange stavelser, der ikke tillige er positionslange, altså ender på {vokal- eller enkeltkonsonant, giver digterne os den fyldigste besked; men dernæst er **etymologi** og **orddannelse** af vigtighed, om end heri lune og vilkårlighed frembringer kvantitative eien-

dømmeligheder, der endnu ofte er os uforklarlige. Således bevidnes stavelsernes længde ved

- 1) kontraktion: cōgo (coago). nōn (ne-unum). sīs (sies).
- 2) erstatningsforlængelse: dēni (dēcem). fīnis (fid-findo). pēs (pēd-s). pōno. flāmen. māior. Mærk undtagelsen: milēs for milit-s derimod: pariēs.
- 3) sammenligning med græske ord af samme stamme: dōmus - δόμος. vīnum - οἶνος. mūs - μῦς. fūr - φῶρ. Dēmētēr.

Man kan nu vel ikke tvivle på, at romerne i sin udtale har ladet høre forskjellen mellem de lange og korte lyd, ligeså lidt som på, at grækernes *η* lød anderledes end *ε*. Ingen siger hos os pēn, når han mener pēn; hvorfor da ikke give tingen dens rette navn og kalde den rēs; der er vel intet i veien for at sige lēx, rēx, virtūtis, audītum ligesåvel som amātum, delētum; vanskeligere er det os at give hver stavelse sin kvantitet, når den ubetonede ultima er lang: ménsās, dómīnōs, hómīnēs, móntēs, frúctūs, díēs.

Men ligesom vi ofte gjør naturlange vokaler korte, selv når der til denne længde kommer stærk position, således udtaler vi korte stammevokaler som lange: hābeo, cāno, dōminus, bōnus, hōmo, fācio, cādo, skjönt inkonsekvent nok cōnfīcit, áccīdit.

Skal vi her forsøge at nærme os det rette i vor udtale? Det indrømmes, at en vanskelighed møder os: når vi betoner en kort vokal, lader vi med det samme den følgende konsonant høres dobbelt, at lade den blive enkelt er et phonetisk kunststykke, let nok for romanske folk, dog vel neppe ugjærligt for os. Tyskerne står heri ikke synderlig over os og har dog optaget bōnus, hōmo. Meningen vil tydelig nok betage os tvivl, om vi med cānis mener hund eller cannīs abl. plur. af cannā. Og i skolepraxis hører jo gutten sjelden et nyt ord uden tillige at gjøre bekendtskab med dets udseende. Jo

mere vi lukker vokalen, jo mere forsvinder lyden af dobbelt konsonant. Om vi i *hōmo* tror at høre to konsonanter, er dog denne fejl mindre end den at udtale *audittum*, hvor vi ikke alene forkorter den naturlange vokal i *pæultima* og altså egentlig skulde sige *aúđitum*, men som følge af vor betoning på kort vokal atter lader høre to konsonanter, men vel uden at nogen falder på at skrive to *t*'er; man kan muligens videnskabelig forklare operationen derhen, at vi, overførende norske, instinktuæssige vaner på det fremmede gebet, transponerer kvantiteten fra vokalen til konsonanten; men for det første har en dobbelt konsonant kun 1 mora, en lang vokal 2, og dernæst lyder ligefuldt i praxis for almindelige øren kort vokal med to konsonanter og ulovlig betoning, istedetfor lang vokal, én konsonant og legitim betoning; og denne uvane er så meget mere at fordømme, som der jo her ingen organisk ufuldkommenhed er, der hindrer os fra at sige: *auditum*.

Såmeget om de naturlange og korte vokaler med efterfølgende enkelt konsonant; **står den korte vokal foran to konsonanter**, der altså i digterprosodien gjør position, være sig stærk eller svag, bliver naturlig vokalens kvantitet den samme, det er ikke vokalens, men stavelsens mora, der øges «ved position.» Vi taler således rigtig om *mōntibus*, *lōngus*, *dīctus*, *tenēbrae*, medens vi dog inkonsekvent siger *ēst* = *er*, men rigtigheden *bēstia*; alle disse stavelser bruges af digterne med ens, lang kvantitet, unseet at enkelte har overflødig længde. Men høiligen feiler vi visselig, når vi også forkorter vokalerne i de stavelser, som både vokalens natur og konsonantens position gjør lange; vi siger f. ex. *mēns*, *ōrdo*, *lēctus*, *iústus*, uagtet alle disse vokaler er naturlange. Hvorfra henter man da visdommen om disse stavelseres prosodiske væsen, da digterne her jo lader os i stikken? Det er fornemlig *Fr. Ritschl* († 1876) og hans ven *Dr. Wilh. Schmitz*, direktor des kaiserlichen *Wilhelmsgymnasium* i

Köln, der har drevet indgående studier på dette felt, cfr. de ovenfor citerede værker.

Hjælpebidlerne til udforskning af vokallængde, hvor digterprosodien ei slår til, er fornemlig følgende:

1. Det er bekjendt, at tragikeren *L. Accius*, der levede på Gracchernes tid og senere († 94 f. Kr.), også drev sproglige studier og derigjennem anbefalede visse reformer, således at ligesom Grækerne havde sit ω , η , skulde Romerne anvende **vokalfordobling** til betegnelse af længden, hvilken brugtes i oskisk. Hans reform trængte vistnok ikke igjennem, men på indskrifter mellem Graccherne (133) og år 63 findes **aa**, **uu**, **ee**; derimod for \bar{i} anvendte Accius **ei**; således findes *Maarcus*, *paastor*; ei bruges ikke alene hvor, som ofte, \bar{i} er fremgangen af ei: *leiber*, *ceivis*, men også som orthografisk tegn for \bar{i} : *vīrei*, *ūtei*, udtalt med en mellemlyd af e—i. *Lucilius*, Accius's yngre samtidige, optrådte som dennes ivrige modstander og forkastede både de dobbelte vokaler og ei = i, hvilke dog begge sporadisk optræder endnu længe. Derimod findes fra Sullas tid I (i longa) i indskrifter, hvilket f. ex. hyppig, skjönt ei udelukkende, er anvendt i monum. Ancyr.; således: *prIscus*, *trIstis*, *mIllia*, *sIgnum*, *quInque*.

Endelig på Cæsars tid opfindes et nyt tegn for vokallængde, den såkaldte **ap̄ex**, der ikke, som tidligere ment, er et akcenttegn; den optræder under forskellige former, der mere eller mindre ligner en akut *): *Mártis*, *órdinis*, *órnamētum*.

Endvidere på indskrifter indtil *bellum sociale* findes ofte **ou** = \bar{u} : *noundinum*, *nountios*, *pouublicom*.

2. Dernæst kan nævnes **den græske transscription** (translitteration), isærdeleshed af romerske egennavne, hos Plutarch, Cassius Dio, Dionysius Halicarnassensis o. a.: *Κήνωωρ*, *Κέλσος*, *Πόρνια*, *Φῆστος*, *Σήστιος*, *Σέξιτος* — «aber das

*) De kan her ikke anføres af mangel på typer.

hindert durchaus nicht, dass man täglich nur «Cicero pro Sestio» hört!» (Ritschl. l. l.)

3. Af vidnesbyrd fra romerske forfattere mærkes *Ciceros* regel om, at alle vokaler udtales lange foran konsonantforbindelserne *ns* og *nf* (or. 159): *insanus-indoctus, infelix-inhumanus*; regelen bekræftes ved apex i indskrifter og den græske skrivemåde: *κῶνσουλ* etc.; således bevidner *Beda Venerabilis*: *dēns, mōns, gēns, mēns, fōns, frōns, men mēntis*; det samme gjælder da for partic. på *-āns* og *-ēns*, samt adjektiver på *-ēnsis*. *Gellius* 7, 15 angiver længden af endelsen *-ēscō*: *adolēscō, albēscō*. Ligeledes *-āscō*: *inveterāscō*, samt *īscō* i *obdormīscō, scīscō* o. l., men *revivīscō*, når inchoativet er derivatum af verbum efter 3dje konjugation.

Med hensyn til kvantitetens forandringer i verbalflexionen gjælder idetheletaget følgende prosodiske regler, til hvis fastsættelse især *Lachmann* (cf. Ritschl. l. l.) har ydet fortrinlige bidrag.

I. Det stærke perfektum.

1. Reduplikationsstavelsens og stammestavelsens vokal er kort.
Undtagelser: *cēcīdī, pēpēdī*.
2. Tostavelses perfekta på *i* har lang vokal i første stavelse:
vēni, vīdī, vīcī, ēgi, lāvi, fūdī, mōvi, māndī, vērtī, lāmbī.

Undtagelser: *bībī, dēdī, fīdī, scīdī, stēti, tūli, (per)cūli*, hvoraf de to er reduplicerede (*dēdī, stēti*), de andre rester af oprindelig reduplicerede perfektstammer.

II. Det svage perfektum.

1. Foran endelsen *-si* er vokalen i regelen lang, nanseet præsensstammens kvantitet:

scripsi, rēxi, fīnxi, iūnxi, mīsi, gēssi.

2. Endelsen — vi føies til den forlængede udlydsvokal i primære som sekundære stammer på **a, e, i, o**:
 amāvi, strāvi, pāvi, — nēvi, crēvi, quiēvi, — audīvi, līvi,
 sīvi, petīvi, — nōvi.
3. Perfekta på — ui har kort stammevokal, når ikke allerede præsensstammen har lang:
 crēpui, dōmui, — hābui, dōcui, — cōlui, gēmui, — mētui,
 trībui, — pārui, flōrui.

III. Perfektum infinitiv

har langt i i endelsen -isse, da -ī er endelsen i 1 pers. perf. ind.; cfr. *Schneiders Lat. Gram.* I pag. 112.

IV. Supinum og perf. partic. pass.

1. Supina på ā-tum, ē-tum, ō-tum, ū-tum dannes af verba pura ved at føie -tum til den vokalisk udlydende præsens- eller verbalstamme.

Endelsen -itum er lang, når perfektum ender på -ivi, ellers kort:

amātum, strātum, stātum, -deletum, quiētum-nōtum, mōtum, — minūtum, iūtum, — audītum, trītum, petītum, — monītum, fugītum, creditum, bibītum.

Undtagelser: følgende supina, der dannes ved at føie -tum til den vokalisk udlydende verbalstamme, har kort vokal:

ītum, cītum, lītum, quītum, sītum — dātum, rātum, sātum, stātum — rūtum i komposita (cfr. *Aubert: Verbalflexion*, pag. 229 nederst.)

2. Konsonantiske stammer danner supinum på -tum eller -sum og beholder, forlænger eller forkorter præsensstammens kvantitet efter den udlydende konsonants karakter. Hovedreglerne herom er:

a) Supinum har samme kvantitet som præsens, når verbalstammen ender på **l, m, n, r, s, h** og **t**. —

l.	m.	n.
ālo — āltum	prēmo — prēssum	cāno — cāntum
fālo — fālsun	prōmo — prōmptum	tēneo — tēntum
pēllo — pūlsun	sūmo — sūmptum	vēnio — vēntum

r.	s.	h.
gēro — gēstum	dēpo — dēpstun	trāho — trāctum
pārio — pārtum	cēnseo — cēnsun	vēho — vēctum
carro — cūrsum		
ūro — ūstum		

t.

pātor — pāssun	nītor — nīsun
fāteor — fāssun	mētior — mēnsun
vērto — vērsun	mitto — mīssum

b) Lang vokal har supinum, når verbalstammens udlyd er en media:

b.	g.	d.
lābor — lāpsun	rēgo — rēctum	pendo — pēnsun
scribo — scriptum	āgo — āctum	cēdo — cēssun
iūbeo — iūssun	iungo — iūctum	sciindo — sciissun
	mergo — mērsun	mando — mānsun

c) Foran stammens **c** og **p** er vokalen kort:

dīco — dīctum	cāpio — cāptum
fācio — fāctum	cārpo — cārptum
dūco — dūctum	rumpo — rūptum
sancio — sānctum	rēpo — rēptum

4. Det er naturligt, at kontraktion og elision under anvendelsen i flexion og orddannelse må forlænge vokalens mora ligesåvel, når den har stærk position

som i modsat fald. Her møder os dog adskillig usikkerhed og inkonsekvens.

vīs-vels. amāsse-amavīsse. ēsse, ēst-edere, edit.
nōlle, mälle-nevelle, mavelle.

spārsus-spargus, frōns-fronds, cōntio-coventio,
nūndīnum-novendinum, quōrsus-quoversus.

Ved derivata overføres kvantiteten i regelen fra stamordet: gnārus-nārro. vilicus-villa. milia-mille.
aestumo — existimo.

5. Sammenligning med etymologisk beslægtede græske ord:
Bælgæ — Βέλγοι. cello — κέλλω. ärtus — ἄρσρον.
scēptrum — σκῆπτρον. nūscō — γινώσκω.
6. At i den archaistiske digtning den stærke position aldeles er ladet ude af betragtning, beviser jo ligefrem den forudgående vokals korte lyd, således måles som pyrrhichius hos *Plautus* illē, ēssē, ĩntēr, ōmnīs; ligeledes: voluntatem, argēntarius, gubērnator, o. l.

Kvantiteten foran mūta cum liquida.

Det særlige forhold er her, at stavelsen foran de to konsonanter, om den end er anceps, o: af digterne stundom bruges lang, i prosa bliver at udtale kort, som almindelig sker; altså udtales rigtigheden: mulīēbris, fūnēbris, tēnēbrae, vólūcris, férētrum, Sóphōcles; inkonsekvent siges Patróclus, høres vel også Perícles; men i særdeles mange af disse stavelser forbinder naturlig længde sig med positionen, og udtalen må altså lade dem behandles som lange; denne længde bevises enten af en konstant brug hos digterne eller ved en af de ovennævnte argumenter for vokalførlængelse. Her kun nogle eksempler:

Digterne bruger stadig: ēbrius, fēbris, libra, pūblius.

Lang ved kontraktion: *lātrina* — *lāvātrina*, *delūbrum* — *deluibrum*.

Vokalens kvantitet bevises af grundformen: *ācris* — *ācer*, *mātrēm* — *māter*, *frātrem*, *ātra* — *āter*.

Derivata af verba på — a med suffixerne — *brum*, — *crum*, — *trum*, — *trix*: *arātrum*, *simulācrum*, *quinqūātrus* (a *quinqūando* = *lūstrando*), *Velābrum*, *amātrix*, *piscātrix*.

Græske lånord beholder i regelen sin oprindelige kvantitet: *theātrum*, *phárētra*, *Cōdrus*.

Bindevokalerne **i** og **u** er korte: *mūltiplex*, *locūples*.

Det må således indrømmes, at kan vi end ikke bestemme kvantiteten af hver eneste stavelse i hvert eneste ord, bliver dog disse ubekjendtes tal forsvindende imod deres, hvis art vi gjennem mange og pålidelige midler kan erkjende. Men det tør hælde, at denne blotte sandhedserkjendelse ikke berettiger antagelsen af det rigtige i praxis. Jeg skal derfor påpege endel punkter, hvorved iagttagelsen af ordenes kvantitet viser sig nyttig og nødvendig*).

1. Det er allerede bemærket, at en rigtig betoning ene og alene afhænger af kvantiteten, hvad der for os, der neppe kan skjelne mellem akut og cirkumflex i udtalen, nærmest viser sig ved flerstavellesord, hvor *paenultima's* akcent beror på dens kvantitet. Denne sats er vel også mere eller mindre bevidst anerkjendt, men den daglige usus synder dog ofte derimod; *véctigal* og *tribunal* er måske forstummet, men i komposita med præpositioner hersker der endnu adskillig usikkerhed: *ádiācet*, *émōri*, *cómpāro* lyder ikke altid rigtig, ligesålidt som *appāret*, *defīgo*, *festīno*, *revēlo*, *postīcus*, *amicus*, *patruēlis*, *lactūca*, *hiātus*, *vagītus*.

*) Cfr. den vidtløftigere udvikling hos Bouterwek og Tegge.

2. Forholdet mellem **kvantiteten** og **etymologi** og **flexion** er ovenfor berørt; skjönt det her nærmest er kvantiteten, der fremkommer gennem line orddannelsens og böiningens forandringer i ordene, leder dog en given kvantitet ofte en tænksom elev hen til en rigtig slutning eller fremkalder ialfald eftertanke ved phænomenet, der ellers gå upåagtede hen, f. ex. *īdem* — *īdem*; *tibīcen* viser, at i ei kan være bindevokal; *āmās* henpeger på kontraktion i modsætning til *lēgīs*; *advēnit* — *advēnit* befæster perfektum-dannelsen; *dīco* og *dūco* ligeoverfor *dīcax* og *dūcem* antyder en præsensdannelse ved vokaludvidelse.

3. Ingen benægter, at indsigten i slægtskabet mellem den græske og latinske formlære kaster lys i begge retninger og letter tilegnelsen; men dette fællesskab fordunkles ofte ved falsk kvantitet, medens en præcis udtale ved ligheden i lyd af sig selv vilde lede tanken hen derpå: «*gēnus*» — *γένος*, «*scēptrum*» — *σκήπτρον*, «*ēst*» — *ἔστιν*; der siges *ōvis* og *ōvum* — *οἰς* og *ὄον*.

4. Et middel, der i pædagogisk henseende kunde virke kontrollerende og tidssparende, yder kvantiteten os, hvor den adskiller ellers ligelydende ord. Således distingverer kvantiteten mellem *rēgīs* (kongens) — *rēgīs* (du styrer), *ambītus* — *ambītus*, *cānīs* — *cānīs*, *cēdo* — *cēdo*, *īs* — *īs* (af *eo*), *pōtēs* — *pōtēs* (af *pōto*), *quōque* — *quōque*, *ūtī* — *ūtī*; til mindelse om disse lydsynonymers forskjel og lettelse ved de tidligere praktiserede og høit priste øvelser i versification var det man opfandt de nu næsten ukjendte *versus memoriales*: *haud lēvis ille lābor*, *cuius sub pondere lābor*, — *lēvis adhuc puer ēst*, *lēvis autem sermo puellae* — *in silvis lepōrēs*, *in verbīs quære lepōrēs!* — *ūxōris pārēre et pārēre*, *pārāre marītī ēst**).

*) Cfr. C. Fiedler: *Verskunst der lat. Sprache*.

5. Selv om man nu slet ikke tænker paa at gjøre versmagere ud af sine gymnasiaster, vil dog enhver indrømme, at kjendskab til kvantiteten er af den største betydning ved læsningen af de antike vers, der udelukkende er byggede med denne for öie; der lægges visselig altfor liden vægt på en recitation, der lader meningen komme frem, såvel i prosa som poesi; og hvad den metriske skansion angår, beror dennes heldige udfald meget mere på vedkommendes instinktmæssige öre for takt og rytme end på virkelig viden om stavelsernes sande varighed; og det sidste er jo heller ikke at vente; thi vokalerne har efter den nu gjængse udtale én kvantitet i prosa, en anden i vers. Var der aldrig hört andet end den rigtige kvantitet, vilde sikkerlig mangt et fald over versfüdder og mangen hakket skansion være undgået.

Udtalen af c.

Om denne bogstavs udtale synes der i teorien endelig at være nået en vis consensus gentium, medens nationerne i praxis fordetmeste applicerer sin egen specielle moderne udtale af c'et på de gamle latinske ord; foran a, o, u er lyden k hos alle, men foran de blöde vokaler udtaler skandinaver, engelskmænd og franskmænd dette tegn som s, tyskere z, italienere og rumænere *tsche*, spaniere og portugisere giver det en lyd, der ligner hårdt engl. th: quot homines, tot sententiae. De herhenhörende undersøgelser er udförligen drevne af *Corssen*, der heri har fået tilslutning af *Grimm*, *Diez*, *Buecheler*, *Roby*, *Wordsworth*, *Siesbye* o. fl.

Allerede indre grunde henpeger på den gamle udtale k. Vi ved, at C, efterat K var gået af brug, blev fællestegn for guttural tenuis og media, indtil ved år 254 f. Chr. G opfandtes; men en sådan fordunkling af den gutturale lyd og dermed i forbindelse stående fælles betegnelse gennem ét tegn

C vilde neppe have gået for sig, om bogstaven i visse tilfælde antog sibilerende lyd. Et vidnesbyrd i denne retning er dobbeltformen *vicesimus* og *vigesimns*. Urimeligt er at antage: *desimus* — *deknumus*, *luisis* af *lucus*, *dusis* af *Vduc*, at *fāc* skulde være levning af *fase*, hvilke former optræder samtidig hos dramatikerne. En grammatiker omtaler de vexlende former *acubus* og *acibus* uden at berøre nogen forskjel i lyd. Romerne yndede alliteration; hos dramatikere som prosaister alliterer c foran bløde vokaler gjentagende med c foran hårde: Sall. Cat. 45, 4 *cītō cōgnītō cōnsīlīō*.*) I ældre tid, før aspirationen var kommen i konstant brug, skreves *bracium*, *pulcer*; var lyden s, vilde neppe *bracchium*, *puleher* være fremkommen; til aspiration af en s-lyd frembød græsk ingen analogi, og derfra har rimeligvis Romerne fået denne skik.

Men vægtigere endnu er de ydre *testimonia* for, at c har lydt k og aldrig andet, før i de senere århundreder af keiserperioden.

1. k findes i indskrifter: ikke alene *Kaeso*, *Kalendae*, idethele oftere foran a: *kalumnia*, *kausa*, men også *Dekembres*, *arkae*, *Keri*, genitiv af *Kerus*, masc. til *Ceres*; regelmæssig *kitra* på grænsestene.

2. Transscription af latinske ord på græsk: *φιῆμι*, *ποντίφικες*, *Καῖσαρ*, *Κυέρων*, *πατρικίους*, *Φαβρίμιος*, *Δέμιος*, *Πλακεντία*, såvelsom Romernes egen betegnelse af det græske *κ* med c og ikke k, som dog fandtes i deres alfabet: *Cimon*, *Cecrops*, *Cybēle*, *Cilicia*. Ord, der tidlig overførtes i gotisk og tysk, har k: *cæsar* — kaiser, *carcer* — kerker, *cellarium* — keller.

3. Ligesom g og c vexler i *vigesimus*—*vicesimus*, således findes ligetil 6te århundrede qu istedet for det

*) Cfr. *Boutervek* og *Tegge* pag. 135.

almindelige c: huiusque; senere den omvendte forvexling: c for qu: cinque, cintus, sicis.

Først i 6te århundrede findes skrivemåder som paze, medens ikke en eneste grammatiker indtil 6te århundrede omtaler en forskjellig udtale, og endnu i 6te—7de århundrede findes i græske diplomer fra Ravenna: *φειπ, κρουιες, κουατορδεμμ.*

Og denne hårde guttural lyd har c også havt foran i med følgende vokal; som bekjendt er dette ci i mss. og nyere udgaver ofte og falskeligen ombyttet med ti. Hermed forholder det sig saaledes: Grækerne betegner også denne c med κ: *πατριμος*; og ombytningen af ti med ci optræder først isoleret på en indskrift fra Medjana i Afrika under *Alexander Severus*, altså henimod midten af 3dje kristelige århundrede: *terminaciones — definiciones*; men «Afrika er,» som prof. Munro siger, «barbarismens og kjætteriets store moder;» en stadigere vexling af ci for ti optræder først i 7de århundrede, udgående fra Gallien; ganske sikkert synes det nu ikke, at det var en fælles sibilierende udtale, der har fremkaldt denne; ti har i den klassiske tid ligeså lidt som ci havt s-lyd, om end ti tidligere antog den også i det dannede talesprog, nemlig i 5te århundrede; det er jo imidlertid ingeniunde urimeligt, at hvislelyden i ti har frembragt en lignende ved ci i folkemunde; eller, hvad der måske synes naturligere, først efterat også ci havde begyndt at assibilere, kom det til at gjøre tjeneste for det allerede noget tidligere assibilierende ti; ialfald har den nye lyd først trængt sig ind i ci foran vokaler, hvorfra den overførtes på c også foran e og i i udlyd eller foran konsonanter.

Man har nu ment, og vel neppe med urette, idet man også slutter fra andre sprogs analogier, at årsagen til, at c overhovedet antog en anden lyd foran de bløde vokaler i det barbariserende latin og konstant beholdt den fra Longobar-

dernes indvandring i Italien i det 7de kristelige århundrede, må ligge i, at selve de gamle har givet k-lyden foran i og e en blødere nuance end foran a, o, u, omtrent som vort kj, tysk ch i ubetonede stavelser, hvis slægtskab med og overgang til en suselyd (sauselaut) og dernæst virkelig hvislelyd også skal være begrundet i den physiologiske teknik ved lydens frembringelse. Således anføres også, at den moderne græske udtale af k foran e og i nærmer sig i mange dialekter til italiensk c. Også umbrene udtalte c sibilende foran e og i og dannede for denne lyd et nyt tegn *ɸ*. Men denne phonetiske overgang tør ikke sættes før det 3dje århundrede e. Kr., i de følgende fire fuldførtes reformen. Nu hvisler alverden sin c i døde som i levende tungemål.

Vi har søgt at meddele enkelte notitser af, hvad man ved og ikke ved om lyd og klang af det sprog, der taltes af den dannede romer under rigets blomstring, for 19 århundreder siden, og vi har villet antyde, hvad belærelse man deraf kunde høste til frugt for den moderne praxis; thi denne er langt mere fjernet fra sandheden end den burde og behøvede; vor nuværende udtale er en ubevidst applikation af norske regler og vaner på det gamle sprog; det er intet sandt fortrin ved den, der kunde indeholde nogen berettigelse for den til videre forplantning gennem skoleundervisningen, at den beror på hundredårig, falsk tradition. Men en sådan reform gennemføres ikke med ét slag; det er hverken at håbe eller forlange, at den kvantiterende udtale hurtig eller konsekvent skal kunne tilegnes af dem, der er opdragne i den gamle skik, såmeget mindre som de ønskelige hjælpemidler hverken for lærere eller elever endnu står til rådighed. Først den slægt vil bevæge sig sikkert og utvungent heri, der ikke kjender *ā m o*, fordi den aldrig har hørt og sagt andet end

ã m o. I Tyskland og Frankrig, i England og Amerika, end-
også i Danmark er man kommen mere eller mindre langt på
vei til den rigtige gjengivelse af kvantitet og akcent; er det
fortidligt at forsøge det samme hos os? «nãm nõn illüd
ĩpsũm, quöd ęst õptĩmũm, dęspęrãndũm ęst!»

Skoleefterretninger.

Skolefterretninger for aaret 1878—79.

Skolens lærere.

J. A. Eriksen.

Indbydelsesskriftet for forrige aar var allerede udgivet, da atter en af skolens lærere blev bortkaldt fra os.

Johan Alfred Eriksen, søn af pottemagermester C. H. Eriksen, var født i Kristiania den 1ste oktober 1845. Efterat han i nogen tid havde gaaet paa en af byens almueskoler, blev han senere optagen i Kristiania kathedralskole, hvorfra han i 1865 blev dimitteret til universitetet. Ved examen artium fik han karakteren Laudabilis, ved examen philosophicum, som han underkastede sig det følgende aar, Laudabilis præ ceteris. Derefter begyndte han paa studiet af den klassiske filologi, men lagde sig samtidig efter hebraisk og nyere sprog og var allerede som ung student meget sysselsat med undervisning, dels paa skoler og dels privat; navnlig var han en søgt manuduktør i hebraisk for theologiske studerende. Fra februar maaned 1868 vikarierede han som lærer ved Aars og Voss's skole, hvor han fra august s. a. fik fast ansættelse. 1 december 1871 underkastede han sig den filologiske embeds-

examen med karakteren *Haud illaudabilis*. I oktober 1872 blev han lærer ved lægekorpsets skole for uddannelse af underbefal, og i august 1873 lærer i norsk, tysk og engelsk ved den tekniske skole i Kristiania, men vedblev fremdeles som lærer ved Aars og Voss's skole, hvor han efter denne tid udelukkende underviste i historie og geografi; tidligere havde han ogsaa haft norsk, tysk, latin og fransk.

Eriksen bar fra sin tidligste ungdom af paa et skrøbeligt legeme og havde gennemgaaet flere alvorlige sygdomme; alligevel bevarede han altid et livligt sind og gik til sin skolegjerning med en lyst og freidighed, som aldrig svigtede. Hans rastløse iver og interesse meddelte sig uvilkaarlig til hans disciple, og han slap ikke saa let taget, førend han fik ogsaa de tunge og træge med.

I vinteren 1877—1878 havde han ofte været syg; men da vaaren kom, kviknede han paany til. Denne gang blev det dog ikke af lang varighed; den 31te mai 1878 blev han angrebet af en mavebetændelse, der allerede den 10de juni endte hans liv.

Af de i forrige aars program opførte lærere frattraadte inden skoleaarets begyndelse:

Cand. theol. T. Holler, lærer ved skolen fra august 1874, ansat som kopist i kirke departementet.

Cand. mag. J. Schram, lærer ved skolen fra august 1874, (havde 13 timer ugentlig her, forøvrigt lærer ved Gjertsens skole, hvor han nu overtog fuld post).

Tegnelærer J. Thomesen, lærer i tegning ved denne skole fra august 1876, bestyrer af Grünerlökkens privatskole.

Fra 15de septbr. frattraadte cand. real. John Søyland (lærer ved skolen fra aug. 1876) som udnævnt til skolebestyrer i Ekersund.

I det forløbne skoleaar er følgende nye lærere ansatte ved skolen:

- A. Andersen, cand. theol. (f. 1855, ex. art. 1871 - laud. - ex. philos. 1872 - laud. - embedsexamen 1876 - laud.)
- A. Aubert, cand. theol. (f. 1851, ex. art. 1868 - laud. - ex. philos. 1869 - laud. præ ceteris - embedsexamen 1877 - laud.)
- O. Gulbrandsen (f. 1854, afgangsexamen fra Asker seminarium 1874 - meget godt, lærer ved Kristiania vaisenhus fra 1875 til 1878).
- B. M. Hall, (f. 1848, officers-examen 1873; vikarieret ved Maribogadens skole i matematik og ved Handelsgymnasiet i handelsregning.)
- J. Norby, (f. 1852, ex. art. 1871 - laud. - ex. philos. 1872 - laud. præ ceteris - sproglig-historisk lærer-examen 1879 - laud; vikarieret ved Fredrikshalds skole i 1½ aar.)
- S. Pederson, prest, (f. 1852, ex. art. 1870 - laud. illaud. - ex. philos. 1871 - laud. illaud. - theologisk embedsexamen 1875 - laud.)
- A. Ræder, stud. philol., (f. 1855, ex. art. 1874 - laud. - ex. philos. 1875 - laud præ ceteris).
- N. Spjeldnæs, (f. 1841, afgangsexamen fra Stordöens seminarium 1861, meget godt - lærer ved Kristiania almueskoler fra 1867—1878).

Desuden har professor L. Dietrichson paataget sig hver vaar at holde en række foredrag over kunsthistorie for gymnasieklassernes disciple, saaledes at han det ene aar gennemgaar oldtidens, det andet aar middelalderens og den tidligere renaissances og det tredje aar den nyere tids kunsthistorie. Iaar har han saaledes i 12 foredrag gennemgaaet oldtidens kunst. Foredragene holdes to gange om ugen i timen 1—2.

Skolens faste lærere er saaledes for tiden følgende:

Bestyrerne:

- J. Aars, cand. mag.
P. Voss, cand. mag.

Inspektörerne:

- S. W. Hofgaard, cand. mag., lærer ved skolen fra august 1864; inspektör for fællesafdelingen (se s. 86).

A. Höyer, cand. real., lærer ved skolen fra oktober 1866; inspektör för realgymnasiet samt för den mathematiske og naturvidenskabelige undervisning ogsaa inden de övriga afdelinger af skolen.

Emil Nicolaysen, cand. theol., lærer ved skolen fra august 1873; inspektör för middelskolens engelsklinje samt för undervisningen i tysk og engelsk ogsaa inden skolens övriga afdelinger ovenför 3dje middelklasse.

De övriga lärere:

- P. A. Paulsen, seminarist, ansat ved skolen fra august 1863.
- C. Schollert, seminarist, } fra august 1864.
- Joh. Storm, professor, } fra august 1864.
- K. Nicolaysen, kgl. fuldmægtig, } fra august 1865.
- Halfdan Wang, kaptein, } fra august 1865.
- J. N. Brun, kaldskapellan, fra oktober 1866.
- Fr. Hansen, seminarist, } fra august 1867.
- H. Schjöth, adjunkt, } fra august 1867.
- A. Isachsen, skuespiller, fra august 1870.
- E. Thorsen, seminarist, fra august 1873.
- Th. Odland, cand. theol., fra august 1874.
- Ole Johannesen, cand. philos., fra januar 1875.
- Bastian Dahl, cand. mag., } fra august 1875.
- Henr. Lödrup, cand. mag., } fra august 1875.
- H. Lyche, cand. philos. } fra august 1875.
- J. P. Weisse, professor, } fra august 1875.
- Elling Holst, cand. real., uni- } fra septbr. 1875.
- versitetsstipendiat, } fra septbr. 1875.
- H. Petersen, tegnelærer, } fra januar 1876.
- V. A. Aubert, cand. mag., fra januar 1876.
- Fr. Fredriksen, stud. theol., } fra august 1876.
- O. Kulsberg, stud. philol., } fra august 1876.
- Knud Olsen, stud. philol., } fra august 1876.
- Otto Andersen, cand. mag., fra januar 1877.
- M. J. Færden, prest, } fra august 1877.
- N. Gröterud, cand. mag., } fra august 1877.
- J. Fr. Wilh. Neuberth, student, fra septbr. 1877.
- M. Ringi, seminarist, fra oktober 1877.

A. K. Andersen, cand. theol., *)	} fra august 1878.
A. Aubert, cand. theol.,	
O. Gulbrandsen, seminarist,	
Jak. Norby, cand. mag.,	
Sören Pedersen, prest,	
A. Ræder, stud. philol.,	
N. Spjeldnæs, seminarist,	

B. M. Hall, sekondlöitnant, fra septbr. 1878.

W. H. Færden, præmierlöitnant, fra januar 1879,
(tidligere lærer ved skolen fra $\frac{1}{11}$ 1872 til $\frac{31}{12}$ 1874 og
fra $\frac{1}{9}$ 1877 til $\frac{1}{7}$ 1878).

Lærereinder:

Fröken Thea Jensen, ansat fra august 1874.

Fröken Agnes Holstad, fra august 1875.

Fröken Augusta Holstad, fra septbr. 1875.

Som midlertidige lærere for længere tidsrum har i det forløbne aar følgende lærere virket ved skolen:

Pastor Th. Bernhoft (religion i latinalgymnasiet under pastor Bruns sygdomsforfald).

Stud. real. Ang. Holt, (mathematik i 2 L.G. og 1 R.G. samt naturlære i 1 R.G.)

Stud. philol. Viljam Olsvig.

Desuden har vikariater under længere forfald været besørgede af de herrer cand. theol. Gregusson, stud. theol. Hall, artillerilöitnant Höyer, stud. real. Magnussen.

Skolens læge er siden 1872 doktor T. Wilse.**))

— kasserer og sekretær siden 1874 lærer E. Thor-
sen.

— revisor siden 1869 bankassistent F. Arentz.

— pedel siden 1865 H. Andresen.

*) Fratræder sin post fra skoleaarets slutning for under et længere ophold i udlandet at fortsætte sine studier.

**) Har opsagt sin post fra skoleaarets slutning.

Klasse-inddeling og discipeltal.

I det forløbne skoleaar har følgende klasser været i gang:

A. I fællesafdelingen:

1. De 3 forberedelsesklasser (1, 2, 3 F.), hver delt i to parallelklasser (a og b).
2. 1ste—3dje middelklasse (1, 2, 3 M.), hver delt i tre parallelklasser (a, b, c).

B. I reaalafdelingen:

1. 4de—6te middelklasse paa engelsklinjen, hvoraf 5 M. og 4 M. har været delt i to parallelklasser (4 M. b E., *) 4 M. c., 5 M. b E., *) 5 M. c, 6 M. E.
2. Realgymnasiets 3 klasser (1, 2, 3 R. G.)

C. I latinafdelingen:

1. 4de—6te middelklasse paa latinlinjen (4 M. a, 4 M. b L., *) 5 M. a, 5 M. b L.*), 6 M. L.
2. Latingymnasiets klasser (1, 2, 3 L. G.)

Discipeltallet i disse 29 klasser var ved skoleaarets begyndelse i august maaned 751 og er ved programmets udgivelse i mai 768, hvilket gjør i gennemsnit 26 à 27 i hver klasse. Af disse 768 disciple var 95 hjemmehørende paa landet, 24 i andre byer og 5 fra udlandet.

Undervisningen

har i det forløbne skoleaar i alt væsentligt gaaet frem i overensstemmelse med den i programmet for 1876 indtagne undervisningsplan **). Vi meddeler her en oversigt over den nu vedtagne egentlige timefordeling i de forskjellige klasser. Tabetterne s. 88—91 viser, hvorledes fagene i de forskjellige klasser har været fordelt mellem lærerne; de ved lærernes navn tilføjede tal betegner det egentlige timetal.

*) Disciplene af 5 M. a og 4 M. a hører alle til latinlinjen, af 5 M. c og 4 M. c hører alle til engelsklinjen 5 M. b og 4 M. b har baade latin- og realelever, der har undervisning sammen i de for begge linjer fælles fag.

***) Denne er ogsaa udgivet særskilt og er til enhver tid at faa paa skolens kontor

	Forberedelses- skolen.			Middelskolen.								Latingymnasiet			Realgymnasiet.			
	1 F.	2 F.	3 F.	1 M.	2 M.	3 M.	4 M.	4 M.	5 M.	5 M.	6 M.	6 M.	1 LG.	2 LG.	3 LG.	1 RG.	2 RG.	3 RG.
Religion	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	1	2
Norsk	9	9	8	5 ¹⁾	5	5	4	4	3	3	3	3	3	4 ²⁾	4 ²⁾	3	4 ²⁾	5 ³⁾
Tysk	-	-	-	5 ¹⁾	5	6	4	5	3	4	3	5	1	1	-	1	1	-
Latin	-	-	-	-	-	-	8	-	9	-	8	-	9	9	9	-	-	-
Græsk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	8	7	-	-	-
Engelsk	-	-	-	-	-	-	-	5	-	5	-	5	-	-	-	4	4	4
Fransk	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	3	3	3	2	4	3	4
Historie	-	-	3	3	2	2	2	2	2	2	3	3	2	2	3	2	2	3
Geografi	-	3	3	3	2	2	2	2	1	1	2	2	-	-	-	2	2	1
Naturfag	-	-	-	-	1	2	2	2	3	3	2	2	-	-	-	5	5	4
Regning og ma- thematik	6	5	4	4	4	5	5	5	5	6	5	5	3	2	3	6	5	5
Tegning	-	-	-	-	2	2	-	2	-	2	-	2	-	-	-	2	3	2
Skrivning	6	4	3	3	2	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sum	24	24	24	26	26	29	30	30	30	30	31	32	30	30	30	30	30	30
Sang	-	-	1	1	1	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gymnastik og vaabenøvelser ⁴⁾	-	-	-	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	-	3	3	-
Sum	24	24	25	30	30	34	35	35	33	33	34	35	33	33	30	33	33	30

¹⁾ Tysk paabegyndes først i 2det halvaar; i 1ste halvaar har norsk 10 timer. ²⁾ Heraf 2 timer oldnorsk.
³⁾ Heraf 3 timer oldnorsk. ⁴⁾ Til vaabenøvelser anvendes desuden 6 hele dage af skoleaaret.

A. Latin- og real-

	Religion.	Norsk.	Tysk.	Latin.	Græsk.	Fransk.
3 LG.	Brun 2	M. Færden 2 Lødrup (Oldn.) 2		Grøte- rud 10	Grøte- rud 7	K. Nico- laysen 3
2 LG.	Brun 1	M. Færden 2 Lødrup (Oldn.) 2	Aars 1	Grøte- rud 9	Aars 8	K. Nico- laysen 3
1 LG.	Brun 1	Peder- son 3	Peder- son 1	Dahl 9	Ræder 8	Voss 3
6 ML.	Odland 2	V. Au- bert 3	Voss 3	Voss 8		Lyche 4
5 M.a.	Odland 2	A. Ander- sen 3	Hof- gaard 3	Hof- gaard 9		K. Nico- laysen 2
5M.b*)	Peder- son 2	A. Au- bert 3	Lyche 3	Lødrup 9		Lyche 2
4 M.a.	Odland 2	A. Ander- sen 4	Dahl 4	Hof- gaard 8		
4 M.b.	Peder- son 2	V. Au- bert 4	V. Au- bert 4	Dahl 8		
				Engelsk.	Tegning.	
3 RG.	Odland 2	M. Færden 2 Lødrup (Oldn.) 3	E. Nico- laysen 1	O. Ander- sen 4	Holst 1 Petersen 2	K. Nico- laysen 3
2 RG.	Odland 1	M. Færden 2 Lødrup (Oldn.) 2	Aars 1	E. Nico- laysen 4	Holst 1 Petersen 2	Storm 4
1 RG.	Peder- son 1	Peder- son 3	Voss 1	E. Nico- laysen 4	Johannesen 1 Petersen 1	K. Nico- laysen 4
6 ME.	Odland 2	V. Au- bert 3	Lyche 4	E. Nico- laysen 5	Johannesen 1 Petersen 1	Lyche 4
5M.b*)	Peder- son 2	A. Au- bert 3	Lyche 4	Lyche 5	Johannesen 1 Petersen 1	Lyche 2
5 M.c.	Odland 2	O. Ander- sen 3	Lyche 4	E. Nico- laysen 5	W. Færden 1 Petersen 1	Lyche 2
4M.b*)	Peder- son 2	V. Au- bert 4	V. Au- bert 5	Lyche 5	Petersen 2	
4 M.c.	Odland 2	O. Ander- sen 4	E. Nico- laysen 5	O. Ander- sen 5	Petersen 2	

Gymnastik og vaabenøvelser (Wang): 2 LG., 2 RG., 1 LG., 1 RG., 6 ML. og 6 ME. 3 timer, 5 M. a, b, c 3 timer og 4 M. a, b, c 3 timer.

*) Se noten s. 86.

afdelingen.

	Historie.	Geografi.	Naturfag.	Regning og matematik.	Skrivning.
3 LG.	Weisse 3			Johannesen 2	
2 LG.	Schjøth 2			Holt 3	
1 LG.	Schjøth 2			Holt 3	
6 ML	O. Andersen 3	O. Andersen 1	Høyer 2	Høyer 6	
5 M.a.	Odland 2	Odland 1	Høyer 3	Hall 5	
5 M.b.	O. Andersen 2	O. Andersen 1	Høyer 3	Johannesen 5	
4 M.a.	Odland 2	A. Andersen 2	Paulsen 2	Holst 5	Wang 1
4 M.b.	Norby 2	Norby 2	Paulsen 2	Hall 5	Wang 1
3 RG.	Weisse 3	Høyer 1	Høyer 1 Johannesen 3	Holst 5	
2 RG	Schjøth 2	Høyer 2	Høyer 1 Johannesen 4	Holst 6	
1 RG.	Schjøth 2	Johannesen 2	Høyer 1 Holt 4	Johannesen 6	
6 ME.	O. Andersen 3	O. Andersen 1	Høyer 2	Johannesen 5	
5 M.b.	O. Andersen 2	O. Andersen 1	Høyer 3	Johannesen 6	
5 M.c.	O. Andersen 2	O. Andersen 1	W.Færden 3	W. Færden 6	
4 M.b.	Norby 2	Norby 2	Paulsen 2	Hall 5	Wang 1
4 M.c.	O. Andersen 2	O. Andersen 2	Paulsen 2	Hall 5	Wang 1

Sang (Hansen): 4 M. a, b, c 2 timer.

.B. Fælles-

	Religion.	Norsk.	Tysk.	Historie.
3 M. a	Spjeldnæs 3	Isachsen 2 Norby 3	Norby 6	A. Andersen 2
3 M. b	Schollert 3	Isachsen 2 Lødrup 3	Lødrup 6	Olsen 2
3 M. c	Schollert 3	Isachsen 2 V. Aubert 3	V. Aubert 6	Olsen 2
2 M. a	Ringi 3	Fredriksen 5	Fredriksen 5	Norby 2
2 M. b	Schollert 3	Kulsberg 5	Kulsberg 5	Odland 2
2 M. c	Ringi 3	Ringi 5	Ringi 5	Neuberth 2
1 M. a	Schollert 3	Ringi 5	Ringi 5	Schollert 3
1 M. b	Spjeldnæs 3	Hansen 5	Hansen 5	Gulbrandsen 3
1 M. c	Hansen 3	A. Aubert 5	A. Aubert 5	Hansen 3
3 F. a	Jensen 3	Jensen 8		Jensen 3
3 F. b	Gulbrandsen 3	Gulbrandsen 8		Gulbrandsen 3
2 F. a	Agn. Holstad 3	Agn. Holstad 9		
2 F. b	Schollert 3	Schollert 9		
1 F. a	Aug. Holstad 3	Aug. Holstad 9		
1 F. b	Paulsen 3	Paulsen 9		

Gymnastik (Wang): 3 M. a, b, c 3 timer, 2 M. a, b, c 3 timer, 1 M. a, b, c 3 timer.

afdelingen.

	Geografi.	Naturfag.	Regning.	Skrivning.	Tegning.
3 M. a	A. Andersen 2	Paulsen 2	Neuberth 5	Wang 2	Spjeldnæs 2
3 M. b	Olsen 2	Paulsen 2	Neuberth 5	Wang 2	Spjeldnæs 2
3 M. c	Olsen 2	Johannesen 2	Neuberth 5	Wang 2	Spjeldnæs 2
2 M. a	Norby 2	Paulsen 1	Spjeldnæs 4	Wang 2	Spjeldnæs 2
2 M. b	Odland 2	Paulsen 1	Neuberth 4	Thorsen 2	Spjeldnæs 2
2 M. c	Neuberth 2	Hall 1	Neuberth 4	Wang 2	Spjeldnæs 2
1 M. a	Neuberth 3		Ringi 4	Thorsen 3	
1 M. b	Gulbrandsen 3		Spjeldnæs 4	Thorsen 3	
1 M. c	Hansen 3		Spjeldnæs 4	Thorsen 3	
3 F. a	Jensen 3		Jensen 4	Jensen 3	
3 F. b	Gulbrandsen 3		Gulbrandsen 4	Gulbrandsen 3	
2 F. a	Agn. Holstad 3		Agn. Holstad 5	Agn. Holstad 4	
2 F. b	Schollert 3		Schollert 5	Thorsen 4	
1 F. a			Aug. Holstad 6	Aug. Holstad 6	
1 F. b			Paulsen 6	Paulsen 6	

Sang (Hansen): 3 M. a, b, c 2 timer, 2 M. a 1 time, 2 M. b 1 time, 2 M. c 1 time, 1 M. a 1 time, 1 M. b 1 time, 1 M. c 1 time, 3 F. a 1 time, 3 F. b 1 time.

Forhandlinger om nogle forslag angaaende examen artium.

Den 16de januar 1879 indsendte denne skoles bestyrere følgende skrivelse til departementet for kirke- og undervisningsvæsenet:

«Under 7de februar 1876 tillod undertegnede sig at indgaa til det kgl. departement med en forestilling om, at de offentlige og private skoler fremdeles burde anmelde til examen artium de disciple, som ansees modne til at underkaste sig denne examen, og at de fra universitetet udgaaende meddelelser om udfaldet af hvert aars examen artium burde indrettes saaledes, at deraf kan sees, hvilke skoler der har anmeldt disciple til den nævnte examen, og med hvilket resultat. Under 19de oktober 1877 tillod undertegnede Aars sig at indsende til det kgl. departement et forslag om, at udarbejdelsen af de til examen artium hørende skriftlige prøver skulde foregaa ved skolerne.

Om begge disse forslag blev der af departementet indhentet betænkninger fra skolerne og universitetet. Da vi for det første forslags vedkommende har seet misvisende beretning om de førte forhandlingers indhold og resultat, og da begge sager vel tør siges at have saavidt interesse, at det vilde være ønskeligt for landets skolemænd at faa adgang til at lære de afgivne betænkningers indhold at kjende, tillader vi os herved at andrage om, at de over begge forslag indkomne betænkninger må blive os udlaaet, og at det maa tillades os at meddele uddrag af dem i vort skoleprogram for indeværende aar.

Ærbødigt

J. Aars.

P. Voss.α

Herpaa modtog vi følgende svar af 24de februar 1879:

«I Tilsvar til DHrr. Bestyreres Skrivelse af 16de forrige Maaned skal Departementet meddele:

Da man er enig i Ønskeligheden af, at de i Anledning af Deres Forestillinger angaaende Anmeldelse til Examen artium, Indrettelsen af Artiumslisterne og de skriftlige Artiums-prövers Udarbeidelse ved Skolerne indhentede Betænkninger blive offentliggjorte, vil Departementet foranstalte disse trykte i Universitets- og Skole-Annalerne.

R. T. Nissen.

N. Hertzberg.»

Dem, som maatte ønske at gjøre sig bekjendt med de om disse sager førte forhandlinger, kan vi altsaa henvise til det snart udkommende 4de hefte af «Universitets- og Skole-Annaler» tredje række, b. XV.

Imidlertid har vi troet, at det vilde interessere læserne af vort indbydelsesskrift allerede her at faa lidt besked om disse sagers skjæbne, og idet vi derfor her aftrykker vore forestillinger til departementet, har vi tillige faaet tilladelse til at ledsage dem med en kort oversigt over, hvad de afgivne betænkninger gik ud paa.

I.

Vor forestilling til kirkedepartementet af 7de februar 1876 lød saaledes:

«Undertegnede tillader sig herved at indgaa til det høie Departement med Andragende om, at Departementet vil træffe Forföining til, at samtlige offentlige og private Skoler for den høiere Almendannelse herefter som tidligere maa i Skolens Navn anmelde til Examen artium de Disciple, som ansees modne til at underkaste sig denne Examen, — og at de fra Universitetet udgaaende Meddelelser om Udfaldet af hvert Aars Examen artium maa blive saaledes indrettede, at deraf tillige kan sees, hvilke

Skoler der har anmeldt Disciple til den nævnte Examen, og med hvilket Resultat.

Vi skal tillade os at anføre de væsentligste Grunde til, at vi anser en saadan Ordning ønskelig og af stor Betydning.

Den ved Universitetet afholdte Examen artium og Meddelelserne om dens Udfald for de forskjellige Skolers Vedkommende har altid været fulgt med Opmerksomhed og Deltagelse rundt om i Landet. Man har i de Resultater, som de fra en Skole dimitterede Disciple gennem en længere Aarrække har opnaaet ved Universitetet, vant sig til at se et vegtigt Vidnesbyrd om den Maade, hvorpaa Skolen har arbeidet i den høiere Dannelses Tjeneste. Men vore høiere Skoler og den Dannelse, de repræsenterer, kan ikke siges at glæde sig ved saa megen Interesse fra Almenhedens Side, at det skulde være tilraadeligt at borttage endog det ringeste Tilknytningspunkt for denne.

Overhovedet vil det i mange Henseender være misligt, om Almenheden skal beröves det uden Tvivl paalideligste Grundlag for Bedømmelsen af, hvilke Skoler der er gode Skoler, og hvilke ikke. Vistnok kan en Skoles Virksomhed ikke udelukkende bedømmes efter Disciplenes Kundskabsmængde, saaledes som denne kan lægges for Dagen ved en Examen, — langt derfra; og paa den anden Side kan vel Udfaldet af en Skoles Dimission af og til have været berørt af Tilfældigheder; men det tør dog være en paa Erfaring grundet almindelig Overbevisning, at det i det store taget — gennemsnitlig og i Længden — altid vil vise sig, at den bedste og grundigste Undervisning ogsaa giver de bedste Examensresultater ved Universitetet.

Det var for nogen Tid tilbage sterkt paa Bane hos os efter Nabolandenes Exempel at henlægge Examen artium til Skolerne. Vi tror, at det for nærværende — under den Uro og Spænding, som ikke mindst paa Skolens Omraade altid ledsager Gjennemførelsen af noget nyt, — almindelig erkjendes for et Gode, at en videnskabelig Autoritet som Universitetet

har Anledning til at tale et Ord med om den Maade, hvorpaa vore höiere Skoler löser sine i saa mange Henseender nye Opgaver. Men dette er i ethvert Fald i höi Grad vanskeliggjort, i det Øieblik Universitetet ikke engang har Adgang til at blive bekjendt med, hvilke Examinander der har gjenmemgaaet de höiere Skoler, og hvilke ikke.

Dimission fra en vel anseet Skole har i den senere Tid væsentlig havt Betydning som en Æressag og derigjennem været en Spore for Fliden og Iveren i Skolens överste Klasser. Men man skulde være varsom med, særlig paa Skolegangens mest kritiske Punkt, i den Alder, da saa mange Indflydelser virker distraherende, at borttage noget, som i denne Henseende kan være til Stötte. At være «dimitteret fra Skolen» har indesluttet et hædrende Vidnesbyrd, som de unge Mennesker i Regelen har sat stor Pris paa; og dette har efter vor Overbevisning ikke alene havt stor pædagogisk Betydning under Skolegangen, men i mange Tilfælde hidraget til, at Disciplene ogsaa senere i Livet har fölt sig nærmere knyttede til den Skole, hvorfra de er udsendte med Modenhedsvidnesbyrd, et Forhold, som kun kan være til Gavn baade for de enkelte og for Skolerne.

Det kan fremdeles vel ikke være tvivlsomt, at en Afskaffelse af den Praxis, hvorefter Skolerne anmelder sine Disciple og Universitetet i Redegjörelsen for Examensudfaldet ordner dem skolevis, vilde gjöre det vanskeligere for Almenheden at kontrollere den væsentlige Forskjel mellem en fuldständig og vel ordnet Skoles Arbeide og den Forberedelse, som kun lægger an paa i den kortest mulige Tid at sætte unge Mennesker istand til at bestaa Examen artium; herved kunde alene denne sidste Art af Forberedelse begunstiges, vistnok til liden Baade for Folkets Dannelse. Og det kan ligesaa lidet for den enkelte Lærers som for den enkelte Skoles Autoritet og heldige Virken være ligegyldigt, om Almenheden har Adgang

til at lære at kjende, hvorledes hans Arbeide ved en alle omfattende Bedømmelse af Universitetet er blevet vurderet.

Vi kan saaledes, fra hvilken Side vi end ser Sagen, ikke skjønne andet, end at man ved at unddrage disse Forhold Offentlighedens fulde Lys for en væsentlig Del vil forspilde de gode Følger, som man altid medrette har ventet sig af Examen artium's Afholdelse ved Universitetet.

Man kunde maaske indvende, at hver enkelt Skole dog altid vil have Adgang til i sine aarlige Indbydelsesskrifter eller paa anden Maade at bekendtgjøre Examensresultaterne for sine Disciples Vedkommende. Men dette er ingeniunde tilstrækkeligt. Dels har nemlig disse Resultater hovedsagelig sin Betydning ved Sammenligningen, dels har man ingen Sikkerhed for, at alle Skoler vil give saadanne Meddelelser, og endelig vil det — især naar der ikke samtidig foreligger officielle Oplysninger — ganske bero paa den enkelte Skole, hvor meget den vil meddele. Ogsaa den tidligere Praxis kunde vistnok i denne Henseende være modtagelig for en Forbedring, om det nemlig blev Sedvane, at Skolernes Meddelelser omfattede alle de Disciple, som havde gennemgaaet deres överste Klasse. Kun herved fremkommer et korrekt Billede af det virkelige Standpunkt, som naaes i Skolen; af denne Grund har vi ogsaa bestandig i vor Skoles Aarsberetninger troet at burde give en Oversigt over Udfaldet af Examen artium ogsaa for de af Skolens Disciple, som har fremstillet sig til denne Examen gennem privat Dimission, uden at imidlertid denne Fremgangsmaade, saavidt vides, hidtil er bleven fulgt af andre Skoler.

Den nye Lov om Examen artium har afskaffet «den hidtil anordnede Dimission». Af noksom bekendte Aarsager var det allerede för kommet dertil, at hvem der vilde kunde fremstille sig til Examen artium, og det forekom ikke lettelig, at nogen maatte holde sig tilbage af Mangel paa Dimissor. For-

saavidt har Lovgivningen kun legaliseret det i Grunden allerede faktisk bestaaende. Derimod formaar vi hverken i Lovens Aand eller Bogstav at se nogen Hindring for, at Skolerne vedbliver som før at anmelde sine Disciple og Universitetet at tage det samme Hensyn som før til disse Anmeldelser. I denne Opfatning bestyrkes vi ogsaa derved, at den formentlig deles af den store Flerhed af Rektorer, som ifjor i Skolernes Navn anmeldte Disciple til Examen artium, ligesom den samme Opfatning ogsaa synes at være gjort gjældende i det Departementsforedrag, som ligger til Grund for det nye Artiumsreglement.

Vi tør vel altsaa haabe, at det høie Departement vil tage sig af den Sag, som vi her har tilladt os at bringe paa Bane. Vistnok er det, som allerede ovenfor antydet, saa, at Frugterne af en Skoles Virksomhed naa bestaa ogsaa i andre og større Ting end Examensresultater; men disse er dog det nærmest liggende Kjendetegn og tillige det eneste, der med tilnærmelsesvis Sikkerhed kan umiddelbart udledes af Skolens — dens Bestyrelses, Læreres og Disciples — Arbeide; og saasandt det kun kan have en heldig Indflydelse paa vort Lands Skoleforhold, at dette Kjendetegn kan sees og benyttes af hvem som helst, saa vil ogsaa nærværende Andragende, der er foranlediget ved den Forandring i den hidtil fulgte Praxis, som ifjor blev iverksat, findes vel grundet.

Ærbødigst

J. Aars.

P. Voss.

Denne forestilling gaar altsaa ud paa to ting: 1) at skolerne fremdeles, ligesom før loven af 1869, bør anmelde de disciple, som ansees modne til at underkaste sig examen artium; og 2) at universitetets aarlige meddelelser om udfaldet af denne examen bør indrettes saaledes, at det kan sees, med hvilket resultat de forskjellige skolers disciple har bestaaet denne examen.

Det vil ogsaa af forslaget's begrundelse og navnlig af den tredje-sidste passus sees, at det væsentligste af, hvad vi ønskede opnaaet, vilde naaes ogsaa da, om sagen blev ordnet saaledes, at skolerne anmeldte ikke blot de disciple, som den fandt «modne», men alle de, som umiddelbart fra skolens øverste klasse vilde gaa over til universitetet.

Naar dette fastholdes, vil man finde, at af de 15 betænkninger, som blev afgivne fra de offentlige og private gymnasier, viser de allerfleste i det væsentlige tilslutning til forslaget. Forholdet er nemlig følgende:

Ubetinget uenige er 3 skoler:

Bergens (rektor Henrichsen),
 Kristianssunds (rektor Bødtker),
 Maribogadens (skolebestyrerne Holan og Qvam).

Ubetinget enige er 5 skoler:

Kristiania (rektor Müller),
 Lillehammer (rektor Lange),
 Molde (rektor Brinchmann),
 Skiens (rektor Schreiner).
 Trondhjems (rektor Petersen).

I det væsentlige enige er 4 skoler:

Aalesunds (konst. rektor Bugge),
 Stavangers (rektor Steen),
 Tromsø (rektor Hartmann),
 Gjertsens (skolebestyrerne Gjertsen og Gjør).

Enige i første punkt, uenige i andet er 2 skoler:

Fredrikshalds (rektor Blom) — ubetinget.
 Drammens (rektor Knutzen) — i det væsentligste.

Kristianssands skole (rektor Feilberg) erklærer, at forslaget's første punkt synes uklart, og udtaler sig saaledes hverken for eller mod det, er derimod enig i dets andet punkt, dog uden at lægge saa megen vægt derpaa som forslagsstillerne.

Sagen blev dernæst forelagt Collegium academicum, som under 28de april 1876 afgav sin betænkning, der kun omhandler forslaget andet punkt. Det heder her bl. a.:

«Collegiet betragter det som en Selvfølge, at Universitetet efter Dimissions-Systemets Afskaffelse ikke kan vedblive at publicere Udfaldet af Examen artium paa samme Maade, som forhen, eller saaledes, at det for de Candidaters Vedkommende, der ere udgaaede fra Skoler, angives, i hvilken Skole de have modtaget sin Forberedelse til Examen, med mindre ialfald alle de offentlige Skoler med Hensyn til Anmeldelsen følge en ensartet Fremgangsmaade. De fra Skolerne udgaaede Candidater kunne saaledes efter Collegiets Formening ikke i den saakaldte Artiumsliste opføres ordnede efter de Skoler, hvorfra de ere komne til Universitetet, hvis ikke alle Skoler enten i eget Navn anmelde til Examen alle de af deres Elever, som efter fuldstændigt at have gennemgaaet Skolens Kursus, ønske at fremstille sig til Examen artium, eller ogsaa blot anmelde de af disse, som af Skolens Rector og Skoleraad ansees for at være modne til at afgaa til Universitetet.» — —

«Saafremt Enhed med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Anmeldelserne kan opnaaes, vil Universitetet gjerne indrette Artiumslisten paa den gamle Maade forsaavidt, at de fra Skolerne anmeldte Candidater blive opførte samlede under den Skole, fra hvilken Anmeldelsen er skeet.»

Kollegiets betænkning blev af kirke departementet tilstillet skolerne ved en skrivelse af 31te marts 1877, hvor det tillige meddeles, at et overveiende antal af skolerne i alt væsentligt havde tiltraadt vort andragende af 7de februar 1876. Departementets afgjørelse lyder saaledes:

«Da det ifølge § 2 i Lov om Examen artium af 17de Juui 1869, sammenholdt med § 2 i Reglementet for nævnte Examen af 5te Mai 1875, maa staa Enhver, som ønsker det, frit for at anmelde sig selv til Examen artium, er der for-

mentlig ingen Adgang til at paalægge Skolerne denne Anmeldelse. *)

Paa den anden Side er der Intet til Hinder for, at Anmeldelse sker gennem vedkommende Skole. Saadan Anmeldelse er i Reglementets § 2, 5 for de offentlige Gymnasiers Vedkommende forudsat.

Det antages endvidere at staa Skolerne frit for at anmelde samtlige Elever, der gaa umiddelbart over til Universitetet, og som ikke foretrække at anmelde sig selv, eller kun de Elever, Skolen anser modne.

Da Departementet af flere Grunde og fornemmelig af Hensyn til Fordelingen af Examinatorer og Censorer ved Examen artium maa anse det ønskeligt, at der foreligger Oplysninger om, fra hvilken Skole Examinanderne ere afgaaede til Universitetet, skulde man henstille til DHrr. Bestyrere at meddele Collegium academicum en Fortegnelse over samtlige de Disciple, der umiddelbart efter fuldstændigt gennemgaaet Gymnasiekursus agte at fremstille sig til Examen artium.

Da Departementet antager, at det vil være af Betydning for Skolens Indflydelse over sine Elever, at den i eget Navn anmelder dem, som den anser modne til at underkaste sig Examen artium, skulde Departementet endvidere henstille til DHrr. Bestyrere i Forbindelse med den omhandlede Fortegnelse at opgive

*) Det var naturligvis ikke vor tanke, at det skulde kunne paalægges skolerne at anmelde sine disciple mod disses eller deres foresattes ønske; om at forbyde nogen at anmelde sig selv eller paatvinge ham skolens anmeldelse, kan der jo efter loven ikke være tale. Derimod antog vi, at overbestyrelsen maatte være berettiget til at paalægge de offentlige skolers rektorer, at de, saafremt vedkommende disciple eller foresatte ønskede det, skulde følge den fremgangsmaade, som reglementet § 2, 5 forudsætter, og som den nu, men for en stor del uden frugt (se nedenstaaende departements-skrivelse af 5te juni 1877), har henstillet til dem at følge.

for Collegium academicum, hvem af det hele Antal Skolen anser modne til at underkaste sig Examen artium.

Som det af anførte Skrivelse fra Collegium academicum fremgaar, ville, dersom Ensartethed i Anmeldelsesmaaden opnaaes, Artiums-Listerne blive indrettede paa samme Maade som før.»

Man vil heraf se, at ogsaa Kirkedepartementet var enig i vort andragendes indhold. Det førte alligevel ikke til noget resultat. Under 5te juni 1877 tilskrev nemlig Kirkedepartementet gymnasiernes rektorer (og bestyrere) saaledes:

«I Forbindelse med Departementets Cirkulære af 31te Marts sidstleden, hvori det henstilledes til Dem at meddele det akademiske Kollegium en Fortegnelse over samtlige de Disciple, der umiddelbart efter fuldstændigt gennemgaaet Gymnasiekursus agte at fremstille sig til examen artium, samt i Forbindelse dermed at opgive for Kollegiet, hvem af det hele Antal Skolen anser saa modne til at underkaste sig examen artium, at den i eget Navn ønsker at anmelde dem til samme, skal Departementet meddele, at da Enighed ikke er opnaaet mellem Skolebestyrerne om en ensartet Fremgangsmaade, og saaledes heller ikke den Forudsætning er tilstede, som Kollegiets i Departementets Cirkulære af 31te Marts d. A. meddelte Skrivelse opstiller, vil Artiumslisten ikke kunne indrettes paa den Maade, at de fra Skolerne kommende Kandidater opføres samlede under den Skole, fra hvilken de ere udgaaede.

J. Holmbøe.

C. Collett.»

Et par af de fra skolerne afgivne betænkninger vil sandsynligvis kræve nogle bemærkninger fra vor side; men vi skal i ethvert fald udsætte disse til næste aar, naar betænkningerne foreligger trykte.

II.

Skolebestyrer Aars's*) skrivelse til kirke departementet af 18de oktober 1877 löd saaledes:

Til

det kongelige departement for kirke- og undervisningsvæsenet.

Spørgsmaalet om, hvorledes den saakaldte examen artium bör indrettes i vort land, er — efter lange aarrækkers dröftelse — ved loven af 17de juni 1869 i forbindelse med det midlertidige reglement af 5te mai 1875 blevet afgjort derhen, at denne examen skal vedblive at være en universitets-examen, dog saaledes, at der ved dens afholdels ogsaa kan tilkaldes dertil skikkede mænd udenfor univertetslærernes kreds; navnlig skal den censurkomite, som har at give opgaverne til de skriftlige prøver og at bedömmе besvarelserne, ikke udelukkende bestaa af universitetslærere. Man har herved delvis inödekommet den tanke, som laa til grund for det kongelige forslag af 30te juli 1868 «om en examenskommission for den höiere almenskole», og der turde maaske være vægtige grunde for, at spørgsmaalet om i en eller anden form at gennemføre denne tanke i dens væsentligste grundtræk paany blev reist. Jeg ved dog ikke, om det rette tidspunkt herfor just nu er kommet, og i ethvert fald anser ikke jeg mig kaldet til at vække nogen motion i den retning. Derimod har jeg troet at burde tage mig den frihed at henlede det kongelige departements opmærksomhed paa en væsentlig ulempe ved den nuværende ordning. en ulempe, der er saa stor og saa paatagelig, at der synes mig at være al grund for uden opsættelse at söge den fjernet, saa meget mere som den formentlig maa kunne fjernes meget let og uden nogensomhelst principiel forandring i det bestaaende.

Skolernes aarsexamen afsluttes, som bekjendt, i regelen i den anden uge af juli maaned, og examen artium begynder i

*) Skolebestyrer Voss var paa den tid i udlandet.

slutningen af samme maaned eller i de første dage af august. Mellemtiden kan for de disciple, som skal op til denne examen, paa den ene side umulig være nogen egentlig ferie, dertil staa den afgjørende og omfattende examen altfor nær for døren, og paa den anden side er den heller ikke tjenlig til kraftigt arbejde; umiddelbart efter slutningen af det for alle flittige disciple anstrengende skoleaar i afgangsklassen og efter en skoleexamen, hvorved de paa én gang skal gjøre rede for saagodtsom det hele kundskabsstof, som de gennem de mange aars skolegang har syslet med, vil de nu midt i den varmeste sommertid i regelen være lidet skikkede til intens læsning. Denne mellemtid mellem skolegangen og examen artium vil derfor meget let blive en slængetid, hvor der arbeides lidt og drives meget. Det behøver ikke at udvikles, hvor farlig en saadan slængetid kan være for de unge mennesker, der nu for første gang føler sig uafhængige af skolens kontrol, og af hvilke mange er fjernt fra sine forældre og sit hjem. Størst er maaske faren for de udenbys, som i denne tid samles i hovedstaden, og som paa én gang er blevet stillede udenfor baade skolens og hjemmets indflydelse, og som nu pludselig gjør en mængde nye bekendtskaber og faar mange nye kamerater. Endnu værre stiller det sig i den temmelig lange mellemtid mellem «det skriftlige» og «det mundtlige». Nu er den hele masse af «rus» samlet, alle er i en spændende forventning om, hvorledes udfaldet vil blive, den indre ro til at arbejde er vel som oftest ligesaa liden som den ydre, der holdes — i offentlige restaurationslokaler — store sammenkomster for at træffe aftale om det forestaaende «russelag», kredsen af nye kamerater udvides for hver dag, og mange af disse kameraters karakter og vandel tør ofte være daarlig nok. Det er vel utvivlsomt, at det slængeliv, som i regelen føres i den nærmeste tid for examen artium og især i tiden mellem den skriftlige og mundtlige del, hos mange bidrager til at udviske meget af de

kundskaber, de snart skal gjøre rede for, og slappe deres lyst og kraft til aandeligt arbeide, og -- hvad der er meget værre -- hvis rygterne fortæller sandt, er det endnu mindre tvilsomt, at mangen ufordærvet ynglings liv just i disse uger ledes ind paa daarlige veie. Det er derfor ikke at undres over, at mange forældre med gru ser den tid imøde, da deres sønner skal gaa og drive her i Kristiania, medens de venter paa udfaldet af den skriftlige prøve, og der vilde gjøres de unge en velgjerning, om man kunde indføre en ordning, hvorved denne farlige mellemtid kunde bortfalde.

Endnu en anden, om end mindre, ulempe ved den nuværende ordning bør nævnes. Udfaldet af den skriftlige prøve er i regelen afgjørende for spørgsmaalet om at bestaa eller ikke bestaa examen, og dette udfald er efter sagens natur altid usikkert; de udenfor Kristiania boende maa saaledes paa det uvisse reise herind til universitetet, og for dem, som bor langt borte, kan det ofte være slemt nok at maatte gjøre en saa kostbar reise, som, hvis de skulde falde igjennem ved den skriftlige prøve, er dem til ingen nytte.

Alle disse ulemper vilde undgaaes, hvis den skriftlige del af examen kunde afholdes ikke alene i Kristiania, men rundt omkring i landet, i det mindste i alle de byer, som har gymnasier. En flerhed af examinanderne vil i regelen i de sidste skoleaar have været disciple af et gymnasium, og naar den skriftlige del af examen artium kunde holdes ved dette sammen med den sedvanlige skole-examen, saa vilde de ikke behöve at reise ind til Kristiania, förend de havde vished for, at de havde bestaaet den skriftlige prøve, og dermed tillige den allerstörste sandsynlighed for, at de vilde bestaa den hele examen, og de farlige «mellemtider» saavel för som efter den skriftlige prøve vilde bortfalde; og privatisterne, der maatte have adgang til at aflægge prøven ved hvilket som helst gymnasium, vilde, forsaavidt de ikke allerede forud opholder sig i Kristiania eller

en anden by, som har et gymnasium, og der har været underviste, (hvilket vel i regelen vil være tilfældet), i ethvert fald ikke behöve at fjerne sig langt fra sit hjem for at underkaste sig den skriftlige prøve; først naar dennes udfald er afgjort, vilde alle de, som havde staaet sig, blive at indkalde til den mundtlige prøve ved universitetet, og umiddelbart efter dennes tilendebringelse vilde de da kunne begynde sit andenexamensstudium.

Ogsaa for universitetet vilde en saadan ordning medføre en fordel. Naar de skriftlige opgavers besvarelse foregik ved samme tid som for middelskole-examen bestemt, altsaa den 15de juni og nærmest paafølgende dage, vilde censuren antagelig kunne være tilendebragt saa betids, at den mundtlige prøve kunde tage sin begyndelse i de sidste dage af juli eller senest den 1ste august. Ogsaa forelæsningerne kunde da begynde tidligere, saa at det nu urimelig korte höstsemester kunde blive nogle uger længere, hvilket navnlig for andenexamensstudiet vilde være af ikke liden betydning.

Dersom den her fremsatte tanke skulde vinde bifald, vilde forandringen, saavidt jeg kan se, kunne iverksættes uden nogen ny lov. I loven om examen artium af 17de juni 1869 er det nemlig kun bestemt, at denne examen skal «afholdes ved universitetet», og den vil jo i realiteten vedblive fuldt ud at være en ved og af universitetet afholdt examen, selv om de skriftlige arbejder udføres udenfor universitetets vægge under saadan inspektion, som af kirke departementet findes betryggende. Hvad der konstituerer en universitets-examen, nemlig at det er universitetets lærere — enten alene eller i forening med tilkaldte censorer —, som baade vælger opgaverne til de skriftlige prøver og bedømmer besvarelserne og udfører den mundtlige examination, alt dette bliver uforandret bestaaende, og det kan derfor vel neppe være tvilsomt, at en forandring som den, jeg har tilladt mig at bringe i forslag, maa kunne iverksættes ved

en ændring i reglementet med hjemmel af den passus i § 11 i loven af 17de juni 1869, som siger, at de — — for-
nødne bestemmelser om ordningen af examen artium gives af kongen.

Jeg tillader mig at vedlægge et udkast til forandringer i det under 5te mai 1875 approberede reglement for examen artium — for at vise, hvorledes jeg har tænkt mig, at den foreslaaede ordning kunde gennemføres.

Det i ovenstaaende skrivelse omhandlede reglements-udkast er saalydende:

§ 1.

Examen artium afholdes hvert aar i maanederne juni—august.

De for denne examen anordnede skriftlige opgaver besvares ved de offentlige gymnasier og ved saadanne private gymnasier, som dertil bemyndiges af overbestyrelsen for det høiere skolevæsen, men besvarelsene bedømmes ved universitetet. De mundtlige prøver aflægges ved universitetet.

For den skriftlige del af examen udnævnes en censurkomitee, der skal bestaa dels af universitetslærere, dels af andre dertil skikkede mænd; universitetslærerne udnævnes af det akademiske kollegium, de øvrige medlemmer af overbestyrelsen for det høiere undervisningsvæsen efter kollegiets forslag.

Til at afholde examen artiums mundtlige del udnævnes en examensdeputation, hvis medlemmer ordentligvis vælges af o. s. v. (resten af paragrafen uforandret som nu).

§ 2.

Enhver, som agter at fremstille sig til examen artium, skal inden 15de april være anmeldt for rektor*) ved det gym-

*) Hvis man ikke — som i Sverige — vil bruge dette ord ogsaa om de private skolebestyrere, maa der hver gang tilføies i parentes „bestyrer“.

nasium, hvor han ønsker at aflægge den skriftlige prøve. Vedkommende rektor indsender straks til det akademiske kollegium en fortegnelse over de anmeldte kandidater tilligemed opgave over, hvem af disse der er disciple af det af ham bestyrede gymnasium. Samtidig oversendes for hver af de anmeldte kandidater:

1.	}	som nu.
2.		
3.		
4.		

5. For dem, der ikke er disciple af et offentligt gymnasium, vidnesbyrd om bestaet afgangsexamen ved en offentlig eller til at afholde samme berettiget kommunal eller privat middelskole.

6. Det lovbestaaede gebyr af 40 kroner eller vidnesbyrd fra vedkommende rektor om, at kandidaten ifølge loven er berettiget til at fritages for dette gebyr.

Naar nogen efter at have bestaet middelskolens afgangsexamen paa engelsklinjen, vil tage klassisk examen artium, skal herom gjøres anmeldelse. (Resten af paragrafen som nu).

Den nuværende paragraf 3 bortfalder.

§ 3.

Som den nuværende paragraf 4.

§ 4 (istedenfor den nuværende § 5).

Opgaverne til disse skriftlige udarbejdelser bestemmes af censurkomiteen, som i den hensigt træder sammen inden midten af mai maaned. Komiteens formand sørger for, at det fornødne antal eksemplarer af opgaverne bliver gymnasiernes rektorer tilstillede i forseglede stand saa betids, at prøven ved alle landets gymnasier kan begynde paa den dag, som overbestyrelsen bestemmer, i regelen omkring midten af juni maaned. *)

*) Naar kandidaterne skal være anmeldte for rektor inden 15de april, maa anmeldelserne for det hele land kunne være ind-

Paa den til hver opgaves besvarelse fastsatte dag og time aabnes opgaven af gymnasiernes rektorer i nærværelse af de lærere eller andre mænd, som overbestyrelsen dertil beskikker. Indtil dette er skeet, og opgaverne meddeelt kandidaterne, maa censurkommitteens medlemmer ikke aabenbare deres indhold for nogen. Der gives kandidaterne adgang til at sammenholde sine afskrifter med den originale opgave, forsaavidt opgaven ikke gives dem i trykt form.

§ 5 (istedenfor den nuværende § 6).

Bestemmelser om den maade, hvorpaa der under udarbejdelsen skal holdes opsyn med kandidaterne, gives af overbestyrelsen for det høiere skolevæsen. Gymnasiernes rektorer skal have overopsyn med, at de for den skriftlige prøve anordnede forholdsregler, som skal bekjendtgjøres for kandidaterne, strengt overholdes.

§ 6.

Som den nuværende § 7, kun at der i næstsidste linje sættes «vedkommende rektor» istedenfor «censurkommitteen».

komne til universitetet omkring 1ste mai. Maar opgaverne fastsættes inden 15de mai, maa den skriftlige prøve kunne begynde den 15de juni eller, om man ikke vil lade den falde ganske sammen med middelskole-examens skriftlige del, nogle dage før eller senere. I den første uge af juli maa censuren kunne blive færdig, og omkring 1ste august vil da den mundtlige prøve kunne tage sin begyndelse. Censurkommitteens medlemmer vil altsaa være nødt til at være tilstede i Kristiania i den første halvdel af mai samt i slutningen af juni og begyndelsen af juli, examensdeputationen i den første del af august. Ved skoleexamen for gymnasiernes øverste klasse, om man ellers tror at burde bibeholde en saadan (se skoleloven af 17de juni 1869 § 24), maatte vel i ethvert fald de skriftlige prøver kunne bortfalde. Mellemtiden mellem skoleaarets afslutning og examen artiums mundtlige del vil i ethvert fald kandidaterne i regelen kunne tilbringe i hjemmet.

§ 7.

(Som den nuværende § 8 til og med ordene afskrift uden navn. Derefter fortsættes): De to slags afskrifter lægges i særskilte pakker, der straks, naar hver prøve er tilende, forsegles og tydelig merkes. Umiddelbart efter afslutningen af samtlige skriftlige prøver indsendes alle pakkerne under skolens segl til universitetets sekretær. De pakker, der indeholder de fuldstændige, men navnløse afskrifter, tilstilles straks censorkomiteen til bedømmelse; de øvrige, der indeholder de med navn forsynede afskrifter, opbevares af universitetets sekretær og aabnes ikke, førend censuren over de skriftlige prøver er endt.

§ 8.

Saasart censuren er færdig, bliver dens udfald bekendtgjort og tillige meddelt de forskjellige gymnasiers rektorer for de gjennem dem anmeldte kandidaters vedkommende; samtidig underrettes gjennem vedkommende rektor de kandidater, der har bestaaet prøven, om, hvilken dag den mundtlige del af examen vil tage sin begyndelse.

§ 9.

Som nu, § 9.

§§ 10—15.

Som nu, § 10—15.

§ 16.

Som nu, kun at der i 3dje linie istedenfor «privat» sættes «gjennem vedkommende rektor».

§§ 17—25.

Som nu, § 17—25.

Ovenstaaende forslag vandt stor tilslutning blandt skolerne; kun 3 erklærede sig derimod, nemlig Kristianssands, Trondhjems og Kristianssunds skoler; Trondhjems skoles rektor ytrer dog, at han ikke finder, at skolen kan have

noget væsentligt at indvende mod den foreslaaede ordning, medens han paa den anden side tror, at en forandring i det bestaaende ikke vil være af nogen væsentlig betydning. Maribogadens skole i Kristiania «finder den antydede forandring værdig til departementets opmærksomhed»; de øvrige 12 gymnasier*) slutter sig ubetinget til forslaget.**)

Tre af de afgivne betænkninger foreligger allerede trykte i vedkommende skolers indbydelsesskrifter for 1878. Forslagsstilleren skal her tillade sig at gjøre et par bemærkninger i anledning af enkelte ytringer i disse betænkninger.

Fra Hamar (rektor Horn) erklærer skoleraadet, idet det «enstemmig anbefaler forslaget som en praktisk forholdsregel, der vil medføre betydelige fordele for kandidaterne og for universitetsstudierne», at det dog «vil have fremholdt, at den foreslaaede ordning ikke skal betragtes som et skridt henimod henlæggelsen af examen artium til skolerne». — Dette er ogsaa min mening, og jeg tror at burde gjøre udtrykkelig opmærksom paa, at jeg ligesaa lidet nu som i 1876 (se ovenfor s. 83—84) vilde anse det heldigt, om examen artium hos os blev henlagt til skolerne.

Fremdeles erklærer skoleraadet, at det ikke vil udtale sig om den foreslaaede ordnings overensstemmelse med de for examen artium gjældende lovbdstemmelser. Kristianssunds skole (rektor Bødtker) er af den mening, at forandringen ikke lader sig gjenneføre ved nogen reglementsbestemmelse og «finder den Lovfortolkning, som Hr. Aars har villet gjøre gjældende, uantagelig». I modsætning hertil erklærer afd.

*) Betænkningerne indeholder dels kun rektors mening, dels ogsaa enstemmige erklæringer af skoleraadene.

***) Fra flere skoler foreslaaes enkelte forandringer i mindre væsentlige punkter af det med forslaget følgende reglementsudkast, især med hensyn til tiden for den skriftlige prøves afholdelse, forandringer, som ogsaa forslagsstilleren for største del finder heldige.

rektor Lange (Lillehammers skole), at han «ønsker Forandringen jo før des heller iverksat, . . . hvad han ikke er i Tvivl om kan ske ved Reglementsforandring». De øvrige skoler har, saavidt mindes, ikke gjort nogen bemærkning ved den omhandlede «lovfortolkning». Skulde imidlertid denne være urigtig, hvilket kirkedepartementet i tilfælde vil have at bedømme, bliver dette dog ikke af anden indflydelse paa sagen, end at forandringen maatte søges opnaaet ved lovbeslutning, istedetfor ved kongelig resolution.

Kristianssunds skoles rektor ytrer fremdeles: «Paafaldende har det været mig, at det gamle Forslag fra samme Skole, som for ikke lang Tid siden forelagdes Skolerne til Erklæring uden at nyde Tilslutning af en Flerhed af disse, nu igjen dukker op, idet der i § 2 af det foreslaaede nye Reglement forlanges, at vedkommende Rektor indsender Opgave over, hvem af de anmeldte Kandidater der er Disciple af det af ham bestyrede Gymnasium». — Her er dog ikke foreslaaet andet, end hvad kirkedepartementet selv i sin ovenfor meddelte rundskrivelse, tredje-sidste passus, havde «henstillet» til skolernes rektorer (bestyrere) at gjøre; og naar hr. rektor Böttker kan sige, at vort forslag af 7de februar 1877 ikke nød tilslutning af en flerhed af skolerne, maa han have glemt, at kirkedepartementet i samme rundskrivelse udtrykkelig meddelte, at „**et overveiende Antal af Skolerne i alt væsentligt havde tiltraadt Andragendet**“ (se ovenfor s. 99). Naar hr. rektor Böttker fortsætter: «man fandt jo nylig og finder vistnok fremdeles, at det havde sin ubestridelige Fordel og Interesse for Skolen, at samtlige Kandidater ved Ex. artium blev anonymt bedømte baade i det skriftlige og mundtlige», saa gjælder dette «man», efter hvad ovenfor s. 98 og 99 er oplyst, kun om et mindretal af skolerne og i ethvert fald ikke om kirkedepartementet, der udtrykkelig har erklæret, at det «af flere Grunde og for nemmelig af Hensyn til Fordelingen af Examinatorer og Cen-

sorer ved Examen artium, maa anse det ønskeligt, at der foreligger Oplysninger om, fra hvilken Skole Examinandene ere afgaaede til Universitetet“, og derfor henstiller til rektorerne «at meddele Collegium academicum en Fortegnelse over samtlige de Disciple, der umiddelbart efter fuldstændigt gjennemgaaet Gymnasie-Kursus agte at fremstille sig til Examen artium».

Hermed er ogsaa en ytring i betænkningen fra Bergens skole (rektor Henrichsen) besvaret. Det heder nemlig her, at bestemmelserne i § 2 i reglements-udkastet «i Grunden, om end i en anden Form, indeholder en Slags Dimission, der vil kunne give Anledning til feilagtige Kombinationer og ialfald komme i Strid med, hvad der i den Sag for ikke lang Tid siden er bleven besluttet i modsat Retning». — Der foreligger dog ikke, mig bekjendt, nogen saadan beslutning; kirkedepartementets «henstillen» i skrivelsen af 31te marts 1877 gaar bl. a. netop ud paa at opnaa det samme, som ved 2det punktum af § 2, i mit reglements-udkast er tilsigtet; og ved skrivelsen af 5te juni 1877 har kirkedepartementet ikke forandret sit standpunkt i denne sag eller taget nogen beslutning i modsat retning, men kun meddelt skolerne den underretning, at artiums-listerne ikke vil kunne indrettets saaledes, som af mig og Voss foreslaaet, fordi «Enighed ikke er opnaaet mellem Skolebestyrerne om en ensartet Fremgangsmaade», fordi der altsaa er en eller flere skolebestyrere, som ikke er villige til at efterkomme kirkedepartementets opfordring til «at meddele Collegium academicum en Fortegnelse over samtlige Disciple, der umiddelbart efter fuldstændigt gjennemgaaet Gymnasie-Kursus agte at fremstille sig til Examen artium».

Afgang til universitetet i 1878.

Fra realgymnasiets øverste klasse anmeldtes:

1. Berg, Ole Kristofer, f. 18 mai 1858, søn af forvalter Harald Berg, Bærum. (Discipel af skolen i 3 aar.)
2. Christiansen, Victor, f. 28de juni 1860, søn af skibsreder J. H. Christiansen, Tønsberg. (Discipel af skolen i 3 aar.)
3. Heyerdahl, Hans Christian Bull, f. 11 febr. 1860, søn af afd. sorenskriver N. R. Heyerdahl, Finmarken. (Discipel af skolen i 5 aar.)
4. Römcke, Johan Christian Ove, f. 22 juli 1860, søn af landhandler O. K. Römcke, Hallingdal. (Discipel af skolen i 4 aar.)

Disse 4 Disciple bestod realartium med følgende karakterer:

	Norsk stil.	Engelsk stil.	Mathem. skrift.	Fysik skriftl.	Religion.	Oldnorsk.	Engelsk.	Fransk.	Historie.	Geografi.	Math. mundtl.	Naturvidensk.	Sum.	
Berg.	3	4	4	2	2	2	2	2	1	3	3	3	31	Godt
Christiansen.	4	3	1	2	2	2	2	2	2	1	1	2	24	Meget godt
Heyerdahl.	3	2	2	2	2	3	2	2	2	3	2	3	28	Meget godt
Römcke.	4	3	4	2	2	3	1	2	3	2	3	3	32	Godt

Foruden ovennævnte 4 havde klassen endnu 2 disciple, som gik op efter privat anmeldelse og bestod realartium, den ene med hovedkarakteren »Meget godt« og den anden med hovedkarakteren »Godt.«

Fra latingymnasiet afgik i 1878 ingen discipel til universitetet, da dets øverste klasse først i dette skoleaar er kommen i gang (se programmet for 1878, s. 68).

Middelskolens afgangsexamen i 1878.

~~~~~

Kommissionen for afholdelse af middelskolens afgangsexamen ved de private skoler i Kristiania bestod i 1878 af skolebestyrerne Aars (formand), Gjør og Holan. Efter kommissionens forslag beskikkede kirke departementet følgende herrer til censorer:

- I religion: pastor Bernhoft, suppl. cand. theol. Grøndahl.
- norsk: inspektör Brock, cand. mag. Christensen.
- tysk: cand. phil. Bruenech, cand. mag. Lüdrup.
- latin: skolebestyrer Voss, cand. mag. Gröterud.
- engelsk: cand. mag. Wesenberg, }
- fransk: cand. mag. Schram, } cand. phil. Lyche.
- historie: skolebestyrer Gjør, }
- geografi: cand. mag. Andersen, } cand. mag. Johansen.
- mathem.: cand. real. Söyland, cand. phil. Eliassen.
- naturfag: inspektör Höyer, cand. real. Friis.
- skrivning: kaptein Wang, }
- tegning: direktör Sinding, } löitnant Nielsen.

Opgaverne til de skriftlige prøver blev tilstillede skolerne fra kirke-departementet. De löd saaledes:

I modersmaalet: En kort fremstilling af Columbus's liv.

I tysk stil: Da Gustav Wasa for at undgaa Christian den Andens Hevn vankede om i det nordlige Sverige, kom han til en Herregaard¹, hos hvis Eier han haabede at finde et sikkert Tilflugtssted. Men denne besluttede at fortjene den

---

¹ Edelhof.

höie Pris, som var sat paa hans Hoved. Under et eller andet¹ Paaskud steg han til Hest og red hen til den nærmeste danske Officer, hvem han fortalte, at Flygningen opholdt sig hos ham. Strax blev der sendt tyve danske Soldater med ham for at bemægtige sig den ulykkelige Gustav. Men Adelsmandens Hustru, som gjættede, hvad han havde i Sinde, lod sin egen Tjener ledsage Gustav til Præsten i det nærmeste Sogn. Denne holdt ham de første otte Dage skjult i Kirken og formaaede senere en af Bønderne til at optage ham i sit Hus. Da han heller ikke her var i Sikkerhed, skjulte Bonden ham i en med Halm belæstet Vogn, med hvilken han kjørte til Rättwik. Underveis mødte de nogle Soldater, af hvilke en stak sin Bajonet ind i Halmen. Da der randt Blod ned i Sneen, vilde de uden Tvivl have opdaget ham, hvis Bonden ikke havde givet Hesten et Snit i Benet, forat de kunde tro, at Blodet kom fra Dyret.

I latinsk stil: I Grækenland levede to berømte Malere, af hvilke den ene hedte Zeuxis, den anden Parrhasius. Disse anstillede engang en Væddestrid² indbyrdes. Zeuxis havde malet Druer og havde saaledes efterlignet Naturen, at Fuglene fløi hen til Maleriet³. Da fremstillede Parrhasius sit Maleri, hvorpaa han havde malet et Forhæng⁴. Zeuxis lod sig narre⁵ og troede at det var et virkeligt⁶ Forhæng, bag hvilket Maleriet skjultes. Da det nu forekom⁷ ham, at Parrhasius nølede noget længe, bad han ham, at han skulde fjerne Forhænget og vise ham Maleriet. Da først indsaa han sin Feiltagelse og sagde, at han indrømmede Parrhasius Seieren, saasom han selv kun havde skuffet Fuglene, men Parrhasius havde skuffet ham, Kunstneren. Siden malede Zeuxis en Gut, som bar Druer. Da en Fugl fløi hen til Druerne, sagde han

¹ irgend ein. ² anstille en Væddestrid: *certare*. ³ *tabula*. ⁴ udtrykkes ved *linteum*, egentlig et Stykke Lærred. ⁵ at lade sig narre: *decipi*. ⁶ *verus*. ⁷ udtrykkes ved Verbet *videri*.

vred: «Jeg har malet Druerne bedre end Gutten; thi hvis denne havde været godt malet, vilde Fuglene have været bange¹ for ham.»

I engelsk stil: Fredrik den Store ringede en Dag flere Gange, men der kom ingen. Til sidst aabnede han Døren til det tilstødende Værelse og fandt sin Page indslumret i en Lænestol. Han gik hen til ham for at vække ham, da han fik se Snippen² af en Billet, som stak ud af hans Kjølelomme. Han var nysgjerrig efter at vide, hvad det var, tog Billetten uden at vække Pagen, og læste den. Det var et Brev fra det unge Menneskes Moder, hvori hun takkede ham, fordi han understøttede hende ved at sende hende en Del af sin Gage, og sluttede med at sige, at Gud nok vilde lønne³ ham for hans Kjærlighed. Efterat have læst det, gik Kongen sagte tilbage til sit Værelse, tog en Rulle Dukater og lod den tilligemed Brevet glide ned i Pagens Lomme. Derpaa vendte han tilbage og ringede saa stærkt, at Pagen vaagnede. «Du har sovet godt», sagde Kongen. Pagen vilde til at undskylde sig og stak i sin Forvirring Haanden i Lommen, hvor han til sin store Forbauselse følte Rullen med Dukaterne. Han trak den op, blev bleg, saa paa Kongen og brast i Graad uden at kunne sige et Ord. «Hvad er i Veien?» spurgte Kongen; «hvad er det, du har der?» — «Ak, Deres Majestæt», svarede det unge Menneske, idet han faldt paa Knæ, «der er nogen, som vil gjøre mig ulykkelig⁴; jeg ved ikke, hvorledes disse Penge ere komne i min Lomme». — «Min Ven», sagde Kongen, «Gud sender os ofte Velsignelser, medens vi sove. Send de Penge til din Moder; hils hende fra mig, og sig hende, at jeg vil sørge baade for hende og dig».

I regning og konstruktionstegning:

1. Der er givet en Cirkel og en ret Linie AB udenfor

¹ at være bange: *timere*. ² *corner*. ³ *bless*. ⁴ gjøre ulykkelig: *to ruin*.

samme. Konstruer en ret Linie, der med Linien AB danner en Vinkel paa 45° , og af hvilken Cirkelen afskærer en Korde saa stor som Radien. Forklar Fremgangsmaaden.

2. Beregn Radius i en Cirkel, hvor en Bue paa 45° er 1.57^{cm} lang; π sættes lig 3.14 . Konstruer denne Cirkel og den deri indskrevne regulære Trekant. Beregn denne Trekants Fladeindhold med 3 Decimaler. Logarithmer maa ikke anvendes.
3. Find Værdien af x af Ligningen:

$$\frac{5x - 0,4}{0,3} - \frac{1,8 - 8x}{1,2} = \frac{3x - 1,3}{2}$$

4. Ved Hjælp af Logarithmer at beregne x af Udtrykket:

$$x = \frac{1}{5} \sqrt[3]{\frac{a^4 - b}{b^3 \sqrt{c}}} \quad \text{naar:} \quad \begin{array}{l} a = 1,7398 \\ b = 0,53765 \\ c = 0,3461. \end{array}$$

5. En Bygmester har paataget sig at opføre en Bygning i Løbet af 12 Uger; han skal for dette Arbeide have 4800 Kroner, men for hver Dag, han bruger over den fastsatte Tid, skal han betale 40 Kroner.

Han antager 20 Arbeidere, der ved 10 Timers dagligt Arbeide netop kunne fuldføre Bygningen i den fastsatte Tid; deres Daglon er Kr. 2.50. Efter 5 Ugers Forløb negte 6 af Arbeiderne at arbeide længere, men de øvrige 14 paatage sig 12 Timers dagligt Arbeide mod en Daglon af Kr. 3.20.

Hvor lang Tid maatte de 14 Mand arbeide, for Bygningen blev færdig? Hvor stor blev Bygmesterens Fortjeneste.

Ugen regnes lig 6 Arbeidsdage.

Af skolens elever underkastede 47 sig middelskole-examen. Deraf 15 paa latinlinjen, som samtlige bestod examen, paa engelsklinjen 32, af hvilke 4 blev rejicerede ved den skriftlige prove. Forovrigt var udfaldet følgende:

Examen paa latinlinjen.

1. Bang	hovedkarakter	Udmerket godt	(1.21)
2. Dammann	—s—	Godt	(2.62)
3. Diesen, E.	—s—	Udmerket godt	(1.46)
4. Diesen, T.	—s—	Udmerket godt	(1.21)
5. Fischer	—s—	Meget godt	(2.31)
6. Fleischer	—s—	Godt	(3.12)
7. Grüner	—s—	Godt	(2.89)
8. Gutzeit	—s—	Meget godt	(1.54)
9. Myhre	—s—	Meget godt	(1.89)
10. Nyhuus	—s—	Meget godt	(1.82)
11. Oppen	—s—	Meget godt	(2.11)
12. Ræder	—s—	Meget godt	(1.79)
13. Schmidt	—s—	Godt	(2.62)
14. Sevaldson	—s—	Godt	(2.54)
15. Winge	—s—	Udmerket godt	(1.11)

Examen paa engelsklinjen.

16. Andersen	hovedkarakter	Godt	(2.63)
17. Andresen	—s—	Meget godt	(2.23)
18. Astrup	—s—	Meget godt	(2.04)
19. Balle	—s—	Meget godt	(2.20)
20. Bergh	—s—	Meget godt	(1.83)
21. Bjerke	—s—	Meget godt	(2.00)
22. Dybwad	—s—	Godt	(2.67)
23. Grüner	—s—	Godt	(2.73)
24. Grønsand	—s—	Udmerket godt	(1.43)
25. Hanneborg	—s—	Godt	(2.64)
26. Hjort	—s—	Godt	(2.57)

27.	Horn	—:—	Meget godt	(2.35)
28.	Krogth	—:—	Godt	(2.64)
29.	Larsen, C.	—:—	Meget godt	(2.33)
30.	Larsen, F.	—:—	Meget godt	(2.50)
31.	Linaae	—:—	Godt	(2.67)
32.	Müller	—:—	Meget godt	(1.67)
33.	Møystad	—:—	Meget godt	(2.13)
34.	Nansen	—:—	Meget godt	(1.67)
35.	Olsen, B.	—:—	Godt	(2.70)
36.	Olsen, T.	—:—	Meget godt	(2.18)
37.	Pedersen	—:—	Godt	(2.77)
38.	Schjøth	—:—	Godt	(2.71)
39.	Segeleke	—:—	Godt	(2.89)
40.	Smith	—:—	Meget godt	(1.77)
41.	Strand	—:—	Meget godt	(2.21)
42.	Thams	—:—	Godt	(2.70)
43.	Thomlevoid	—:—	Meget godt	(2.03)

Af disse blev nr. 1, 3—6, 8—13 og 15 optagne i latin-gymnasiet, nr. 16, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 33, 34, 37, 39 og 40 i realgymnasiet, nr. 7 gik over til en anden skoles latin-gymnasium; nr. 17, 22, 23, 30, 35 og 42 blev optagne i Kristiania handelsgymnasium, nr. 41 gik ind paa en forstskole i Sverige og de øvrige i forskjellig praktisk virksomhed

Endvidere underkastede 14 privatister sig middelskole-examen, af hvilke 1 rejiceredes ved den skriftlige prøve. Af privatisterne var 8 damer, hvoraf 7 anmeldte af Nissens pige-skole. Udfaldet var følgende:

44.	Caspersen, Essie	hovedkarakter	Udmerket godt	(1.50)
45.	Collin, Thora	—:—	Meget godt	(1.80)
46.	Klingenberg, Dagny	—:—	Meget godt	(2.17)
47.	Maartmann, Nina	—:—	Meget godt	(2.32)
48.	Munthe-Kaas, Otta	—:—	Godt	(2.77)
49.	Olsen, Marie	—:—	Godt	(2.60)

50.	Petersen, Petra	hovedkarakter	Meget godt	(2.00)
51.	Schroeter, Beny	—:—	Godt	(2.60)
52.	Bull, Johannes	—:—	Meget godt	(1.53)
53.	Fleischer, Johan	—:—	Godt	(2.73)
54.	Gjerdrum, Jorgen	—:—	Godt	(2.89)
55.	Hansen, Jakob	—:—	Meget godt	(1.96)
56.	Ramstad, Lars	—:—	Meget godt	(2.37)

Om skolepenge og fripladse.

Skolepengene udgjør:

for 1ste og 2den forberedelsesklasse . . .	8 kroner	maanedlig
- 3dje forberedelsesklasse	12	— —
- 1ste, 2den og 3dje middelklasse . . .	16	— —
- de hoiere klasser	20	— —

For den nederste af 2 brodre fragaar en tredjedel. Af 3 brodre gaar den nederste frit, de to andre betaler helt ud. Af 4 brodre gaar den næstnederste frit, og for den nederste fragaar en tredjedel. Yderligere nedsættelser finder ikke sted. (Ved betalingen afrundes dog altid til femmere af öre, saa at der f. eks. istedenfor $33\frac{1}{3}$ betales 35 og for $66\frac{2}{3}$ betales 65 öre).

Skolepengene erlægges forskudsvis og skal i regelen indbetales den første læsedag i hver maaned.

Skolepengene beregnes altid for hele maaneder, nemlig fra begyndelsen af den maaned, hvori en discipel kommer ind, til slutningen af den maaned, hvori han gaar ud. Naar altsaa en discipel indmeldes til et nyt skoleaars begyndelse, betaler han skolepenge fra 1ste august.

Naar en discipel skal forlade skolen, maa udmeldelse ske 2 maaneder forud. Hvis nogen udmeldes med kortere varsel, erlægges dog skolepengene, indtil den bestemte udmeldelsestid er forløben.

Naar skolepengene ikke er betalte for 2 maaneder, kan bestyrelsen negte vedkommende discipel adgang til skolen.

Fripladse eller nedsættelse af skolepengene tilstaaes kun disciple, der efterat de i længere tid har været disciple af skolen har mistet sine forsørgere, eller hvis forsørgeres økonomiske stilling er bleven saaledes forandret, at de ikke længere er istand til at betale fulde skolepenge; endvidere kræves, at vedkommende discipel har vist god opførsel og gjort god fremgang i skolen. Under den nu stedfundne sterke konkurrence maa det overhovedet fraraades forældre at indmelde børn i skolen med tanke paa om kortere eller længere tid at kunne opnaa friplads eller anden moderation for børnene end den for brødre sedvanlige. I forberedelsesskolen uddeles ikke fripladse uden i ganske ekstraordinære tilfælde.

Renterne af **John Heuch's** legat tildeltes den 5te april d. a. den samme discipel som ifjor.

Examen 1879.

Den daglige undervisning slutter:

for 6 M.	lørdag 7de juni.
- 3 L. G. og 3 R. G.	tirsdag 17de juni.
- 2 L. G. 2 R. G. 1 L. G. og 1 R. G.	torsdag 19de juni.
- 5 M.	mandag 23de juni.
- 4 M.	lørdag 21de juni.
- 3 M. og 2 M.	fredag 27de juni.
- 1 M.	lørdag 28de juni.

For forberedelsesklasserne holdes ingen egentlig examen, men forældre og foresatte indbydes til at overvære undervisningen de to sidste læsedage (7de og 8de juli) for at gjøre sig bekendt med det standpunkt, klasserne har naaet. Den orden, hvori overhøringen i de forskjellige fag vil foregaa, kan sees af examenstabellen for de nævnte dage.

Examen i skrivning og tegning samt de skriftlige prøver for 1ste til 3dje middelklasse er afholdt tidligere. De skriftlige prøver i norsk, tysk og engelsk for 5te middelklasse holdes samtidig med de tilsvarende prøver ved middelskole-examen.

Hvor ikke anderledes er bemærket, begynder examen om formiddagen kl. 9, om eftermiddagen kl. 4 $\frac{1}{2}$.

Det ved hvert fag anførte nummer betegner det værelse, hvor examen holdes. (Nr. 1—6 er i sidebygningen, nr. 7—15 i hovedbygningens 1ste etage, nr. 16—27 i dens 2den og nr. 28—33 i dens 3dje etage).

NB. Skolepenge betales tirsdag den 1ste og onsdag den 2den juli kl. 9—11 formiddag.

Examinanderne ved middelskole-examen deles i følgende partier:

6 M. 1.	6 M. 2.	6 M. 3.	6 M. 4.	6 M. 5.	6 M. 6.
Andresen.	Hegge.	Hansen.	Berglund.	Christiansen, H.	Due.
Borgen.	Johnsen.	Nielsen, Alfr.	Engelstad.	Gill.	Gulbranson.
Bugge.	Kildal.	Roll.	Iversen.	Jensen.	Klingenberg.
Bugge.	Knutsen.	Schou.	Kopp.	Larsen, Alfred.	O. Larsen.
Bull.	Kortgaard.	Tharaldsen.	Löken.	Lövenskiöld.	Muus.
Christie.	Lavik.	Thomle.	Nielsen, Abr.	Nissen.	Oppegaard.
Günther.	Nickelsen.	Wang.	Overwien.	Hauge.	Skaugstad.
Handberg.	Pleym.	Wettergreen.	Riis.	Strand.	Sæthren.
Nicolaysen.	Schwencke.	Wilsø.	Swensen.	Wedel-Jarlsberg.	Woxen.
Sehjötz.	Skybak.	Stenersen.	Wang.	Andresen.	Hagen.
					Christiansen, Th.

Latinlinjen.

Engelsklinjen.

Mandag 16de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 { 3 et. E. Nicolaysen.
2 et. Fredriksen.

6 M. 1 og 2 norsk stil nr. 33.	Inspektion kl. 9—10	Lyche.
	do.	- 10—11 Johannesen.
	do.	- 11—12 Lyche.
	do.	- 12—1 Höyer.
6 M. 3 og 4 norsk stil - 28.	do.	- 9—10 Höyer.
	do.	- 10—11 E. Nicolaysen.
	do.	- 11—12 Petersen.
	do.	- 12—1 Lyche.
6 M. 5 og 6 norsk stil - 24	do.	- 9—10 Fredriksen.
	do.	- 10—11 V. Aubert.
	do.	- 11—1 Ræder.

Tirsdag 17de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 { 3 et. Grøterud.
2 et. Norby.

6 M. 1 og 2 tysk stil nr. 33	inspektion kl. 9—11	Lyche.
	do.	- 11—12 Johannesen.
	do.	- 12—1 O. Andersen.
6 M. 3 og 4 tysk stil - 28	do.	- 9—10 Odland.
	do.	- 10—12 A. Andersen.
	do.	- 12—1 V. Aubert.
6 M. 5 og 6 tysk stil - 24	do.	- 9—10 Norby.
	do.	- 10—12 Höyer.
	do.	- 12—1 Odland.

Onsdag 18de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8^{3/4}—9 { 3 et. Kulsberg.
2 et. Dahl.

- 6 M. 1 og 4 latinsk
og engelsk stil nr. 33 inspektion kl. 9—10 Lyche.
do. - 10—11 Höyer.
do. - 11—12 Lyche.
do. - 12—1 E. Nicolaysen.
- 6 M. 3 og 5 latinsk
og engelsk stil - 28 do. - 9—10 Kulsberg.
do. - 10—11 Odland.
do. - 11—12 Johannesen.
do. - 12—1 Hofgaard.
- 6 M. 2 og 6 latinsk
og engelsk stil - 24 do. - 9—10 Lödrup.
do. - 10—11 Olsen.
do. - 11—1 Gröterud.

Torsdag 19de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8^{3/4}—9 { 3 et. Spjeldnæs.
2 et. Gröterud.

- 6 M. 1 og 2 regning skr. og konstruktions-
tegning nr. 33 inspektion kl. 9—10 Lyche.
do. - 10—11 E. Nicolaysen.
do. - 11—12 Odland.
do. - 12—1 V. Aubert.
- 6 M. 3 og 4 regning og konstruktions-
tegning nr. 28 inspektion kl. 9—10 E. Nicolaysen.
do. - 10—12 Höyer.
do. - 12—1 A. Andersen.
- 6 M. 5 og 6 regning og konstruktions-
tegning nr. 24 inspektion kl. 9—10 Ræder.
do. - 10—11 Fredriksen.
do. - 11—12 Holst.
do. - 12—1 Dahl.

Fredag 20de juni.

6 M. 1, 2 og 3	Skrivning	kl. 10 nr. 33	Insp. O. Andersen.
6 M. 4, 5 og 6	—	- 9 - 28	— Lyche.
6 M. 1, 2 og 3	Tegning	- 8	} tegnesalen. — Petersen.
6 M. 5, 5 og 6	—	- 10	

Tirsdag 24de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 Lyche.

6 M. 2	Tysk	nr. 33	Voss (censor Bekkevold).
6 M. 3	Fransk	- 28	Lyche (censor Schram).

Eftermiddag.

Inspektion kl 4¹/₄—4¹/₂ Odland.

6 M. 1	Religion	nr. 33	Odland (censor Gjør).

Onsdag 25de juni.

Formiddag.

		Inspektion kl. 8 ³ / ₄ —9	{	3 et. Færden.
				2 et. Ræder.
3	L. G.	} Norsk stil nr. 28 Færden.		
3	R. G.			
2	L. G.	} Norsk stil - 30 Johannesen.		
2	R. G.			
1	L. G.	Norsk stil - 29 Ræder.		
1	R. G.	Norsk stil - 23 Pederson.		
6	M. 1	Tysk - 33 Voss (censor Bekkevold).		

Eftermiddag.

		Inspektion kl. 4 ¹ / ₄ —4 ¹ / ₂	{	3 et. Høyer.
				2 et. Lyche.
3	L. G.	} Fransk nr. 30 K. Nicolaysen.		
3	R. G.			
2	R. G.	Religion - 31 Odland.		
1	R. G. 1	Naturhistorie - 23 Høyer.		
6	M. 4	Fransk - 28 Lyche (censor Schram).		
6	M. 5	Historie - 33 O. Andersen (censor Brock).		
6	M. 6	Norsk - 32 V. Aubert (censor Pauss).		

Thorsdæg 26de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 { 3 et. Grøterud.
2 et. Dahl.

3	L. G. }	Norsk stil	nr. 33	Færden.
3	R. G. }			
2	L. G.	Latinsk stil	- 30	Grøterud.
2	R. G.	Engelsk stil	- 31	E. Nicolaysen.
1	L. G.	Latinsk stil	- 29	Dahl.
1	R. G.	Engelsk stil	- 23	Holst.
6	M. 3	Latin	- 32	Voss (censor Greve).
6	M. 4	Mathematik	- 28	Johannesen (censor Eliassen).
4	M. a. 2	Norsk	- 21	A. Andersen.
4	M. b. 1	Religion	- 20	Pederson.
4	M. b. 2	Mathematik	- 18	Hall.
4	M. c.	Norsk kl. 8	- 19	O. Andersen.

Ettermiddag.

Inspektion kl. 4¹/₄—4¹/₂ Odland.

2	L. G. 1	Fransk	nr. 30	K. Nicolaysen.
2	R. G.	Geografi	- 31	Høyer.
1	R. G. 2	Engelsk	- 23	E. Nicolaysen.
6	M. 2	Religion	- 33	Odland (censor Gjør).
6	M. 5 og 6	Fransk	- 28	Lyche (censor Schram).
4	M. a.	Norsk stil	- 21	Neuberth.
4	M. b.	Norsk stil	- 20	Spjeldnæs.
4	M. c.	Norsk stil	- 19	Wang.

Fredag 27de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 { 3 et. Johannesen.
2 et. A. Andersen.

3 L. G.	Mathem. skr.	nr. 28 Johannesen.
3 R. G.	Geografi	- 27 Høyer.
2 L. G.	Latinsk oversættelse	- 30 Grøterud.
2 R. G.	Mathem. skr.	- 31 Holst.
1 L. G.	Græsk stil	- 29 Ræder.
1 R. G.	Mathem. skr.	- 23 A. Andersen.
6 M. 3	Tysk	- 33 Voss (cens. Bekkevold).
6 M. 4	Historie	- 19 O. Andersen (cens. Brock).
6 M. 5	Norsk	- 32 V. Aubert (cens. Paus).
5 M. a.	Mathem. skr.	- 16 Hall.
5 M. b.	Mathem. skr.	- 18 Lyche.
5 M. c.	Mathem. skr.	- 17 W. Færden.
4 M. a.	Historie	- 21 Odland.
4 M. b. 2	Religion	- 20 Pederson.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4¹/₄—4¹/₂ A. Aubert.

3 R. G.	Engelsk stil	nr. 28 Wang.
2 L. G. 2	Fransk	- 30 K. Nicolaysen.
1 R. G. 1	Historie	- 23 Schjøth.
6 M. 2	Latin	- 33 Voss (cens. Greve).
6 M. 6	Naturfag	- 24 Høyer (cens. A. Andersen).
5 M. a. 1	Norsk	- 16 A. Andersen.
5 M. b. 1	Norsk	- 18 A. Aubert.
5 M. c.	Religion	- 17 Odland.
4 M. a.	Mathem. skr.	- 21 Fredriksen.
4 M. b.	Mathem. skr.	- 20 Neuberth.
4 M. c.	Mathem. skr.	- 19 Hall.

Lørdag 28de juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄ - 9. { 3 et. Holst.
2 et. Olsen.

3 L. G.	Latinsk oversættelse	nr. 32	Grøterud.
3 R. G.	Mathem. skr.	-	28 Holst.
2 L. G.	Græsk stil	-	30 A. Aubert.
2 R. G.	Naturlære skr.	-	31 Olsen.
1 L. G. 1	Græsk	-	29 Ræder.
1 R. G. 1	Geografi	-	22 Høyer.
1 R. G. 2	Historie	-	23 Schjøth.
6 M. 1	Fransk	-	33 Lyche (censor Schram).
5 M. a.	Latinsk stil	-	16 Hofgaard.
5 M. b. L.	Latinsk stil	-	18 Neubert.
5 M. c.	Geografi	kl. 8	- 17 O. Andersen.
4 M. a.	Religion	-	21 Odland.
4 M. b. 1	Mathematik	-	20 Hall.
4 M. c. 1	geografi	-	A. Andersen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4¹/₄ - 4¹/₂ { 3 et. Ræder.
2 et. W. Færden.

2 L. G. 1	} Historie	nr. 30	Schjøth.
2 R. G.			
1 L. G. 2	Græsk	-	29 Ræder.
1 R. G. 1	Fransk	-	23 K. Nicolaysen.
6 M. 3	Religion	-	33 Odland (censor Gjør).
5 M. a. 2	Naturfag	-	16 Høyer.
5 M. b. 2	Norsk	-	18 A. Aubert.
5 M. c. 1	Naturfag	-	17 W. Færden.
4 M. a.	Latinsk stil	-	21 Hofgaard.
4 M. b. L.	Latinsk stil	-	22 Olsen.
4 M. b. E.	Engelsk stil	-	20 Spjeldnæs.
4 M. c.	Engelsk stil	-	19 Wang.

Mandag 30te juni.

Formiddag.

Inspektion kl. 8 $\frac{3}{4}$ —9 $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. Holst.} \\ 2 \text{ et. K. Nicolaysen.} \end{array} \right.$

3 L. G. Religion	nr. 32 Bernhoft.
3 R. G. Naturlære skr.	- 28 Johannesen.
2 L. G. 1 Græsk	- 30 Aars.
2 R. G. Matematik	- 31 Holst.
1 L. G. Historie	- 29 Schjøth.
1 R. G. 2 Fransk	- 23 K. Nicolaysen.
6 M. 1 Latin	- 33 Voss (cens. Greve).
6 M. 2 Naturfag	- 24 Høyer (cens. A. Andersen).
5 M. a. 1 Fransk	- 16 K. Nicolaysen.
5 M. b. 2 Historie	- 18 O. Andersen.
5 M. c. 2 Naturfag	- 17 W. Færden.
4 M. a. Tysk stil	- 21 Wang.
4 M. b. Tysk stil	- 20 Hall.
4 M. c. Tysk stil	- 19 Hansen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4 $\frac{1}{4}$ —4 $\frac{1}{2}$ $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. Schjøth.} \\ 2 \text{ et. V. Aubert.} \end{array} \right.$

3 R. G. Matematik	nr. 27 Holst.
2 L. G. 2 Historie	- 30 Schjøth.
1 R. G. 1 Norsk	- 23 Pederson.
6 M. 4 Norsk	- 33 V. Aubert (cens. Pauss).
6 M. 5 Matematik	- 32 Johannesen (cens. Eliassen).
6 M. 6 Geografi	- 28 O. Andersen (cens. E. Johansen).
5 M. a. 2 Fransk	- 16 K. Nicolaysen.
5 M. b. 1 Naturfag	- 18 Høyer.
5 M. c. 1 Matematik	- 17 W. Færden.
4 M. c. 1 Matematik	- 20 Hall.
4 M. c. 2 Geografi	- 19 A. Andersen.

Tirsdag 1ste Juli.

Formiddag.

Inspektion kl. $8\frac{2}{4}$ —9 $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. Lødrup.} \\ 2 \text{ et. Hall.} \\ 1 \text{ et. Fredriksen.} \end{array} \right.$

2 L. G. 2	Græsk	nr. 30	Aars.
2 R. G.	Naturhistorie	„ 31	Høyer.
1 L. G.	Fransk	„ 29	Voss.
1 R. G. 1	Religion	„ 23	Pederson.
6 M. 2	Fransk	„ 83	Lyche (censor Schram).
5 M. a. 1	Mathematik	„ 16	Hall.
5 M. b. 1	Mathematik	„ 18	Johannesen.
5 M. c	Norsk	„ 17	O. Andersen.
4 M. a. 1	Mathematik	„ 21	Holst.
4 M. b. 1	Norsk	„ 20	V. Aubert.
4 M. c.	Religion	„ 19	Odland.
3 M. a. 1	Norsk	„ 10	Norby.
2 M. a. 1	Norsk	„ 12	Fredriksen.
2 M. b. 1	Norsk	„ 11	Kulsberg.
2 M. c. 1	Norsk	„ 7	Ringi.
1 M. b. 1	Norsk	„ 14	Hansen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. $4\frac{1}{4}$ — $4\frac{1}{2}$ $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ et. O. Andersen.} \\ 1 \text{ et. Kulsberg.} \end{array} \right.$

2 L. G. 1}	Oldnorsk	nr. 18	Lødrup.
2 R. G.			
1 R. G. 2	Religion	„ 23	Pederson.
6 M. 3	Norsk	„ 19	V. Aubert (censor Pauss).
6 M. 4	Religion	„ 20	Odland (censor Gjör).
5 M. a. 2	Mathematik	„ 16	Hall.
5 M. b. 2	Naturfag	„ 24	Høyer.
5 M. c. 2	Historie	„ 17	O. Andersen.
4 M. a. 2	Mathematik	„ 21	Holst.
3 M. a. 2	Norsk	„ 10	Norby.
3 M. b. 1	Religion	„ 9	Schollert.
3 M. c.	Naturhistorie	„ 13	Johannesen.
2 M. a.	Naturhistorie	„ 12	Paulsen.
2 M. b. 2	Norsk	„ 11	Kulsberg.
2 M. c. 2	Norsk	„ 7	Ringi.
1 M. b. 2	Norsk	„ 14	Hansen.
1 M. c. 1	Norsk	„ 8	A. Aubert.

Onsdag 2den Juli.

Formiddag.

Inspektion kl. 8 $\frac{3}{4}$ —9 $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ et. Norby.} \\ 1 \text{ et. Olsen.} \end{array} \right.$

3 L. G.	}	Historie	nr. 23 Weisse.
3 R. G.			
1 L. G.		Norsk	- 21 Pederson.
6 M. 3		Naturfag	- 24 Høyer (censor A. Andersen).
6 M. 4		Tysk	- 22 Lyche (censor Bekkevold).
5 M. a. 1		Historie	- 16 Odland.
5 M. c. 1		Historie	- 17 O. Andersen.
5 M. c. 2		Mathematik	- 18 W. Færden.
4 M. b. 2		Historie	- 20 Norby.
4 M. c. 2		Mathematik	- 19 Hall.
3 M. b. 2		Geografi	- 9 Olsen.
2 M. a. 2		Norsk	- 12 Fredriksen.
2 M. c. 1		Religion	- 7 Ringi.
1 M. a. 1		Geografi	- 15 Neuberth.
1 M. b. 1		Religion	- 14 Spjeldnæs.
1 M. c. 2		Religion	- 8 Hansen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4 $\frac{1}{4}$ —4 $\frac{1}{2}$ $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. Holt.} \\ 2 \text{ et. Hall.} \\ 1 \text{ et. Ringi.} \end{array} \right.$

1 R. G. 2	Norsk	nr. 23 Pederson.
1 L. G. 1	Mathematik	- 29 Holt.
6 M. 1	Naturfag	- 33 Høyer (censor A. Andersen).
6 M. 5	Geografi	- 30 O. Andersen (cens. E. Johanssen)
6 M. 6	Engelsk	- 17 E. Nicolaysen (censor E. Lyche).
5 M. a. 2	Historie	- 16 Odland.
5 M. b. 2	Mathematik	- 18 Johannesen.
4 M. b. E.	Engelsk	- 20 Lyche.
4 M. c.	Naturhistorie	- 19 Paulsen.
3 M. a. 2	Geografi	- 10 A. Andersen.
2 M. a. 1	Historie	- 12 Norby.
2 M. b.	Religion	- 11 Schollert.
2 M. c. 2	Religion	- 7 Ringi.
1 M. a. 2	Geografi	- 15 Neuberth.
1 M. b. 2	Religiou	- 14 Spjeldnæs.
1 M. c. 1	Tysk	- 8 A. Aubert.
1 M. c. 2	Historie	- 13 Hansen.

Torsdag 3dje juli.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. O. Andersen.} \\ 2 \text{ et. Dahl.} \\ 1 \text{ et. Hansen.} \end{array} \right.$

2 R. G. Fransk	nr. 23 Storm.
1 L. G. Religion	- 24 Bernhoft.
6 M. 2 Historie	- 17 O. Andersen (cens. Brock).
6 M. 6 Matematik	- 19 Johannesen (cens. Eliassen).
5 M. a. 1 Naturfag	- 16 Høyer.
5 M. b. Tysk	- 18 Lyche.
4 M. a. 1. Tysk	- 21 Dahl.
4 M. b. 2 Norsk	- 22 V. Aubert.
4 M. c. 2 Tysk	- 20 E. Nicolaysen.
3 M. a. 1 Geografi	- 10 A. Andersen.
3 M. b. 2 Norsk	- 9 Lødrup.
2 M. a. 2 Religion	- 12 Ringi.
2 M. b. Geografi	- 11 Odland.
2 M. c. Naturhistorie	- 7 Hall.
1 M. c. 1 Religion	- 8 Hansen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4¹/₄—4¹/₂ $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ et. Norby.} \\ 1 \text{ et. Paulsen.} \end{array} \right.$

2 L. G. 1 Matematik	nr. 17 Holt.
1 R. G. 2 Naturhistorie	- 23 Høyer.
6 M. 1 Geografi	- 18 O. Andersen (cens. E. Johansen)
6 M. 5 Religion	- 19 Odland (cens. Gjør).
5 M. a. 2 Tysk	- 16 Hofgaard.
4 M. a. 2 Tysk	- 21 Dahl.
4 M. b. 1 Historie	- 20 Norby.
4 M. c. 1 Tysk	- 24 E. Nicolaysen.
3 M. b. 1 Norsk	- 9 Lødrup.
3 M. c. Geografi	- 13 Olsen.
2 M. a. 1 Religion	- 12 Ringi.
2 M. b. Naturhistorie	- 11 Paulsen.
1 M. a. Religion	- 15 Schollert.
1 M. b. 1 Historie.	- 14 Gulbrandsen.
1 M. c. 2 Norsk	- 8 A. Aubert.

Fredag 4de juli.

Formiddag.

Inspektion kl. 8 $\frac{3}{4}$ —9 $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ et. Lyche.} \\ 1 \text{ et. Neuberth.} \end{array} \right.$

3 L. G. Matematik	nr. 27 Johannesen.
1 R. G. 2 Geografi	- 23 Høyer.
6 M. 4 Geografi	- 19 O. Andersen (cens. E. Johansen)
5 M. a. Religion	- 16 Odland.
5 M. b. Fransk	- 18 Lyche.
5 M. c. 2 Engelsk	- 17 E. Nicolaysen.
4 M. a. 1 Latin	- 21 Hofgaard.
4 M. b. 1 Tysk	- 20 V. Aubert.
4 M. c. 2 Historie	- 24 A. Andersen.
3 M. c. Historie	- 13 Olsen.
2 M. a. 2 Geografi	- 12 Norby.
2 M. b. 1 Tysk	- 11 Kulsberg.
2 M. c. 1 Geografi	- 7 Neuberth.
1 M. a. 1 Norsk	- 15 Ringi.
1 M. c. 1 Geografi	- 8 Hansen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4 $\frac{1}{4}$ —4 $\frac{1}{2}$ $\left\{ \begin{array}{l} 2 \text{ et. Holt.} \\ 1 \text{ et. Paulsen.} \end{array} \right.$

2 L. G. 2 Matematik	nr. 17 Holt.
6 M. 3 Historie	- 18 O. Andersen (cens. Brock).
6 M. 5 Tysk	- 19 Lyche (cens. Bekkevold).
5 M. a. 1 Latin	- 16 Hofgaard.
4 M. a. 1 Norsk	- 21 A. Andersen.
3 M. a. Naturhistorie	- 10 Paulsen.
3 M. b. 1 Geografi	- 11 Olsen.
3 M. b. 2 Tysk	- 9 Lødrup.
2 M. a. 1 Geografi	- 12 Norby.
2 M. c. 2 Geografi	- 7 Neuberth.
1 M. a. 2 Norsk	- 15 Ringi.
1 M. b. 2 Historie	- 14 Gulbrandsen.
1 M. c. 2 Tysk	- 8 A. Aubert.

Lørdag 5te juli.

Formiddag.

Inspektion kl. 8 $\frac{3}{4}$ —9 $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. Grøterud.} \\ 2 \text{ et. V. Aubert.} \\ 1 \text{ et. Hansen.} \end{array} \right.$

3 L. G. } Oldnorsk	nr. 30 Lødrup.
3 R. G. }	
2 R. G. Engelsk	- 31 E. Nicolaysen.
1 R. G. 1 Matematik	- 23 Johannesen.
6 M. 1 Historie	- 33 O. Andersen (cens. Brock).
6 M. 3 Matematik	- 28 Høyer (cens. Eliassen).
5 M. a. 1 Geografi	- 16 Odland.
5 M. b. 2 Religion	- 18 Pederson.
4 M. a. 2 Geografi	- 21 A. Andersen.
4 M. b. 2 Tysk	- 20 V. Aubert.
3 M. a. 1 Religion	- 10 Spjeldnæs.
2 M. a. 2 Historie	- 12 Norby.
2 M. b. 2 Tysk	- 11 Kulsberg.
2 M. c. 1 Historie	- 9 Neuberth.
1 M. a. 1 Tysk	- 15 Ringi.
1 M. b. 2 Tysk	- 14 Hansen

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4 $\frac{1}{4}$ —4 $\frac{1}{2}$ $\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ et. E. Nicolaysen.} \\ 2 \text{ et. Pederson.} \\ 1 \text{ et. Gulbrandsen.} \end{array} \right.$

3 L. G. Latin	nr. 31 Grøterud.
2 L. G. 2 Religion	- 30 Bernhoft.
1 L. G. 2 Matematik	- 29 Holt.
1 R. G. 2 Matematik	- 23 Johannesen.
6 M. 2 Geografi	- 33 O. Andersen (cens. E. Johanssen).
6 M. 4 Engelsk	- 28 E. Nicolaysen (cens. E. Lyche).
6 M. 5 Naturfag	- 24 Høyer (cens. A. Andersen).
6 M. 6 Religion	- 31 Odland (cens. Gjør).
5 M. a. 2 Norsk	- 16 A. Andersen.
5 M. b. 1 Religion	- 18 Pederson.
5 M. c. Fransk	- 17 Lyche.
4 M. b. 1 Geografi	- 20 Norby.
3 M. a. 2 Religion	- 10 Spjeldnæs.
3 M. b. Naturhistorie	- 9 Paulsen.
3 M. c. Religion	- 13 Schollert.
2 M. c. 2 Historie	- 7 Neuberth.
1 M. a. 2 Tysk	- 15 Ringi.
1 M. b. 1 Geografi	- 14 Gulbrandsen.
1 M. c. 2 Geografi	- 8 Hansen.

Mandag 7de Juli.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 { 3 et. O. Andersen.
2 et. A. Andersen.
1 et. Odland.

3 R. G. Naturlære	nr. 24	Johannesen.
2 L. G. 1 Latin	- 30	Grøterud.
1 L. G. 1 Latin	- 29	Dahl
1 R. G. 1 Naturlære	- 23	Holt.
6 M. 4 Naturfag	- 28	Høyer (cens. A. Andersen).
5 M. b. Geografi	kl. 8 - 18	O. Andersen.
5 M. c. 1 Engelsk	- 17	E. Nicolaysen.
4 M. a. 2 Latin	- 21	Hofgaard.
4 M. b. 2 Geografi	- 20	Norby.
3 M. b. 2 Historie	- 9	Olsen.
3 M. c. Norsk	- 13	V. Aubert.
2 M. a. 1 Tysk	- 12	Fredriksen.
2 M. b. Historie	- 11	Odland.
2 M. c. 1 Tysk	- 7	Ringi.
1 M. b. 1 Tysk	- 14	Hansen.
3 F. a. Norsk og Religion	- 6	T. Jensen.
3 F. b. Norsk og Religion	- 4	Gulbrandsen.
2 F. a. Norsk og Religion	- 2	Agn. Holstad.
2 F. b. Norsk og Religion	- 5	Schollert.
1 F. a. Norsk	- 1	Aug. Holstad.
1 F. b. Norsk	- 3	Paulsen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4¹/₄—4¹/₂ { 3 et. V. Aubert.
2 et. Lødrup.
1 et. Ringi.

2 L. G. 2 Latin	nr. 30	Grøterud.
1 R. G. 2 Naturlære	- 24	Holt.
6 M. 1 Matematik	- 33	Høyer (cens. Eliassen).
6 M. 2 Norsk	- 32	V. Aubert (cens. Pauss).
6 M. 6 Tysk	- 28	Lyche (cens. Bekkevold).
5 M. a. 1 Tysk	- 16	Hofgaard.
5 M. a. 2 Geografi	- 17	Odland.
4 M. a. 1 Geografi	- 21	A. Andersen.
4 M. b. Naturhistorie	- 20	Paulsen.
4 M. c. Engelsk	kl. 8 - 19	O. Andersen.
3 M. a. 1 Historie	- 11	A. Andersen.
3 M. a. 2 Tysk	- 10	Norby.
3 M. b. 1 Tysk	- 9	Lødrup.
2 M. a. 2 Tysk	- 12	Fredriksen.
2 M. c. 2 Tysk	- 7	Ringi.
1 M. a. Historie.	- 15	Schollert.
1 M. b. 2 Geografi	- 14	Gulbrandsen.
1 M. c. 1 Historie	- 8	Hansen.

Tirsdag 8de juli.

Formiddag.

Inspektion kl. 8³/₄—9 { 3 et. E. Nicolaysen.
2 et. Johannesen.
1 et. Norby.

3 L. G. Græsk	nr. 32 Grøterud.
3 R. G. Religion	- 27 Odland.
2 L. G. 1 Religion	- 30 Bernhoft.
1 L. G. 2 Latin	- 29 Dahl.
1 R. G. 1 Engelsk	- 23 E. Nicolaysen.
6 M. 2 Matematik	- 33 Høyer (cens. Eliassen).
6 M. 3 Geografi	- 28 O. Andersen (cens. E. Johansen)
5 M. b. L. Latin	- 18 Lødstrup.
5 M. b. E. Engelsk	- 17 Lyche.
4 M. b. L. Latin	- 22 Dahl.
4 M. c. 1 Historie	- 19 A. Andersen.
3 M. a. 1 Tysk	- 20 Norby.
3 M. b. 1 Historie	- 21 Olsen.
3 M. c. Tysk	- 16 V. Aubert.
3 F. a. Historie, Geografi og Regning	- 6 T. Jensen.
3 F. b. Historie, Geografi og Regning	- 4 Gulbrandsen.
2 F. a. Geografi og Regning	- 2 Agn. Holstad.
2 F. b. Geografi og Regning	- 5 Schollert.
1 F. a. Religion og Regning	- 1 Aug. Holstad.
1 F. b. Religion og Regning	- 3 Paulsen.

Eftermiddag.

Inspektion kl. 4¹/₄—4¹/₂ { 3 et. Hofgaard.
2 et. Paulsen.
1 et. A. Andersen.

2 L. G. 2 Oldnorsk	nr. 30 Lødstrup.
2 R. G. Naturlære	- 24 Johannesen.
6 M. 1 Norsk	- 29 V. Aubert (cens. Paus).
6 M. 5 Engelsk	- 28 E. Nicolaysen (cens. E. Lyche).
6 M. 6 Historie	- 32 O. Andersen (cens. Brock).
5 M. a. 1 Religion	- 18 Odland.
5 M. a. 2 Latin	- 16 Hofgaard.
5 M. c. Tysk	- 17 Lyche.
4 M. a. Naturhistorie	- 21 Paulsen.
3 M. a. 2 Historie	- 20 A. Andersen.
3 M. b. 2 Religion	- 19 Schollert.

Udlevering af karaktersedlerne foregaar for forberedelsesklasserne samt 1ste og 2den middelklasse tirsdag den 8de juli kl. 12, for de övrige klasser ved skolens aarsfest, som holdes torsdag den 10de juli kl. 12 i gymnastiksalen.

Til at være tilstede ved disse leiligheder samt til at overvære examens mundtlige del indbydes herved disciplenes forældre og verger samt enhver anden, hvem skolens gjerning maatte interessere.

Ferierne varer til fredag den 22de august kl. 10 formiddag.

De til 1ste forberedelsesklasse indmeldte disciple möder fredag den 22de august kl. 12. De övrige nye disciple möder til optagelsespröve torsdag den 21de august kl. 9 formiddag.

Kristiania den 30te mai 1879.

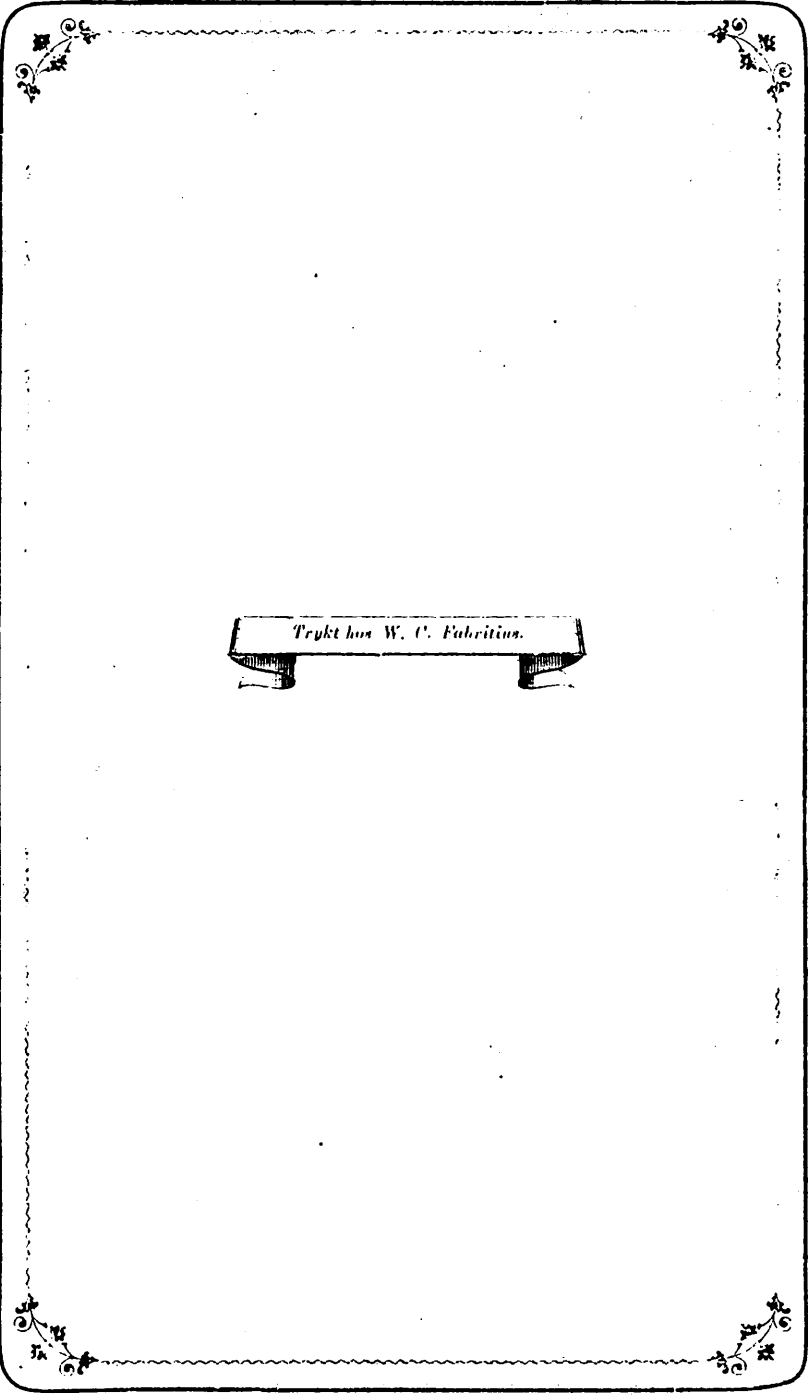
J. Aars.   P. Voss.

Rettelser og tillæg.

S. 84 er glemt den oplysning, at cand. mag. Lödrup er udnævnt til adjunkt i Skien og saaledes fratræder fra skolen ved dette skoleaars slutning.

S. 85 nederst tilføies: i hr. Wilses sted vil hr. stadsfysikus Bideknapp overtage posten som skolens læge.

S. 121 foran l. 7 tilføies: Fripladse har i det forløbne aar været bevilgede med et beløb af kr. 8754.34.

Trykt hos W. C. Fabricius.